

Nr 332.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående statsbidrag till social hemhjälpsverksamhet; given Stockholms slott den 8 oktober 1943.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Gustav Möller.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8 oktober 1943.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, QUENSEL, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans- och ecklesiastikdepartementen anför chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, följande.

Vid 1939 års lagtima riksdag väcktes i första kammaren av herr Domö m. fl. och i andra kammaren av herr Bagge m. fl. likalydande motioner angående hemhjälpsverksamhetens planmässiga organiserande och stödjande från det allmännas sida (I: 84, II: 139).

Motionärerna hemställde, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en allsidig utredning om hemhjälpsverksamhetens planmässiga organi-

Bihang till riksdagens protokoll 1943. 1 saml. Nr 332.

serande och stödjande från det allmännas sida samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Sedan första kammarens första tillfälliga utskott infortrat yttrande över den av herr Domö m. fl. väckta motionen från överstyrelsen för svenska röda korset, fritidsutredningen och Sveriges husmodersföreningars riksförbund, vilka samtliga yttranden gingo i tillstyrkande riktning, beslöt utskottet tillstyrka den begärda utredningen.

I sitt utlåtande över motionen (utlåtande nr 9) anförde utskottet bland annat följande:

Utskottet för sin del anser, att frågan om hemhjälpverksamhetens ordnande bör utredas. Utan att närmare ingå på hur utredningen bör planeras, vill utskottet dock framhålla några synpunkter, som synas böra beaktas. Sålunda finner utskottet det väl motiverat, att det undersökes, huruvida icke kortare utbildningskurser kunna vara fullt tillräckliga, samt vidare om det icke kan tänkas, att personer åtaga sig dylik hemhjälp såsom halvtidsuppdrag. Vidare synes böra övervägas lämpliga former för samarbete med vederbörande kommunala organ, så att nödig social hänsyn tages vid hemhjälpverksamhetens ordnande. Dessutom bör uppmärksammas, att intrång ej göres på hembiträdernas arbetsmarknad.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott, till vilken den av herr Bagge m. fl. väckta motionen hänvisades, avgav ett utlåtande (utlåtande nr 2), likalydande med nyssnämnda utskotts.

På hemställan av utskotten avlät riksdagen den 17 maj 1939 en skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 268) med anhållan om en allsidig utredning om hemhjälpverksamhetens planmässiga organiserande och stödjande från det allmännas sida samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Hemhjälpfrågan har även uppmärksamrats av vissa organisationer.

Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund hemställde 1937 i en skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning bland annat i fråga om hjälp i hemmet vid husmoderns frånvaro för semester. I en skrivelse av den 10 mars 1939 hemställde förbundet om utredning rörande hemhjälpverksamhetens organiserande. Förbundet framhöll bland annat, att en undersökning borde göras rörande tillgången på lämplig arbetskraft samt att vissa kompetenskrav borde fixeras för arbetskraften. Förbundet hänvisade bland annat till en utredning, som verkställdes inom förbundets lokalavdelningar, vilken givit vid handen, att ett stort behov existerade av ordnad hemhjälpverksamhet.

Centralnämnden för Sveriges hemsysterskolor ingav en skrivelse den 8 maj 1939 till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, vari — med hänvisning till behovet av väl kvalificerade och utbildade hemsystrar — förordades ett ökat stöd till utbildningen av hemsystrar.

Göteborgs och Bohus läns landsting ingav en skrivelse den 15 december 1942 till Kungl. Maj:t med anhållan om att den av riksdagen begärda utredningen om hemhjälpverksamhetens planmässiga organiserande och stödjande snarast måtte verkställas.

Samtliga nu omförmälda skrivelser överlämnades sedermera till den jäm-

likt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 12 september 1941 tillkallade 1941 års befolkningsutredning, som uppdragit åt den av utredningen tillsatta delegationen för hem- och familjefrågor att verkställa utredning av de i skrivelserna berörda frågorna.

Den 10 mars 1943 har utredningen överlämnat utredning och förslag angående statsbidrag till social hemhjälpverksamhet (statens off. utredn. 1943: 15).

Utredningen ger å sid. 14—39 i sitt betänkande en redogörelse för den sociala hemhjälpverksamhetens utveckling och nuvarande läge, av vilken framgår, att social hemhjälp i viss omfattning bedrivits av dels röda korset och andra enskilda organisationer och dels primärkommuner, i vissa fall med stöd av landstingen. Röda korset har för närvarande cirka 200 hemvårdarinnor anställda. 28 av Sveriges husmodersföreningars riksförbunds föreningar bedriva för närvarande hemvårdarinneverksamhet, och 30 föreningar lämna bidrag till kostnaderna för hemvårdarinna anställd av andra. Andra organisationer, som tagit del i verksamheten, äro Vita Bandet, Fredrika-Bremerförbundet, svenska landsbygdens kvinnoförbund, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund och kooperativa kvinnogillesförbundet. Ej sällan ha lokala kvinnoföreningar gemensamt anställt och bekostat en hemvårdarinna. I några fall ha diakonikretsar, kyrkliga ungdomsföreningar, stadsmissionen, svenska missionsförbundet, metodistförsamlingarna eller frälsningsarmén medverkat. På många håll lämna kommunerna bidrag till enskilda föreningar för verksamhetens bedrivande, och på en del orter har på senare åren en fullständig kommunalisering av verksamheten kommit till stånd. Sålunda finnes hemvårdarinneverksamhet i 97 av de 121 städerna i riket. Sammanlagda antalet heltidsanställda hemvårdarinnor i dessa uppgår till 148. I 36 städer är hemvårdarinneverksamheten kommunaliserad. I ett par fall sorterar verksamheten under den kyrkliga kommunen, i 4 av städerna bedrivs vid sidan av den kommunala verksamheten hemvårdarinneverksamhet även av enskilda organisationer, i 53 städer bedrivs verksamheten av enskilda organisationer med kommunala anslag, i 8 städer utgår intet kommunalt anslag till de organisationer, som anställt hemvårdarinna. I övriga kommuner (d. v. s. köpingar och landskommuner) torde sammanlagda antalet hemvårdarinnor uppgå till mellan 225 och 250. Sammanlagt torde emellertid hemvårdarinneverksamhet i ifrågavarande kommuner vara anordnad i allenast mellan 10 och 15 procent av hela antalet dylika kommuner, som utgör cirka 2,400. Inom 2 landsting ha anslag beviljats såväl till anställande av hemvårdarinnor som till utbildningen av hemvårdarinnor. 4 landsting ha beviljat anslag enbart till det förra ändamålet och 1 landsting allenast till det senare ändamålet. 3 landsting ha avslagit framställningar om anslag till verksamheten, i 7 landsting pågår utredning i saken och i 8 landsting ha inga åtgärder i saken vidtagits.

Utredningen har verkställt vissa undersökningar rörande det föreliggande behovet av en utökad hemhjälpverksamhet genom en enquête bland distrikts-sköterskorna. Undersökningen har enligt utredningens mening givit vid handen, att den nuvarande arbetskraften för hemhjälparbete icke räcker till. Utredningen har dessutom sökt få belyst hur hemhjälparbetet praktiskt ut-

formar sig genom att taga del av ett antal av hemvårdarinnor förda journaler, varigenom även de orsaker blivit belysta som föranlett tillkallande av social hemhjälp. Beträffande denna undersökning hänvisas till sid. 40—48 i utredningens betänkande.

Jag övergår därefter till att lämna en redogörelse över utredningens förslag.

Befolkningsutredningens förslag rörande den sociala hemhjälp- verksamheten.

Behovet av en statsunderstödd hem- hjälpsverksamhet.

De av befolkningsutredningen verkställda undersökningarna rörande det föreliggande behovet av en utökad hemhjälpverksamhet ha bibringat utredningen en bestämd uppfattning, att den hemhjälpverksamhet, som under olika former anordnats landet runt av kommuner och enskilda organisationer, fyller ett mycket stort behov och måste betraktas som ett nödvändigt komplement till socialvården. Hemhjälpsens stora sociala betydelse kan härledas ur både humanitära och samhällsekonomiska hänsyn. Humanitära skäl tala för att familjer, som plötsligt berövas husmoderns arbetskraft, bispringas med tillfällig arbetshjälp på sådant sätt, att hemmet kan övervinna krisen utan alltför stora svårigheter och utan onödigt splittring av familjeenheten. Men även ur samhällsekonomisk synpunkt är en effektiv hemhjälp i rätt tid av stor betydelse. Ofta kan denna relativt billiga hjälpform förebygga behovet av ett samhällsingripande av mera omfattande och dyrbart slag.

Om det sålunda får anses fastslaget, att samhället har ett direkt intresse av en väl organiserad hemhjälpverksamhet, behöver därav icke utan vidare följa, att samhället måste påtaga sig uppgiften att sörja för tillgången till den arbetskraft, som verksamheten kräver. Det skulle — anför utredningen — kunna invändas, att samhället saknar anledning att gå längre än till att garantera de ekonomiska förutsättningarna för anlitage av hemhjälp även i de fattiga hemmen. Så långt har samhället dock redan nu i princip sträckt sig, även om resultatet i praktiken icke alltid motsvarar behovet. Genom mödranhjälpen tillförsäkras blivande eller nyblivna mödrar ett ekonomiskt bistånd, vilket ofta lämnas just i form av ersättning för anlita hemhjälp. Statens årliga bidrag till bekostande av hemhjälp i samband med barnsörd kan uppskattas till i runt tal 1 miljon kronor. I andra fall lämnar fattigvården understöd i direkt syfte att möjliggöra tillfälligt anställande av arbetshjälp i hemmet. Mödranhjälpsens och fattigvårdens insatser äro emellertid icke tillräckliga för att tillgodose behovet av social hemhjälp. Samhället kan icke begränsa sin medverkan till att blott avse dem, som ur ekonomisk synpunkt äro i strängt behov av offentligt understöd, och kan ej heller överlämna åt de enskilda hemmen att själva lösa den vanligen mycket svåra uppgiften att anskaffa den hemhjälp, vartill understöd beviljats. Ur bägge dessa synpunkter vore det olyckligt, om samhället skulle begränsa sin medverkan till enbart den ekonomiska sidan av hemhjälpproblemet. Målet bör vara, att för alla

familjer över huvud taget säkerställa det tillfälliga behovet av hemhjälp, som måste tillgodoses i vissa kritiska situationer. Naturligt är, att omsorgen därvidlag i främsta rummet måste inrikta sig på de fattiga hemmen, som ej ens ha de ekonomiska förutsättningarna för att tillgodose detta behov, men även bemedlade hem kunna stundom genom sjukdomsfall eller dylikt råka i ett sådant läge, att det blir en samhällsplikt att bispringa vid lösningen av hemmets akuta arbetsproblem. I senare fallet bortfaller dock anledningen till att lämna hjälpen kostnadsfritt, men å andra sidan förlorar hemhjälpen därigenom icke karaktären av en social hjälpform.

Såsom det viktigaste skälet för att samhället ej bör stanna vid ett passivt understödsbeviljande för hemhjälsfrågans lösning i det enskilda fallet, pekar utredningen på den förefintliga bristen på arbetskraft, som kan göra att ett beviljat understöd icke alltid utnyttjas för åsyftat ändamål. Man kan icke räkna med att behovet av arbetskraft för en sådan utbyggnad av verksamheten, som motsvarar behovet, skall kunna fyllas under nuvarande betingelser. Vill man säkerställa rekryteringen av fullgod arbetskraft för hemhjälsverksamheten vid den åsyftade utbyggnaden av verksamheten, är det enligt utredningens mening nödvändigt att skapa sådana avlönings- och anställningsvillkor för hemvårdarinorna, att deras yrke kan hävda sig i konkurrensen med de för närvarande mera lockande industri- och kontorsyrkena.

I syfte att skapa det erforderliga ekonomiska underlaget för en utvidgad social hemhjälsverksamhet finner utredningen det nödvändigt, att samhället självt genom lämpliga organ träder in som huvudman för verksamheten. Detta innebär alltså endast en generalisering av den princip, som redan nu tillämpas i ett stort antal kommuner. Utredningen förordar, att man bygger vidare på den lagda grunden och alltså låter primärkommunerna även i fortsättningen fungera såsom huvudmän för hemhjälsverksamheten. Det kan emellertid icke bliva tal om någon obligatorisk skyldighet för kommunerna att anordna social hemhjälsverksamhet, utan måste detta bliva ett frivilligt åtagande från kommunernas sida. Med hänsyn till den bristande förmågan hos många småkommuner att bära kostnaden för en verksamhet av detta slag torde det dock bliva nödvändigt för staten att lämna ett mera effektivt bidrag till verksamheten, än som för närvarande sker i form av det understöd åt hemvårdarinneutbildningen, som staten lämnat. Endast genom ett direkt statsbidrag till själva verksamheten lär det över huvud taget bliva möjligt att i full utsträckning vinna kommunerna för en sådan utbyggnad av hemhjälsverksamheten som är önskvärd, och endast genom ett sådant statsbidrag möjliggöres den enhetlighet i organisation och ledning, som är villkoret för en ändamålsenlig utveckling av verksamheten.

Samhällets övertagande i full utsträckning av huvudmannaskapet för hemhjälsverksamheten är ägnat att öka förutsättningarna för att skapa ej blott den önskvärda ekonomiska standarden för hemvårdarinneyrket utan även ett höjt socialt anseende för kåren. Hemvårdarinnsans ställning som funktionär inom den offentliga socialvården är icke utan betydelse för rekryteringen. Anställning i samhällets tjänst har alltid ansetts medföra en social prestige,

som ofta skattas mer än ett högre avlönat privat arbete. I det föreliggande speciella fallet har utredningen ytterligare stärkts i denna uppfattning genom vissa företagna stickprovsundersökningar.

Hemhjälpverksamhetens uppgifter.

Den inom hemhjälpverksamheten sysselsatta arbetskraften benämnes vanligen inomsystrar, hemsköterskor eller hemvårdarinnor. Utredningen säger sig föredraga den sistnämnda titeln såsom mest ägnad att undvika förväxling med sjuksköterskor och diakonissor. Det har nämligen en viss betydelse, att hemhjälpverksamheten icke gives ett falskt sken av att vilja sörja för hemmens sjukvård i egentlig mening. I det följande användes därför genomgående benämningen *hemvårdarinnor*. Härmed avses dock ej att förhindra bruket av exempelvis titeln *hemsyster*, där denna redan vunnit burskap och särskilt där vederbörande utgått från en skola, som antagit denna titel. Utredningen åsyftar blott att förorda titeln *hemvårdarinna* som gemensam *officiell* benämning på arbetskraften.

En statsunderstödd hemhjälpverksamhet bör enligt utredningen i stort sett ha samma uppgifter, som äro utmärkande för verksamheten i dess nuvarande, för övrigt skiftande former. Den bör kort sagt åsyfta att bereda hemmen tillfällig arbetshjälp, då hushållets normala funktioner av en eller annan anledning rubbats på ett mera allvarligt sätt. Annorlunda uttryckt skall hemvårdarinnans uppgift vara att vid förfall för husmodern ersätta eller biträda henne i de dagliga omsorgerna om bostadens ans och vård, om hushållet och om familjemedlemmarna, särskilt barnen. Hon skall alltså i främsta rummet sköta de vanliga hemsysslor, såsom matlagning, städning, diskning, bostadens renhållning, lagning av kläder, sömnad och tvätt. Hon skall vidare ägna sig åt barnens vård och uppfostran, övervaka deras skolgång och utevistelse, tillse deras läsläsning, ordna deras matsäck o. s. v. Därtill komma vissa speciella uppgifter, som hemvårdarinnan även måste behärska, främst biträde med sjukvård i hemmet. Hon skall visserligen icke påtaga sig en sjuksköterskas egentliga arbete, men hon skall komplettera sköterskevården. Sjuksköterskan kan i allmänhet icke mer än se till de sjuka vid kortare besök. Den hjälp och passning, som en sängliggande sjuk dessemellan behöver, ankommer på hemvårdarinnan. Hon skall därför vara förtrogen med sådan enklare hemsjukvård, som varje god husmor måste kunna ombesörja. Andra speciella uppgifter, som en hemvårdarinna på landsbygden ofta måste påtaga sig, äro mjölkning, djurskötsel och andra liknande sysslor, som normalt tillhöra husmoderns göromål i mindre jordbrukarhem.

Utöver dessa uppgifter, varuti insikt och färdighet kunna förvärvas genom teoretisk utbildning och praktisk verksamhet, tillkomma för hemvårdarinnan som arbetare i samhällets socialvård ytterligare uppgifter av mera etisk innebörd och därför svårare att definiera. En god hemvårdarinna måste med allvar och intresse ägna sig åt sin arbetsuppgift och vara beredd att åtaga sig tjänstgöring även under de svåraste och mest primitiva förhållanden. Hon måste genom sitt sätt att vara och verka ha förmåga att ingjuta hopp och

förtröstan hos nödställda. Anpassningsförmåga är en nödvändig förutsättning för envar, som åtager sig tjänst i främmande hem, och detta gäller icke minst den sociala hemhjälpverksamheten. Hemvårdarinnan har vid sitt arbete stora förutsättningar att utöva ett gott inflytande på den personliga hygien och levnadsvanorna i hemmen. Hon bör också utnyttja dessa förutsättningar efter sin förmåga och därigenom bidra till samhällets strävande efter förbättrad folkhälsa, barnavård och hemvård i allmänhet.

Den sociala hemhjälpverksamheten har sin givna begränsning. Den berör knappast hembiträdesfrågan i vanlig mening. Hemhjälpen i dess här angivna form skall ingripa endast under särskilda betingelser, nämligen då ett hushåll blivit tillfälligtvis strandsatt på arbetskraft genom tvingande omständigheter, som innebära en desorganisation av familjelivet, eller då hushållet eljest råkat i ett sådant nödläge, att ett samhälleligt ingripande i en eller annan form är nödvändigt. Ett dylikt läge är för handen, då husmodern på grund av sjukdom eller barns börd måste lämna hemmet eller då hon eller någon annan familjemedlem drabbas av sjukdom, som visserligen kan bli föremål för vård i hemmet men endast under förutsättning att hemmet får ett tillskott i arbetskraft som ersättning för eller biträde åt husmodern. En liknande situation inträffar, då husmodern på grund av kroppslig eller psykisk överansträngning eller konvalescens efter sjukdom kräver vila för att kunna återvinna hälsa och krafter. Även en ensamstående person bör kunna få åtnjuta social hemhjälp, framför allt vid sjukdom eller annan arbetsoförmåga, som medgiver vård i hemmet.

Även i ett annat sammanhang torde den sociala hemhjälpen framdeles kunna få en uppgift att fylla, nämligen vid organiserandet av en statsunderstödd semesterledighet för husmödrar.

Om över huvud taget detta vikarieproblem skall kunna nöjaktigt lösas, torde det bli nödvändigt att anlita den sociala hemhjälpen, åtminstone i sådana fall där direkta beröringspunkter finnas. Om semesterledigheten motiveras av klenhet eller överansträngning, föreligger ju alltid en av de regelmässiga förutsättningarna för hemhjälpens ingripande. Då emellertid den statsunderstödda semesterverksamheten tills vidare endast bedrives på försök och några definitiva riktlinjer för dess framtida ordnande ännu ej föreligga, synes det icke heller möjligt att närmare precisera under vilka förutsättningar den sociala hemhjälpen kan bli ägnad att tagas i anspråk för husmoderssemesterens genomförande. Ett ytterligare skäl för att nu avstå härifrån är, att frågan icke kan bli aktuell förrän hemhjälpverksamheten nått en större utveckling än som här tänkes möjlig inom det första utbyggnadsskedet.

Ehuru den sociala hemhjälpen i första hand måste reserveras för medelösa, finner utredningen hinder dock icke böra möta att, i den mån arbetskraften och anslagna medel räcka till, utsträcka denna hjälpverksamhet till att omfatta även icke-medellösa eller till och med välsituerade. Förutsättningen därför måste dock alltid vara, att ett nödläge av ovan antytt slag verkligen är för handen och att arbetshjälp på annat sätt ej står att erhålla. Så snart

man sålunda utvidgar området för verksamheten, uppkommer frågan, efter vilka grunder ersättning bör uttagas av icke-medellösa för lämnad hemhjälp. Under alla förhållanden måste man också närmare definiera den medellöshet, som berättigar till kostnadsfri hemhjälp. I bägge fallen förutsättes alltså en gradering av hushållens ekonomiska bärkraft, som svårigen kan bli föremål för enhetliga regler utan måste från fall till fall bedömas av verksamhetens lokala ledning. Betalningsförmågan är nämligen beroende av en mängd skiftande faktorer, som icke kunna pressas in under schematiska bestämmelser. Principiellt föreligga här samma bedömningsfrågor, som dagligen möta vid prövningen av olika sociala understödsbehov. Skillnaden är endast den, att medellösheten respektive betalningsförmågan bör bedömas efter mindre stränga principer i fråga om social hemhjälp än vad fallet är inom den egentliga socialvården. En sådan mera liberal uppfattning av medellöshetsbegreppet torde stå i överensstämmelse med den praxis, som i allmänhet redan nu tillämpas inom hemhjälpverksamheten.

Även om prövningen av medellöshet och betalningsförmåga alltid måste i sista hand överlämnas åt den lokala ledningen, synes det likväl vara lämpligt att fastställa vissa normer för denna prövning, som kunna vara ägnade att vägleda ortsmyndigheterna och skapa största möjliga enhetlighet i verksamhetens utövande. Sådana normer böra utarbetas kommun- eller länsvis eller eljest för distrikt, som med hänsyn till allmänna levnadskostnader och andra omständigheter kunna följa gemensamma föreskrifter. Normerna kunna lämpligen givas formen av avgiftstaxor av det slag, som redan nu tillämpas på vissa orter.

Former för hemvårdarinnornas anställning.

Enligt utredningens mening bör hemhjälpverksamheten även framdeles i princip baseras på heltidsanställd arbetskraft. Detta torde utgöra en förutsättning för att man skall kunna av yrkets utövare kräva en genomgången specialutbildning av den omfattning, som normalt är önskvärd.

Emellertid kan hemhjälpverksamheten icke enbart grundas på heltidsanställd arbetskraft. Behovet av hemhjälp är till sin natur av mycket skiftande styrka. Vid större sjuklighet ökas behovet, men under vissa tider av året inträder vanligen en säsongbetonad minskning av behovet under det normala o. s. v. Den anställda arbetskraften måste därför göras till omfånget elastisk, om verksamheten över huvud taget skall kunna ordnas ekonomiskt. Här öppnar sig alltså ett naturligt arbetsfält för den deltidsanställda arbetskraften, vars fördel just ligger i elasticiteten. Ur denna synpunkt synes den idealiska organisationsformen, åtminstone i större kommuner, vara att minimibehovet av hemhjälp tillgodoses med heltidsanställd arbetskraft, medan det överskjutande behovet täckes med deltidsanställd.

Denna sistnämnda arbetskraft kan dock stundom även ha andra uppgifter att fylla än att vara ett komplement till den heltidsanställda arbetskraften. Sålunda kan den fylla en självständig uppgift inom smärre eller

eljest mindre bärkraftiga kommuner, som ej erbjuda full sysselsättning för eller anslå medel till en heltidsarbetande hemvårdarinna. Det kan ofta för en sådan kommun vara ett vanskligt företag att engagera en dylik permanent arbetskraft.

Men även inom större samhällen kunna självständiga arbetsuppgifter yppa sig för deltidsarbetskraften. Ofta finnes inom dessa samhällen tillgång till kvinnor med särskild utbildning och fallenhet för viss specialitet inom hemvården, vilka ha lust och möjlighet att i begränsad utsträckning ställa sin arbetskraft till förfogande för social hemhjälp. Med sådan partiell arbetskraft kan man lättare åstadkomma en önskvärd differentiering av arbetsuppgifterna, än om verksamheten uteslutande är baserad på heltidsanställd arbetskraft. Även heltidsarbetande hemvårdarinnor kunna självfallet besitta specialfärdigheter, men det är sällan möjligt att utnyttja dessa lika väl som vid den smidigare arbetsorganisationen, som deltidsanställningen möjliggör.

Deltidsanställningen har hittills praktiserats i tämligen ringa utsträckning och huvudsakligen i de större städerna. Däremot är denna anställningsform över huvud taget mindre använd på landsbygden, där den likväl kanske har de största förutsättningarna att fylla en uppgift. På landet förefinns utan tvivel ett visst överskott av kvinnlig partiell arbetskraft, som dock mera sällan ger sig direkt till känna och som i varje fall har svårt att finna lämplig sysselsättning. Detta gäller bl. a. en del hemmadöttrar vid ofullständiga jordbruk, som ej kunna giva dem rimlig kontant inkomst, och även kvinnor ur andra yrkesgrupper som visserligen vore benägna för att skaffa sig någon egen arbetsförtjänst men förhindras av olika skäl att åtaga sig arbete i andras hem under gängse anställningsform. Det synes troligt, att dessa kategorier av landsbygdens kvinnor skulle kunna lockas till den sociala hemhjälpens arbetsfält.

Förvärvandet av hemvårdarinnekompetens.

När det gäller att bedöma på vilket sätt hemvårdarinneyrket i framtiden bör rekryteras förmodar utredningen, att en utbildning genom skolor kommer att visa sig vara den lämpliga. Sedan de förändrade förhållandena på hemarbetets område medfört, att de unga flickorna mera sällan ha tillfälle att, såsom förr varit vanligt, under en kunnig husmoders ledning förvärva en allsidig huslig yrkeskunskap, torde för alla husligt arbetande genomgång av en skola bli den normala grundvalen för deras yrkeskunskap. Detta kommer att gälla såväl husmödrar som hembiträden och givetvis även en sådan kår som hemvårdarinnorna.

Då det i nuvarande läge gäller att skaffa lämplig arbetskraft till en utökad hemvårdarinnekår vill utredningen dock icke förorda, att ett absolut villkor för erhållande av hemvårdarinnekompetens skall vara genomgång av skola. Det finns otvivelaktigt kvinnor, som genom långvarig praktisk träning i hemarbete, parad med naturlig lämplighet för detta arbetsområde, ha förvärvat en mycket tillfredsställande huslig yrkeskunnighet och därför böra kunna an-

vändas inom det sociala hemhjälsarbetet. Om efterfrågan på arbetskraft för denna verksamhet hastigt växer i och med statens medverkan, blir det säkerligen svårt att få fram tillräckligt med skolutbildad arbetskraft. Möjligheterna att skapa nya skolor äro i nuvarande läge begränsade. Av dessa skäl finner utredningen det lämpligt att föreslå, att för *erhållande av hemvårdarinnekompetens skall fordras antingen genomgång av hemvårdarinneutbildning vid särskilda skolor eller praktisk kunnighet och personlig lämplighet, ådaga-lagd på det sätt som utredningen i fortsättningen närmare anger.*

Den skolutbildning, som bör fordras för erhållande av hemvårdarinnekompetens, kan enligt utredningens mening vara av ungefär sådan omfattning som den som gives vid de nuvarande hemsystems skolorna.

Utredningen föreslår att elever, som utexamineras från de för närvarande till centralnämnden för Sveriges hemsystems skolor anslutna skolorna och från skolor, som anordna utbildning i huvudsak efter hemsystems skolornas riktlinjer, må av tillsynsmyndigheten för den sociala hemhjälpens förklaras kompetenta som hemvårdarinnor. Beträffande inträdesfordringarna synes ett önskemål vara, att den sökande skall ha fyllt 20 år och under minst ett år ha arbetat i familj med minderåriga barn. Vad utbildningstidens längd beträffar anser utredningen, att minimikraven för kursen i husligt arbete böra kunna fastställas till 10 månader och minimitiden för praktiken till 5 månader. Kursen bör helst förläggas till internatskola. Praktiken önskar utredningen helst delad mellan tjänstgöring som biträde åt eller vikarie för hemvårdarinna och tjänstgöring på barnhem, ålderdomshem eller sjukvårdsinrättning (helst sjukstuga).

Fastställandet i detalj av omfattningen och beskaffenheten av *den praktiska tjänstgöring*, som skall anses ha givit sådan huslig yrkeskunskap, att den bör berättiga till hemvårdarinnekompetens, bör ankomma på tillsynsmyndigheten. Utredningen är väl medveten om att svårigheter komma att yppa sig, när det gäller att göra jämförelser mellan den arbetskraft, som utbildats i skolor, och den, som förvärvat sina kunskaper på annat sätt. För att undanröja de största svårigheterna vid bedömandet av de sökandes kunskaper och lämplighet och därtill försäkra sig om att samtliga blivande hemvårdarinnor besitta ett visst likformigt kunskapsmått föreslår utredningen, att de som önska förvärva hemvårdarinnekompetens utan att ha fått utbildning i härför avsedd skola genomgå en särskild *kompletterings- och provkurs på 2 månader*. Denna kurs bör dels bibringa de blivande hemvårdarinnorna vissa kunskaper i näringslära, teoretisk barnavård, sjukvård och hälsolära, hemekonomi och socialvård. Vidare bör under kursen prövning ske av elevernas praktiska färdighet i matlagning, sömnad, barnavård och övriga grenar av husligt arbete samt mjölkning (för jordbruksområden). Arbetet under kursen bör anordnas så, att elevernas lämplighet för hemvårdarinneyrket prövas ur olika synpunkter. För inträde till kursen bör fordras en grundlig och allsidig praktik i hemarbete och i skötsel av barn under en tid av minst 5 år, varunder förvärvats insikter och färdigheter i samtliga de göromål, som komma att ingå i en hemvårdarinnas arbetsuppgifter. Bland dem, som anmäla sig till genomgång av dylik kurs, torde komma att finnas personer

som genom olika slag av yrkesutbildning eller kurser skaffat sig omfattande kunskaper och erfarenheter. En förkortning av praktiktiden bör i sådana fall kunna medgivas. Tillsynsmyndigheten, som granskar ansökningarna till provkurs, har att väga värdet av olika utbildningsvägar gentemot praktisk tjänstgöring av olika omfattning och sålunda åstadkomma en gradering av de sökande. Om hemvårdarinneyrket får den ställning, som det föreliggande förslaget avser, torde tillströmningen av sökande till ifrågakvarande kurser komma att bli stor, varför de som antagas till provkurserna torde komma att vara väl meriterade. Den som utan anmärkning genomgått provkursen gives hemvårdarinnekompetens och anses jämställd med de vid skolor utbildade hemvårdarinnorna.

Vad beträffar det antal hemvårdarinnor, som under de närmaste åren kunna komma att behövas och förutsättningarna för deras utbildning har utredningen beräknat, att vid nuvarande hemsysterskolor jämte för sådan utbildning efter vissa omläggningar lämpade yrkesskolor skulle kunna utbildas sammanlagt cirka 225 hemvårdarinnor per år.

Utbildningen av hemvårdarinnor under själva skoltiden kommer automatiskt att ske med stöd av statsbidrag och statsstipendier enligt de grunder, som gälla för yrkesundervisning i allmänhet. Emellertid synes det vara nödvändigt att bevilja både hemsysterskolor och andra skolor, som engagera sig för hemvårdarinneutbildningen, ett extra statsbidrag till de kostnader, som föranledas av speciella organisationsfrågor, anlitaandet av speciallärare, ordnandet av praktikantverksamheten etc. Detta bidrag föreslås till 100 kronor per hemvårdarinnelev. Den sammanlagda kostnaden skulle alltså bli 22 500 kronor.

Under den s. k. praktikanttiden erhålla hemsysterskolornas elever för närvarande ej några stipendier. De kostnader som praktikanttiden för med sig få i allmänhet betalas av eleverna själva på så sätt, att skolorna förskottera de erforderliga beloppen, för vilka eleven blir betalningskyldig efter erhållen anställning. Detta arrangemang förefaller mindre tillfredsställande och kan verka återhållande på dem, som överväga att söka sig till utbildningen, varför utredningen föreslår, att praktikanttiden måtte betraktas som en del av hemvårdarinneutbildningen, och att eleverna under denna tid kunna tilldelas statsstipendier efter samma grunder som under den egentliga kurstiden. Dyliga stipendier skulle dock endast behöva utgå till en del av eleverna, enär vissa praktikanter få ersättning för sitt arbete på arbetsplatsen. Om för samtliga 225 elever beräknas att högsta stipendiebelopp (45 kronor per månad) skulle utgå under hela praktikanttiden, skulle kostnaden härför bli 50 625 kronor.

Omfattningen av de föreslagna provkurserna blir beroende av efterfrågan på hemvårdarinnor från kommunernas sida. Utredningen har preliminärt beräknat att 100 personer per år skulle under de första åren beredas tillfälle att förvärva hemvårdarinnekompetens på denna väg. Kostnaden för en dylik provkurs för 12 elever skulle enligt preliminära beräkningar bli 2 400 kronor, för 100 elever cirka 20,000 kronor. Dessutom böra statsstipendier för deltagarna i dessa kurser utgå i vanlig ordning.

Organisationen av hemvårdarinneutbildningen, vare sig det gäller reguljär utbildning i särskilda skolor eller kurser eller den sist angivna utbildningen genom kortare provkurser, kräver ett mycket omfattande arbete, som lämpligen bör anförtros åt ett centralt statsorgan. Utredningen föreslår, att det skall ankomma på socialstyrelsen att utöva högsta tillsynen av den statsunderstödda hemhjälpverksamheten och bland annat att närmare fastställa kompetensvillkoren för hemvårdarinnor. Naturligt synes därför vara, att socialstyrelsen även anförtros uppdraget att tillgodose behovet av tillräckliga utbildningsmöjligheter för blivande hemvårdarinnor. Socialstyrelsen bör alltså först och främst utreda behovet av utbildningsanstalter inom olika delar av landet samt vidare i intimt samarbete med skolöverstyrelsen och lantbruksstyrelsen utarbета lämpliga undervisningsplaner och fastställa de anspråk, som måste ställas på undervisningens art och omfattning, samt slutligen vidtaga åtgärder för att det konstaterade behovet av utbildningsmöjligheter skall bliva fyllt. Självfallet skola skolöverstyrelsen och lantbruksstyrelsen alltjämt handhava den uppsikt över undervisningen, som tillkommer dem såsom tillsynsorgan för den statsunderstödda yrkesundervisningen.

Hemvårdarinnornas avlöningsvillkor.

Utredningen framhåller, att ett statligt understöd åt kommunernas verksamhet för social hemhjälp förutsätter, att vissa minimikrav uppställas i fråga om avlöningsvillkoren för den i verksamheten sysselsatta arbetskraften. Med hänsyn till yrkets krävande natur och de relativt höga kompetenskraven måste hemvårdarinnornas avlöning ligga högre än den allmänna lönenivån för exempelvis hembiträden och även hushållerskor i privat tjänst. Självfallet bör dock avlöningskravet ej ställas så högt, att därav kan föranledas en omotiverad stegring av den nuvarande lönenivån inom hemvårdarinneyrket. Dessutom måste tillses, att avlöningsvillkoren på ett lämpligt sätt ansluta sig till gällande villkor för befattningshavare inom annan statsunderstödd verksamhet av liknande karaktär. I sistnämnda hänseende torde avvägningen lämpligen kunna ske under jämförelse med distriktssköterskornas avlöning.

Ett mycket stort antal av hemvårdarinnorna avlönas för närvarande enligt Uppsala hemskolas anställningskontrakt. Begynnelselönen enligt detta utgör i runt tal 1 500 kronor, vartill kommer fri bostad med möbler, värme och lyse samt tvätt. Den totala begynnelseavlöningen torde alltså kunna i medeltal värderas till 2 100 kronor. Under nu rådande kristid utgår på de flesta håll ett dyrtidstillägg om 15—25 % på den kontanta lönen. Den faktiska löneinkomsten för hemvårdarinnor, som avlönas enligt ifrågavarande kontrakt, kan sålunda i medeltal angivas till omkring 2 400 kronor.

De kommunalt anställda hemvårdarinnorna ha i allmänhet högre avlöning. Uppgifter, som av utredningen inhämtats från ett tiotal medelstora städer, utvisa sålunda begynnelselöner varierande mellan lägst 2 495 och högst 3 947 kronor. Medeltalet för dessa städer ligger vid ungefär 3 000 kronor, inberäknat dyrtidstillägg och naturaförmåner.

Distriktssköterskornas minimilön utgör 1 800 kronor jämte tre ålderstilllägg om 100 kronor, vartill kommer fri möblerad bostad jämte värme och lyse. I verkligheten äro dock avlöningstvilkoren väsentligt bättre. Den normala begynnelselönen är 2 280 kronor, och ålderstilläggens belopp är höjt till 180 kronor; därtill kommer dyrtidstillägg enligt särskilda bestämmelser, för närvarande uppgående till 19⁶ %. Distriktssköterskornas faktiska begynnelselön utgör alltså i allmänhet 2 727 kronor jämte bostadsförmån. Om den sistnämnda liksom för hemvårdarinnorna värderas till 600 kronor, blir den totala begynnelselönen 3 327 kronor.

Utredningen har övervägt lämpligheten av att tillämpa en dyrortsgradering av hemvårdarinnornas avlöning men har av flera skäl ansett sig böra avstå härifrån, när det gäller fastställandet av minimilönen. Enhetliga lönebestämmelser tillämpas även inom andra områden av statsunderstödd verksamhet, bl. a. för distriktssköterskorna. Likaså har övervägts en uppdelning av den kontanta lönen i ett fast grundbelopp och ett dyrtidstillägg, men även detta förslag har övergivits av lönetekniska skäl.

Utredningen har stannat för att föreslå, att den kontanta årslönen för *heltdsansställd* hemvårdarinna fastställas till 1 800 kronor jämte tre ålderstilllägg å 100 kronor efter tre, sex och nio års tjänstgöring. Därtill skulle komma hyresersättning motsvarande ortens pris för en möblerad bostad om ett rum med kök eller kokvrå jämte värme och lyse, eller ock samma förmåner in natura. Om bostadsförmånen liksom ovan värderas till 600 kronor, skulle begynneavlöningen alltså totalt uppgå till 2 400 kronor.

De föreslagna avlöningsbeloppen äro *minimibelopp*, som ansetts tillämpliga på de billigaste orterna. Det kan förutsättas, att dessa belopp komma att överskridas på orter med högre levnadskostnader. Eftersom avlöningsbeloppen vidare äro fasta, kan det framdeles bliva nödvändigt att justera beloppen uppåt eller nedåt i den mån levnadskostnadsindex undergår mera väsentlig förändring i den ena eller andra riktningen. Dylika justeringar torde i allmänhet ej behöva medföra ändring i hemvårdarinnornas avlöningstvilkor, eftersom dessa kunna förutsättas som regel bliva anslutna till kommunala avlöningssystem med indexreglerade lönebelopp.

Den årliga semestern för hemvårdarinnor, som äro anställda enligt Uppsala hemsysterskolas kontrakt, omfattar en månad. Minimikravet i fråga om semesterrätt bör dock lämpligen ansluta sig till de bestämmelser, som enligt civila avlöningsreglementet gälla för ordinarie statstjänstemän i motsvarande löneställning. Med hänsyn till den föreslagna minimiavlöningen för hemvårdarinnor torde jämförelse närmast böra ske med lönegrad 4 inom löneplanen A. Detta innebär, att hemvårdarinna skall hava rätt till minst 20 dagars semester intill det år, under vilket hon fyller 40 år, och 30 dagars semester för tiden därefter.

Hemvårdarinnas rätt till avlöning under tjänstledighet till följd av sjukdom föreslår utredningen reglerad i anslutning till bestämmelserna för nyssnämnda kategori av statstjänstemän. Sålunda bör hemvårdarinna äga rätt

att uppbära lönen oavkortad intill 25 dagar men vid längre tjänstledighet vara skyldig avstå kr. 1:10 per dag av sin avlöning.

Utöver de nu angivna förmånerna bör hemvårdarinnan självfallet äga rätt till *ersättning för resekostnader i tjänsten*. Såvitt möjligt bör hon även *tillhandahållas fri telefon*.

Hemvårdarinnornas pensionsfråga bör enligt utredningens mening lämpligen ordnas genom kårens anslutning till statens pensionsanstalt. Pensioneringsbestämmelserna synas böra anpassas efter bestämmelserna för de befattningshavaregrupper, som avses i kap. VI av anstaltens reglemente och som bland andra omfatta sjuksköterskor, distriktstandsköterskor och distriktsbarnmorskor. Tjänstepensionsunderlaget, vilket utgör 1560 kronor för sjuksköterskor, 1460 kronor för distriktstandsköterskor och 1000 kronor för distriktsbarnmorskor, föreslås för hemvårdarinnornas vidkommande till 1400 kronor. I fråga om pensionsålder och tjänstetid för hel pension föreslås samma bestämmelser som för sjuksköterskor och barnmorskor, nämligen 55 levnadsår och 25 tjänsteår (för distriktstandsköterskor gäller 60 levnadsår och 30 tjänsteår). Pensionsavgifterna förutsättas kunna beräknas enligt samma grunder som för distriktsköterskor och distriktstandsköterskor. Detta innebär, att hemvårdarinnan själv betalar en årlig avgift av 6 % av pensionsunderlaget eller 84 kronor, medan huvudmannen betalar 5 % eller 70 kronor.

Minimiavlöningen för *deltidsanställd* hemvårdarinna föreslår utredningen fastställd till 5 kronor för full arbetsdag, vilket belopp står i lämplig relation till den heltidsanställda arbetskraftens årsavlöning. Det skulle kunna invändas, att den föreslagna daglönen på vissa håll kommer att överstiga gängse lön för tillfällig arbetskraft i den öppna marknaden. Om man anställer en dylik jämförelse, måste man dock beakta den icke oväsentliga skillnaden mellan vanligt »hjälpusarbete» och det sociala hemhjälparbetet. Även den deltidsanställda hemvårdarinnan måste fylla ganska höga krav på kompetens och lämplighet. Hennes arbete kommer också att som regel försiggå under mer än vanligt svåra och primitiva förhållanden, som ställa stora anspråk på förnöjsamhet och tålamod. Därtill kommer, att daglönen för hjälpusarbete i allmänhet utfylles med fri kost på arbetsplatsen, medan däremot hemvårdarinnan, som i stor utsträckning hänvisas till tjänstgöring i hem med små resurser, oftast nödgas att själv sörja för sitt kosthåll.

Som villkor för statsbidrag till deltidsanställd hemvårdarinnas avlöning bör föreskrivas, att anställningen skall avse minst 80 arbetsdagar (motsvarande ett kvartal) per år och följaktligen garantera en minimiavlöning av 400 kronor per år. Genom en sådan bestämmelse markeras, att deltidsanställningen icke får betraktas som ett engagemang av arbetskraft för ett visst tillfälle eller ett visst uppdrag utan förutsätter en uppgörelse en gång för alla, att hemvårdarinnan ställer sin arbetskraft till förfogande i bestämd utsträckning vid förefallande behov.

Hemhjälpverksamhetens organisation.

Vid övervägandet av den lämpligaste organisationsformen för en statsunderstödd hemhjälpverksamhet upptager utredningen i första hand frågan,

vilket samhällsorgan som bör vara huvudman för verksamheten. Den omedelbara ledningen av verksamheten kan av naturliga skäl icke vara en uppgift för den centrala statsförvaltningen utan måste anförtros åt lokala organ. Valet måste då komma att stå mellan landstingen och kommunerna. För det förra alternativet tala onekligen flera skäl, främst landstingens större ekonomiska bärkraft, deras möjlighet att åstadkomma en lämplig distriktsindelning för verksamheten och vidare den lättnad för statens ledning och kontroll, som skulle följa med en mera centraliserad organisation. Men även om landstingen skulle göras till huvudmän för verksamheten, måste tydligen den omedelbara ledningen av verksamheten dock decentraliseras till lokala organsorgan med begränsade verksamhetsområden. Detta skulle då naturligen leda fram till en distriktsindelning av samma slag, som förekommer inom distrikts-sköterskevärdar. Distrikten skulle därvid kunna givas den storlek och avgränsning, som vore mest lämplig ur organisationssynpunkt, och behöfde icke anslutas till den ofta mindre lämpliga kommunala indelningen. Emellertid skulle en sådan distriktsindelning utan tvivel stöta på större svårigheter vid det praktiska genomförandet än vad fallet varit i fråga om sköterskevärdar. I det sistnämnda fallet har distriktsindelningen i stor utsträckning kunnat ordnas efter objektiva grunder, men i fråga om hemhjälsverksamheten vore detta knappast möjligt att åstadkomma för ett centralt landstingsorgan utan tillräcklig kännedom om de skiftande förhållanden och behov, som föreligga inom olika delar av området. Endast kommunala organ torde äga möjlighet att rätt bedöma dessa frågor för den egna kommunens vidkommande. Utan tvivel skulle därför såväl själva distriktsindelningen som den praktiska utövningen av verksamheten framkalla missnöje hos kommuner och samhällen, som med rätt eller orätt ansåge sina speciella intressen tillbakasatta. Över huvud taget skulle systemet sannolikt bliva ägnat att framkalla slitningar mellan hemhjälsverksamhetens ledning och kommunerna, som icke vore till gagn för verksamheten.

För kommunerna som huvudmän för den sociala hemhjälpen finner utredningen främst den omständigheten tala, att de för närvarande undantagslöst handhava denna uppgift, i den mån hemhjälsverksamhet finnes anordnad av offentlig myndighet, låt vara att landstingen i allmänhet lämna ett ekonomiskt och organisatoriskt stöd åt kommunernas verksamhet. På grund härav och med hänsyn till de antydda svårigheterna för en till landstingen centraliserad ledning av verksamheten har utredningen funnit övervägande skäl tala för att bygga den framtida organisationen på redan utbildad praxis och har därför stannat vid att förorda *kommunerna som huvudmän för den statsunderstödda hemhjälsverksamheten*.

Den kommunala ledningen av hemhjälsverksamheten förutsätter så speciella kvalifikationer hos det ledande organet, att utredningen finner påkallat föreslå inrättande av en särskild *hemhjälsnämnd* inom varje kommun. Där så lämpligen kan ske bör kommunen dock vara oförhindrad att uppdraga åt någon befintlig kommunal myndighet att vara hemhjälsnämnd. Särskild

hemhjälpnämnd skall enligt förslaget bestå av tre eller fem ledamöter, av vilka en eller flera kunna utses att utöva den närmaste ledningen av verksamheten. Inom hemhjälpnämnden bör givetvis den husmoderliga sakkunskapen vara väl representerad.

Hemhjälpnämndens huvudsakliga uppgifter skola vara att anställa hemvårdarinnor och leda deras arbete, att uppgöra förslag till instruktion för hemvårdarinna samt grunder för uttagande av ersättning för lämnad hemhjälp (avgiftstaxor) ävensom att bevaka kommunens anspråk på statsbidrag till verksamheten. Hemhjälpnämnden bör självfallet samarbeta med barnavårdsnämnd, fattigvårdsstyrelse och andra organ inom offentlig och enskild socialvård samt icke minst med arbetsförmedling, där sådan finnes inom orten.

Samarbetet med arbetsförmedlingen bör i första hand avse anskaffande av arbetskraft, som kan befinnas villig och lämplig att taga hemvårdarinneanställning eller att utbilda sig därtill. Men det kan också möjligen visa sig lämpligt, att överenskommelse träffas med arbetsförmedlingen om viss medverkan även vid den dagliga förmedlingen av hemvårdarinnor till hjälpbehövande hem. Detta förutsätter dock, att tjänstemännen i fråga om social behovsprövning få en skolning, vilken de för närvarande i allmänhet ej torde besitta. För närvarande måste man därför räkna med att deras medverkan på detta område endast kan få en begränsad omfattning.

Förmedlingen av social hemhjälp kan uppdragas åt någon befintlig kommunal expedition, såsom socialvårdsbyrå, kommunalkontor e. d., såvitt till expeditionen finnes knuten någon tjänsteman med nödiga kvalifikationer för uppgiften. Kan ingen av de antydda utvägarna med fördel anlitas, återstår för hemhjälpnämnden att begagna sig av möjligheten att utse någon eller några av sina ledamöter att som jourhavande ombesörja den närmaste ledningen av verksamheten och de löpande expeditionsgöromålen. Självfallet får det icke överlåtas åt hemvårdarinnorna att själva bestämma, om och för hur lång tid begärd hemhjälp skall lämnas samt om storleken av eventuell ersättning. Ej heller bör det i regel ankomma på hemvårdarinnorna att mottaga eller inkassera fastställd ersättning för hemhjälp.

Ett flertal landsting ha ådagalagt intresse för verksamheten genom att bevilja anslag till densamma i en eller annan form eller genom att föranstalta om utredning i sådant syfte. Utredningen finner ej något skäl, varför man skulle för framtiden avstå från landstingens medverkan till hemhjälpfrågans lösning, utan vill fastmer förorda en reglerad och än mer positiv insats från deras sida. Denna insats skall enligt förslaget bestå dels i beviljande av visst anslag till verksamheten, dels i utseende av visst antal ledamöter i ett sammanhållande och kontrollerande organ för verksamheten inom landstingsområdet.

Vad först angår landstingens ekonomiska bidrag till kommunernas hemhjälpverksamhet skall detta enligt förslaget stå i ett bestämt förhållande till det statsbidrag, som tillerkännes varje särskild kommun. *Landstingsbidraget skall nämligen utgöra minst hälften av det bidrag, staten kommer att lämna, exklusive statens bidrag till ålderstillägg åt hemvårdarinnorna.* I enlighet

med det förslag rörande statsbidragets storlek, för vilket redogörelse längre fram skall lämnas, innebär nyssnämnda regel, att landstingsbidragets minimibelopp sättes till 500 kronor om året för varje heltidsanställd hemvårdarinna och 1 krona för varje arbetsdag, som fullgöres av deltidsanställd hemvårdarinna. Emellertid äro kommunerna icke berättigade till bidrag för ett obegränsat antal hemvårdarinnor utan är detta på visst sätt begränsat.

Vad angår ledningen och kontrollen av hemhjälpsverksamheten inom landstingsområdet har utredningen övervägt olika möjligheter att skapa ett lämpligt organ för dessa uppgifter. Sålunda har utredningen från en vidare synpunkt diskuterat lämpligheten av att inrätta läns- eller landstingsnämnder med uppgift att överhuvudtaget sammanhålla och leda all inom länet (eller landstingsområdet) förekommande verksamhet av hemekonomisk och familjesocial natur. En sådan nämnd skulle följaktligen kunna tänkas med fördel övertaga handläggningen av frågor rörande mödrahjälp, hemhjälpsverksamhet, husmodersestater, daghem, lekskolor och sommarkolonier, andelstvättstugor och samlingslokaler m. m. Förslag om en länsocialnämnd har även framlagts av socialvårdskommittén, som åt en dylik nämnd vill uppdraga att i länsstyrelsernas ställe handlägga huvudparten av socialhjälp-, barnvårds- och alkoholistärendena. Möjligen kan man under den fortsatta diskussionen finna en framkomlig väg att förena dessa olika synpunkter. Då emellertid varken frågan om en länsnämnd för familjesociala frågor eller förslaget om en länsocialnämnd ännu äro tillräckligt utredda, måste hemhjälpsfrågan i varje fall provisoriskt lösas utifrån nu rådande förhållanden.

Landstingens förvaltningsutskott torde av flera skäl icke kunna anses lämpade att övertaga en så speciell uppgift som att leda och kontrollera den sociala hemhjälpsverksamheten inom landstingsområdet. Utredningen vill i stället anförtro denna uppgift åt ett särskilt organ, förslagsvis benämnt *hemhjälpsstyrelse*. Denna styrelse skall enligt förslaget bestå av ordförande och fyra ledamöter jämte suppleanter för dem. Ordföranden och en ledamot jämte suppleanter för dem skola utses av Kungl. Maj:t, de övriga ledamöterna jämte suppleanter av landstinget. Liksom inom hemhjälpsnämnden bör inom hemhjälpsstyrelsen den husmoderliga sakkunskapen vara väl representerad.

Hemhjälpsstyrelsen kommer att å ena sidan ha till uppgift att, såsom redan nämnts, leda och övervaka hemhjälpsverksamheten inom landstingsområdet och därvid fastställa instruktioner för kommunernas hemvårdarinnor samt taxor för de avgifter, som skola utgå för hemhjälpen, ävensom i övrigt verka för hemhjälpsverksamhetens ändamålsenliga utveckling och största möjliga enhetlighet vid dess utövande. I sistnämnda hänseende finner utredningen det särskilt böra ankomma på hemhjälpsstyrelsen att stimulera kommunernas intresse för verksamheten och att vid behov taga initiativ till kommuners sammanslutande till kommunalförbund för verksamhetens handhavande. Å andra sidan kräves hemhjälpsstyrelsens medverkan även vid fördelning och beviljande av stats- och landstingsbidragen, i det styrelsen skall yttra sig över inkomna ansökningar om bidrag såväl till landstinget i vad rör landstingsbidraget som

till socialstyrelsen i vad rör statsbidraget. Hemhjälpstyrelsen skulle även kunna tänkas utbetala de olika bidragsmedlen till vederbörande kommuner.

Enligt utredningens förslag skall nu angivna ekonomiska medverkan från landstingens sida utgöra ett obligatoriskt villkor för att kommunerna skola kunna erhålla statsbidrag till sin hemhjälpverksamhet. Utredningen säger sig vara väl medveten om att denna anordning lider av en svaghet så till vida, som den helt avstänger en kommun från statsbidrag, för den händelse vederbörande landsting icke är villigt att lämna föreskriven medverkan. Emellertid synes denna vara av så stor betydelse för verksamhetens finansiering och ledning, att något avkall på detta villkor icke är tillrådligt. Med kännedom om landstingens redan nu dokumenterade intresse för denna verksamhet hyser utredningen för övrigt ringa farhåga för att hemhjälpfrågans lösning på något håll skall stranda på bristande intresse från landstingets sida.

Utredningen framhåller, att frågan ligger annorlunda till i de städer, som icke tillhöra landsting. För dessas del faller hela den del av kostnaden, som icke skall bestridas med statsbidrag, på primärkommunen. Behovet av en särskild verksamheten samordnande och i ansökningsförfarandet deltagande styrelse bortfaller, och en hemhjälpnämnd torde vara till fyllest för ledningen av verksamheten i dessa städer. Den övervakande uppgift, som tilldelats hemhjälpstyrelsen beträffande primärkommunernas hemhjälpverksamhet, får i dessa städer fullgöras direkt av den centrala statliga tillsynsmyndigheten. Då dessa städer vanligen befinna sig i ett gott ekonomiskt läge, kunna de, enligt vad utredningen framhåller, knappast för närvarande påräkna statsbidrag för detta ändamål, enär detta är avsett i första hand för landskommunerna och utgår efter behovsprövning mellan kommunerna.

Handläggningen av dessa frågor påkallar enligt utredningens mening inrättande av ett särskilt statsorgan, särskilt som deras lösande i allmänhet förutsätter ett mer eller mindre omfattande statsbidrag. Emellertid har utredningen icke varit beredd att definitivt framställa förslag därom, förrän arbetet fortskridit så långt, att det är möjligt att få en bestämdare överblick av det verksamhetsområde, som skulle tillkomma ett sådant statsorgan. Som ett *provisorium* föreslår utredningen, att den statliga tillsynen över den sociala hemhjälpverksamheten uppdrages åt *socialstyrelsen*. På denna tillsynsmyndighet skall det ankomma att bestämma, i vilken omfattning hemvårdarinnorna skall hava genomgått teoretisk och praktisk utbildning, att vidtaga åtgärder för tillgodoseende av utbildningsbehovet, att fastställa ålders-tillägg för hemvårdarinnor, att avgöra uppkommande tvister om hemvårdarinnans naturaförmåner eller ersättning för sådana samt att fördela statsanslaget mellan de bidragssökande kommunerna. I övrigt skall socialstyrelsen meddela erforderliga råd och anvisningar åt hemhjälpnämnder och hemhjälpstyrelser. Hit hör bland annat att fastställa normalinstruktion för hemvårdarinnor och att lämna vägledning för utarbetande av avgiftstaxor. Slutligen skall det ankomma på socialstyrelsen att pröva frågor om tillstånd för hemvårdarinnor att kvarstå i tjänst efter uppnående av fastställd pensionsålder.

Omhändertagandet av den sociala hemhjälpen innebär, att socialstyrelsen får sig anförtrott ett arbetsområde, inom vilket styrelsen hittills icke torde ha förvärvat erfarenhet. Då sådan erfarenhet finnes representerad på andra håll, särskilt inom vissa organisationer, torde det vara av vikt att bereda styrelsen tillfälle att tillgodogöra sig densamma, åtminstone under den period då ifrågavarande verksamhet är under utbyggnad. Detta synes lämpligen kunna ske genom inrättande av en rådgivande nämnd för social hemhjälp med uppgift att biträda socialstyrelsen vid verksamhetens organisation. En sådan nämnd bör omfatta representanter för centralnämnden för Sveriges hemsystemskolor, svenska röda korset och husmödrarnas samarbetskommitté.¹ Dessutom bör i nämnden beredas plats för experter inom den husliga undervisningens och sjukvårdens områden.

Utredningen finner det även vara nödvändigt, att socialstyrelsens egna arbetskrafter förstärkas med en särskild befattningshavare för biträde vid handläggningen av de nya arbetsuppgifterna. Förslagsvis torde denna befattningshavare benämnas konsulent för social hemhjälp och placeras i 21:a lönegraden.

Statsbidragets storlek.

Utredningen föreslår, att i de fall statsbidrag erhålles detta skall utgå med 1 000 kronor om året för varje heltidsanställd hemvårdarinna, varjämte fastställda ålderstillägg helt skola bestridas av statsmedel i överensstämmelse med gällande regler för statsbidrag till distriktssköterskors avlöning. För deltidsanställd hemvårdarinna skall statsbidraget i motsvarande fall utgå med 2 kronor per fullgjord arbetsdag, om hon uppbär avlöning för minst 80 arbetsdagar per år.

Med tillämpning av dessa bestämmelser skulle kostnaden för hemvårdarinnornas avlöning, bortsett från ålderstillägg, komma att bestridas med statsmedel till c:a 40 % i fall, då statsbidrag utgår. Enligt den föreslagna normen för landstingsbidragets beräkning skulle följaktligen omkring 20 % av lönekostnaden falla på landstinget, medan resterande 40 % skulle slutgiltigt bäras av vederbörande kommun. Av sistnämnda belopp skulle enligt förslaget den del, som motsvarar bostadsförmånen och som kan uppskattas till i medeltal 600 kronor eller omkring 25 % av det totala avlöningsbeloppet, kunna utgå in natura. Om så sker, skulle alltså kommunens kontanta andel i lönekostnaden begränsa sig till i medeltal 15 %. Härtill komma emellertid kostnaderna för tjänsteresor och telefon, vilka skola helt bestridas av kommunen.

I avvaktan på vidare erfarenhet om kommunernas och landstingens intresse för saken torde till en början lämpligen kunna uppställas den regeln, att statsbidrag ej må utgå för större antal hemvårdarinnor, än som motsvarar en heltidsanställd hemvårdarinna eller däremot svarande deltidsanställd arbetskraft på 4,000 invånare i städerna och på 2,000 invånare på landsbygden. Motivet för

¹ Representerande Sveriges husmodersföreningars riksförbund, kooperativa kvinnogillesförbundet, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund och svenska landsbygdens kvinnoförbund.

den strängare regeln för städerna än för landsbygden är dels att avståndet mellan hemmen på landsbygden är relativt större dels att stadsbefolkningen i allmänhet torde hava större möjlighet att anskaffa erforderlig hemhjälp än lantbefolkningen. I syfte att göra bestämmelserna i någon mån elastiska föreslås dock befogenhet för socialstyrelsen att undantagsvis medgiva statsbidrag för en hemvårdarinna per 2 500 invånare i städer och 1 333 invånare på landsbygden. Den angivna regeln föreslås så utformad att statsbidraget ej må till någon kommun utgå med högre sammanlagt belopp än som motsvarar, vad angår stad 25 kronor för varje påbörjat 100-tal av kommunens folkmängd och vad angår annan kommun 50 kronor för varje påbörjat 100-tal, dock med rätt för socialstyrelsen att, om synnerliga skäl därtill äro, medgiva förhöjning av sagda belopp till högst 40 kronor för stad och högst 75 kronor för annan kommun varvid genomgående skall bortses från eventuella bidrag till ålderstillägg. Under alla förhållanden får statsbidraget självfallet ej överskrida de förut angivna maximibeloppen av 1 000 kronor per hemvårdarinna respektive 2 kronor per arbetsdag. Begränsningen av statsbidraget kommer automatiskt att medföra samma begränsning av landstingsbidraget.

Med hänsyn till det statsfinansiella läget torde emellertid icke statsbidrag kunna utgå till kommuner i samtliga fall, då de av utredningen föreslagna villkoren äro uppfyllda. En ytterligare begränsning låter sig lämpligen anordnas på så sätt, att riksdagen varje år bestämmer det antal hemvårdarinnor, till vilka den vill bevilja statsbidrag för följande kalenderår. Socialstyrelsen skall sedan ha till uppgift att fördela statsbidraget mellan de bidragssökande kommuner, som visat sig ha störst behov av hemhjälp, varvid de kommuner, som prövas skola erhålla statsbidrag, alltid skola få sådant med i förslaget angivet fullt belopp. Vid denna fördelning skall landsbygdskommunerna äga företräde framför städerna. De senare ha större möjligheter att själva ordna hemhjälpfrågan genom utbyggande av delvis redan befintlig organisation. De böra sålunda få stå tillbaka i avvaktan på att landsbygdens minimibehov enligt de föreslagna bidragsbestämmelserna fyllts och de statliga tillgångarna medgiva en utbyggnad av statsbidraget därutöver.

Med den generella regeln om en hemvårdarinna för 4,000 invånare i stad, respektive 2,000 invånare på landsbygden skulle ungefär 2,800 heltidsanställda eller däremot svarande deltidsanställda hemvårdarinnor komma att anställas. För det första verksamhetsåret räknar utredningen med hänsyn till den befintliga utbildade arbetskraftens storlek och möjligheterna för utbildning av ytterligare arbetskraft ej med en statsunderstödd hemhjälpverksamhet av större omfattning, än att den kommer att sysselsätta högst 500 hemvårdarinnor.

Av utredningen gjorda beräkningar rörande statens kostnader för den sociala hemhjälpverksamheten, i vad dessa avse statsbidrag till hemvårdarinnelöner, ha givit följande resultat.

De totala årliga avlöningskostnaderna för ovannämnda 2 800 hemvårdarinnor kunna med tillämpning av utredningens minimiavlöningsbestämmelser be-

räknas komma att uppgå till inemot 7 miljoner kronor exklusive ålderstillägg eller ungefärligt fördelade på de olika intressenterna:

Kommunerna	40 %	eller	2 800 000	kronor
Landstingen	20 %	»	1 400 000	»
Staten	40 %	»	2 800 000	»

Motsvarande siffra för de 500 hemvårdarinnor, utredningen ansett verksamheten kunna komma att maximalt omfatta första verksamhetsåret, är 1,2 miljoner kronor, vilka fördela sig på följande vis:

Kommunerna	40 %	eller	480 000	kronor
Landstingen	20 %	»	240 000	»
Staten	40 %	»	480 000	»

Vid dessa kostnadsberäkningar har hänsyn icke tagits till den inkomst, som kan tillföras verksamheten genom avgifter för lämnad hemhjälp. En viss inkomst av avgifter kan givetvis under alla omständigheter påräknas, men med hänsyn till dess sannolikt ringa belopp och omöjligheten av att göra en uppskattning av densamma har utredningen för närvarande helt bortsett härifrån vid kostnadsberäkningen.

Vidkommande frågan om anslagsbehov för budgetåret 1943/44 framhåller utredningen följande. Enär statsbidrag enligt utredningens förslag skall utgå först för verksamhet under kalenderåret 1944 och då utbetalningen under första året måste ske i efterskott, kommer icke något statsbidrag till hemvårdarinnelön att utanordnas under nyssnämnda budgetår. Däremot måste redan 1943 års riksdag till ledning för socialstyrelsens prövning av ansökningarna i slutet av år 1943 angiva det antal hemvårdarinnebefattningar, till vilka statsbidrag kommer att utbetalas för verksamhet under kalenderåret 1944. Detta antal har av utredningen föreslagits till 500 heltidsanställda eller ett däremot svarande antal deltidsanställda.

Vidare bör redan under nästa budgetår inrättas den tidigare föreslagna konsulentbefattningen i socialstyrelsen, som skall omhänderhava den centrala ledningen av hemhjälpsverksamheten, samt tillsättas socialstyrelsens rådgivande nämnd, varför anslag bör beviljas till härmed förbundna kostnader.

Beträffande kostnaderna för utbildning av hemvårdarinnor hemställer utredningen slutligen om ett sammanlagt anslag av 42,500 kronor.

Sammanfattning av förslagen.

De av utredningen framställda förslagen kunna i korthet sammanfattas i följande huvudpunkter:

1. Statsbidrag må utgå till avlöning åt hemvårdarinnor, som anställas hos kommuner i och för social hemhjälpsverksamhet, varmed förstås tillfälligt biträde med barnavård och andra hemsysslor i enskilda, företrädesvis medelösa hem, som på grund av sjukdom, barnsbörd eller andra därmed jämförbara omständigheter äro i behov därav.

2. Som villkor för statsbidraget föreskrives bland annat, att viss minimiavlönning tillerkännes hemvårdarinna. För heltidsanställd vårdarinna utgör denna 1 800 kronor med tre ålderstillägg om 100 kronor jämte fri bostad eller hyresersättning samt rätt till semester och sjukavlönning lika med ordinarie statstjänstemän i motsvarande löneställning ävensom pensionsrätt i statens pensionsanstalt. För s. k. deltidsanställd hemvårdarinna utgör minimilönen 5 kronor per arbetsdag dock minst 400 kronor per år.

3. Statsbidraget utgör högst 1 000 kronor om året jämte förekommande ålderstillägg för varje hemvårdarinnebefattning och 2 kronor för varje fullgjord arbetsdag av deltidsanställd hemvårdarinna. Bidraget är dock normalt begränsat till en hemvårdarinna per 4 000 invånare i städerna och en per 2 000 invånare i landskommunerna. Obligatoriskt villkor för statsbidrag är, att vederbörande landsting bidrager med halva statsbidragets belopp. Enligt dessa regler komma totalkostnaderna för verksamheten att bestridas till cirka 40 % av staten, 20 % av landstingen och återstoden eller cirka 40 % av kommunen, såvida lönerna utgå med föreslagna minimibelopp.

4. Hemvårdarinnekompetens kan förvärfvas antingen genom utbildning vid särskilda skolor eller genom långvarigt praktiskt arbete, kompletterat med en kortare provkurs. För skolor, som bedriva fullständig hemvårdarinneutbildning, föreslås utöver det sedvanliga statsbidraget, som utgår till yrkesskolor, ett extra statsbidrag av 100 kronor för varje utbildad hemvårdarinneelev. Vidare föreslås, att de statsstipendier om högst 45 kronor per månad, som kunna tilldelas skolornas elever, även må utgå under den praktikanttjänstgöring, varmed utbildningen avslutas. Slutligen föreslås, att kostnaden för provkurserna må bestridas av statsmedel.

5. Verksamhetens omedelbara ledning skall enligt förslaget handhas av en hemhjälpnsnämnd inom varje kommun. Inom landstingsområdet verkar en hemhjälpnsstyrelse. Som central statlig tillsynsmyndighet föreslås socialstyrelsen, förstärkt med en konsulent för social hemhjälp och en rådgivande nämnd.

Yttranden.

Över befolkningsutredningens förslag ha yttranden avgivits av statskontoret, medicinalstyrelsen, socialstyrelsen, lantbruksstyrelsen, statens arbetsmarknadskommission, överståthållarämbetet, länsstyrelserna, landstingens förvaltningsutskott, socialvårdskommittén, svenska landstingsförbundet, svenska landskommunernas förbund, svenska stadsförbundet, svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet, överstyrelsen för svenska röda korset, centralnämnden för Sveriges hemsysterskolor, svensk sjuksköterskeföreningens centralstyrelse, svenska lanthushållslärarinnornas förening, Sveriges husmodersföreningars riksförbund, yrkeskvinnors riksförbund, Fredrika Bremer-förbundet, Vita bandets centralstyrelse, kooperativa kvinnogillesförbundet, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, folkpartiets kvinnoförbund, högerns centrala kvinnoråd samt hjälpbyrån för hem och barn i Stockholm. Länsstyrel-

serna hava före avgivandet av sina utlåtanden berett vissa kommuner tillfälle att yttra sig.

Allmänna principer.

Vad först beträffar frågan huruvida statligt stöd bör lämnas den sociala hemhjälpsverksamheten tillstyrkes i alla de avgivna yttrandena med undantag av statskontorets, lantbruksstyrelsens och länsstyrelsens i Jönköpings län att statliga stödåtgärder till förmån för nämnda verksamhet nu vidtagas.

Det föreliggande förslaget har tillstyrkts av det överbäggande antalet remissinstanser, även om erinringar framställts mot förslagets detaljer.

Avstyrkande yttranden — i huvudsak motiverade av organisatoriska skäl — föreligga från styrelsen för svenska stadsförbundet, styrelsen för landskommunernas förbund och förvaltningsutskotten i Södermanlands, Östergötlands och Gävleborgs läns landsting.

Medicinalstyrelsen understryker kraftigt behovet av en organisation för tillhandahållande av hjälp i hemmen och betonar särskilt, att tillkomsten av en ordnad hemhjälpsverksamhet ej minst för hälsovården måste bli av synnerligt värde. Styrelsen anför vidare.

Men även för sjukvårdens del innebär inrättandet av organisationen en fördel, i det att distriktssköterskorna genom hemvårdens utöfvare få en välbehörlig hjälp, då hemvårdarinnan övertager det dagliga husmodersarbetet i en nödställd familj. Den bland distriktssköterskorna verkställda i betänkandet framlagda enquëten lämnar också härom otvetydigt besked. Vad befolkningsutredningen anför i betänkandet om behovet av hemhjälp, kan styrelsen biträda.

Socialstyrelsen yttrar:

Betydelsen av en systematisk och effektiv hemhjälpsverksamhet för socialvårdens klientell och särskilt för de talrika dit hörande barnen kan illustreras med några upplysningar från fattigvårdens verksamhet. År 1940 lämnades fattigvård till makar med minderåriga barn till 80 procent — d. v. s. 45,000 dylika familjer — i form av pengar eller varor såsom understöd i hemmet. Behovet av en sådan hemhjälp åt familjer med flera minderåriga barn är mycket trängande och omfattande. Enligt beräkningar rörande fattigvårdsklientelet år 1939 voro familjer med fem eller fler barn på landsbygden tre eller fyra gånger och i städerna nära fem gånger så vanliga bland de fattigvårdsunderstödda familjerna som bland äktenskapen i allmänhet. Nära nog samma förhållande föreligger beträffande familjer med tre eller fler barn.

Trots fattigvårdsunderstöd eller annan materiell samhällshjälp vilar en tung börda av arbete och omsorger på husmödrarna i dessa barnrika fattiga hem, vilka ofta äro inrymda i dåliga bostäder. Att hemarbetet för mathållning, rengöring och klädvård av allehanda orsaker är tungt, är lätt att inse, och ingen borde därför klandra, om det brister i det ena eller andra avseendet. Det är en i själva verket beundransvärd gärning som utföres av husmödrarna i dessa fattiga barnrika hem. Att slitet och släpet med att hålla ihop dessa hem och vårda deras talrika barnskaror ej sällan leder till kroppslig och psykisk överansträngning av husmödrarna är naturligt. I en dylik situation, då husmodern är utsläpad och sjuk och kanske måste lämna hemmet för vård å sjukhus, måste samhället ingripa med hjälp eller utvidga redan utgående hjälp. Ofta sker detta i den formen, att modern beredes sjukhusvård och barnen om-

händertagas å barnhem. Att förebygga så långt gående och omfattande hjälpåtgärder genom att på ett tidigt stadium sätta in en god hemhjälp åt modern utgör ett starkt önskemål både för husmödrarnas del och för socialvårdens och samhällets.

Man har länge inom socialvården, i synnerhet inom fattigvården, känt ett starkt behov att kunna bereda en personlig hemhjälp, särskilt åt hjälpbehövande familjer med barn. I flera kommuner ha också fattigvårdsstyrelserna ordnat hemvårdarinneverksamhet. Men det har på detta sociala område som på flera andra framför allt varit förbehållet enskilda personer och föreningar att såsom pionjärer göra stora och uppförande insatser, drivna av entusiasm för saken, vilja att hjälpa och tro på uppgiftens sociala värde. Numera är det uppenbart, att det här föreligger en synnerligen viktig uppgift för det allmänna, och utvecklingen har nu tack vare enskildas insatser kommit så långt, att tiden är inne för att samhället, såsom utredningen föreslår, skall i full utsträckning övertaga huvudmannskapet för hemhjälpverksamheten.

Ur socialvårdens synpunkt, som socialstyrelsen särskilt har att företräda, och även med hänsyn till de talrika mindre bemedlade barnfostrande hemmen i vårt land vill socialstyrelsen alltså helt allmänt uttala, att de föreliggande förslagen till statsbidrag till social hemhjälpverksamhet äro att hälsa med den största tillfredsställelse.

Statens arbetsmarknadskommission framhåller, att de stora svårigheterna att erhålla arbetskraft till hemmen alltmer aktualiserat behovet av statsunderstödd hemhjälpverksamhet såväl på landsbygden som i städerna. Det framstår därvid som ett socialt och humanitärt krav, att det allmänna bidrager till att stödja framförallt de barnrika familjerna, för vilka bristande hjälp i kritiska situationer kan medföra stora svårigheter och allvarliga vådor för hemmets skötsel och barnens omvårdnad.

Socialvårdskommittén ansluter sig till befolkningsutredningens uppfattning, att samhället har ett direkt intresse av en välorganiserad hemhjälpverksamhet såsom ett komplement till socialvården. Kommittén anför vidare:

För att få till stånd erforderligt ekonomiskt underlag för ifrågavarande verksamhet bör, såsom utredningen föreslår, det allmänna lämna bidrag till verksamheten och densamma handhas av ett lämpligt samhällsorgan. Med hänsyn till den utveckling på området, som redan ägt rum, finner kommittén i likhet med befolkningsutredningen, att kommunerna böra vara huvudmän för verksamheten.

I särskilt yttrande uttalar ledamoten *Österström* följande.

Socialvårdskommittén delar befolkningsutredningens uppfattning att med statsmedel understödd hemhjälpverksamhet bör organiseras. De skäl härför, som av utredningen angivits, äro alltigenom bindande. Erfarenheten från de kommuner, vilka på eget initiativ eller genom socialt arbetande lokala organisationers åtgöranden redan bedrivit dylik hemhjälpverksamhet, tala ovedersägligen för att stat, landsting och kommuner gemensamt i samverkan böra trygga en rationell utveckling på detta område. De allt starkare kraven på med allmänna bidrag ordnad hemhjälp enligt de i förslaget angivna riktlinjerna tillstyrka likaledes att det härvidlag gäller en angelägenhet av stor vikt.

Lantbruksstyrelsen vitsordar, att stort behov föreligger av social hemhjälpverksamhet och att den hittills bedrivna verksamheten varit till ovärderlig hjälp i många hem. Lantbruksstyrelsen anför vidare.

Då staten redan nu understöder utbildningen av hemsystrar, vilket stöd vid behov torde kunna ytterligare ökas, och vidare genom mödrahjälpen lämnar avsevärt bidrag till ersättning för anlitad hemhjälp åt blivande och nyblivna mödrar, torde det kunna ifrågasättas, om staten — även om skäl kunna tala härför — bör under nu rådande statsfinansiella läge ytterligare engageras i den verksamhet varom här är fråga, och som helt utbyggd skulle komma att medföra avsevärda kostnader för staten. Enligt lantbruksstyrelsens mening synes det därför böra övervägas, om den föreslagna hemhjälpverksamheten icke borde kunna ordnas genom samverkan mellan landstingen och kommunerna.

Därest det emellertid anses, att statsbidrag bör utgå för ifrågavarande hemhjälpverksamhet har lantbruksstyrelsen i huvudsak intet att erinra mot att verksamheten utformas på sätt utredningen föreslagit, med det ekonomiska stöd av staten utredningen förordad.

I sitt utlåtande har *statskontoret* anfört väsentligen följande.

Föreliggande spörsmål kan, såvitt statskontoret kan finna, icke vara av större befolkningspolitiskt intresse utan är närmast att hänföra till allmän socialvård. En komplettering av hittills vidtagna åtgärder på detta område med en effektiv hemhjälpverksamhet synes jämväl statskontoret i och för sig vara önskvärd. Ämbetsverket kan emellertid icke finna behovet härav så trängande, att det kan vara påkallat att i rådande statsfinansiella läge vidtaga för det allmänna så kostnadskrävande anordningar som befolkningsutredningen föreslagit, helst som enligt vad i betänkandet upplysts hemhjälpverksamheten i allt fall är stadd i snabb utveckling. Härtill kommer att statskontoret — i likhet med de motionärer, vilka vid 1939 års riksdag väckte frågan om utredning av förevarande spörsmål — håller före, att hemhjälpverksamheten är av den karaktär, att den direkt bör påvåla kommunens socialvårdande organ och utövas utan statsbidrag till driften. Såsom av betänkandet framgår medför statens deltagande i verksamhetens finansiering en administration, vilken måste tynga och standardisera verksamheten på ett sätt, som knappast kan tjäna dess ändamål och i varje fall icke torde vara erforderligt för åstadkommande av en tillfredsställande hemhjälporganisation.

Samtliga länsstyrelser utom länsstyrelsen i Jönköpings län hava gett sin anslutning till de allmänna synpunkter, som präglad befolkningsutredningens förslag. Som exempel på länsstyrelsernas motivering härutinnan må anföras.

Överståthållarämbetet:

Den tilltagande bristen på arbetskraft för hemhjälpverksamhet nödvändiggör enligt ämbetets mening ett ingripande från det allmännas sida för att arbetskraftsbehovet skall kunna tillgodoses i sådana fall, då på grund av sjukdom, barnsörd eller liknande förhållanden familjer kommit i ett rent nödläge. Om i dylika situationer lämplig hemhjälp kan tillhandahållas, besparas på sätt befolkningsutredningen framhållit, de drabbade familjerna, särskilt husmödrarna, mycket lidande och oro, samtidigt som man i viss mån lär kunna nedbringa kostnaderna för socialvården genom att man kan undgå att tillgripa mera långtgående anordningar som husmoderns intagande på sjukhus, barnens omhändertagande på barnhem etc. Genom de åtgärder, som befolkningsutredningen föreslagit i det remitterade betänkandet, synes den föreliggande frågan kunna på ett ändamålsenligt och effektivt sätt vinna sin lösning.

Länsstyrelsen i Stockholms län finner det klart ådagalagt, att den sociala hemhjälpsverksamhet, som på skilda håll kommit till stånd tack vare privat initiativ samt stödåtgärder från primärkommuner och landsting, bottnar i ett starkt behov. Likaså finner länsstyrelsen påtagligt, att nämnda behov endast ofullständigt blivit tillgodosett genom den verksamhet, som redan anordnats, ävensom att frågan om verksamhetens utveckling får anses vara av så stor allmän betydelse, att det föreligger anledning för statsmakterna att inskrida för åstadkommande av en nöjaktig lösning av densamma.

Länsstyrelsen i Uppsala län framhåller, att behov av en organiserad hemhjälpsverksamhet på många håll visat sig föreliggande. Länsstyrelsen anför vidare.

Icke minst i samband med behandlingen av mödrahjälpärenden förekommer det, att den vanliga understödsformen hemhjälp är svår att tillämpa eller drager påfallande höga kostnader, därför att erforderliga arbetskrafter saknas. Framför allt gäller detta landsbygden. Länsstyrelsen anser sålunda förslaget innefatta en av de mera betydelsefulla grenarna av den sociala verksamheten.

Länsstyrelsen i Gotlands län uttalar, att ett behov av statligt ingripande föreligger icke blott i form av ekonomiskt stöd utan även genom åtgärder för att på ett tillfredsställande sätt ordna och organisera verksamheten. Här om anföres vidare.

Icke minst för lantbefolkningen torde det vara av största betydelse att i fall, då hushållets normala funktioner t. ex. i fall av barns börd eller sjukdom rubbas, hava tillgång till en arbetskraft, som kan ersätta husmodern i hennes krävande uppgifter såväl inomhus som med mjölkning, djurskötsel och dylikt, som i mindre jordbrukarhem brukar tillkomma henne. En sådan hjälp av verkligt goda krafter kunde tänkas så småningom bidra till att motverka den kvinnliga arbetskraftens flykt från landsbygden genom att stärka modet hos landsbygdens hårt arbetande kvinnor, vilka av omständigheterna ej sällan tvingas till fullgörande av sina sysslor, även om de ej äro vid full hälsa, samt härigenom bidra till att de ej förtrötts utan stanna kvar vid torvan.

Särskilt har även framhållits betydelsen av en effektiv hemhjälp ur samhällsekonomisk synpunkt, i det att vård på sjukhus eller konvalescenthem i många fall väntas kunna undvikas, om förutsättningar skapas för en god vård i hemmet. Under läkares ledning torde ofta nöjaktig sådan vård kunna beredas av hemvårdarinnan i fall, där eljest anstaltsvård vore enda utvägen. Särskilt för Gotland, där länslasarettet oftast är överbelagt, är denna synpunkt värd beaktande.

Länsstyrelsen i Kristianstads län anför beträffande behovet av social hemhjälp.

I likhet med 1941 års befolkningsutredning synes det länsstyrelsen, att utvecklingen kommit därefter, att det får anses påkallat, att det allmänna med sitt stöd träder in för åvägbringande av en effektiv social hemhjälpsverksamhet. Behovet av dylik verksamhet får anses hava blivit starkare allteftersom den kvinnliga arbetskraften i större utsträckning tagits i anspråk för industriella behov och inom andra verksamhetsfält utanför hemmets, varigenom stora svårigheter ofta yppa sig för att vid sjukdomsfall, barns börd eller under andra jämförbara omständigheter få kompetent, tillfällig arbetskraft i ersättning för den som blivit urståndsatt att fullgöra sin dagliga, så betydelsefulla gärning för skötseln av hemmet och allt vad därtill hör. Även

för ensamboende föreligger ofta behov av viss hjälp vid sjukdomsfall och dylikt, som det nu kan vara svårt att fylla. Behovet av tillgång till för ifrågasvarande ändamål avsedd arbetskraft ställer sig givetvis olika på olika platser och i viss mån olika i stad och på land, allt eftersom möjlighet finnes att utan särskilda åtgärder lösa frågan genom medverkan av närboende eller på annat sätt. Det får också anses vara fullt i överensstämmelse med den uppfattningen, som numera kan sägas vara rotfäst och allmän, att det ankommer på det allmänna att vidtaga erforderliga åtgärder för beredande av en i varje fall viss grad av social trygghet vid oförvålad, egen oförmåga för den enskilde att själv reda sig, när befolkningsutredningen i föreliggande betänkande för hemhjälpverksamhetens ordnande framlägger ett förslag, som förutsätter bidrag från stat och landsting till kostnaderna till högst avsevärd del.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län vitsordar det stora behov av tillgång till hemvårdarinnor, som förefinnes, samt anför vidare.

Genom denna relativt billiga hjälpform kan socialvården erhålla ett såväl smidigt som effektivt instrument för avhjälpande av de svårigheter som kunna drabba en familj, särskilt i det fall att husmodern drabbas av sjukdom. Behovet av hemhjälpverksamheten har också föranlett, att ett flertal kommuner inom länet under de senare åren kompletterat sin socialvård genom anställande av hemvårdarinnor. Då kommunerna emellertid för närvarande själva få bekosta hemhjälpverksamheten, medför detta, att endast de ekonomiskt bäst lottade och socialt mest förutseende kommunerna låta anställa hemvårdarinnor. Det nu framlagda förslaget till statsbidrag till den sociala hemhjälpverksamheten måste därför hälsas med tillfredsställelse. Därigenom kan förväntas att även de mindre kommunerna komma att till sin socialvård knyta en eller flera hemvårdarinnor.

Länsstyrelsen i Malmöhus län beklagar, om realiserandet av förslaget skulle innebära, att den genom enskilda organisationer bedrivna hemhjälpverksamheten försvunne. Länsstyrelsen anför härutinnan.

Den genom enskilda organisationer — röda korset, husmodersföreningar m. fl. — bedrivna hemhjälpverksamheten har visat sig vara av stor betydelse, grundad som den varit på ett starkt behov. Den offervillighet, som härvid visats från många håll, inte minst från vårdarinnornas sida, är väl värd allt erkännande, och när nu är fråga om ett system, som i längden måste innebära, att de enskilda krafterna mer och mer förlora sin betydelse och kanske helt ersättas med kommunal-statlig organisation, är det i varje fall med ett visst beklagande som man ser denna enskilda verksamhet upphöra. Den frågan uppställer sig också, huruvida icke verksamheten sådan den för närvarande bedrivs, bort få fortsätta åtminstone ännu någon tid, med ett kraftigare stöd från det allmännas sida än det hittills erhållna.

Mot det av utredningen framställda förslaget har länsstyrelsen eljest i huvudsak icke något att erinra.

I sitt avstyrkande yttrande anför *länsstyrelsen i Jönköpings län*.

Svårigheterna att anskaffa hembiträdeshjälp äro numera såsom känt av olika anledningar betydande. I betraktande härav kunna hjälpåtgärder med det i utredningen omförmälda syftet anses önskvärda. Hittills torde åtgärder i sådant hänseende ha ordnats av vederbörande hjälpbehövande såsom en dennes enskilda angelägenhet, eventuellt med biträde av enskilda föreningar eller sammanslutningar med syfte att bistå hjälpbehövande. Det synes länsstyrelsen, som om åtgärder att anskaffa sådan hjälp — till den del det icke gäller att reglera ett direkt fattigvårdsfall — allt fortfarande borde anses

såsom en typisk enskild angelägenhet, vilken — huru behöflig hjälpen härutinnan än må vara — det knappast bör tillkomma stat eller kommun att avhjälpa. Rent principiellt synes lagförslaget därför knappast kunna tillstyrkas, i varje fall ej i föreliggande skick.

Därest det allmänna överhuvudtaget skall medverka till utövande av sådan hjälpverksamhet, synes den bästa formen för sådan medverkan vara direkt understöd till föreningar och sammanslutningar med sådan hjälpverksamhet på sitt program. Härigenom undgås även den vidlyftiga statliga kontrollapparatur, som för ett relativt obetydligt antal anställda synes komma att följa den föreslagna anställningsformen i spåren. Någon risk att kvaliteten på hjälpen — den statliga kontrollen förutan — skulle försämrats torde vid det förhållande att sådan hjälp hittills i stor utsträckning lämnats genom röda korset, knappast förefinnas.

Mot förslaget att det allmänna skall medverka till anställande av den avsedda hjälpen talar även det förhållandet att — särskilt i större kommuner — anställande av en föreslagen hemvårdarinna icke torde komma att — särskilt under påfrestande förhållanden, såsom vid mera allmänt utbredd sjukdom eller dylikt — bereda åsyftad hjälp, då avstånden torde komma att utgöra ett bestämt hinder häremot. Om principen skall godtagas, synes därför tanken att anställa ett större antal halvtidssysselsatta bättre tillgodose ändamålet.

Beträffande behovet av en social hemhjälpverksamhet säger sig *styrelsen för svenska landstingsförbundet* kunna i stort sett instämma med utredningen. Styrelsen anför vidare.

Även enligt styrelsens mening är det starkt påkallat, att snara åtgärder vidtagas för att bereda arbetshjälp åt husmoder, som på grund av barns börd eller sjukdom är urståndsatt att sköta sitt arbete, eller under hennes semester. Kommunerna och landstingen samt enskilda organisationer hava sedan länge ägnat förevarande fråga sitt intresse och genom ekonomiska uppoffringar lyckats få till stånd en rätt betydande hemhjälpverksamhet. Skall denna få den omfattning och stadga, som är önskvärd, torde det emellertid vara ofrånkomligt, att även staten giver densamma sitt stöd.

Beträffande formerna för detta statliga bidrag kunna olika alternativ ifrågasättas. Med hänsyn till det betydelsefulla arbete, som på frivillighetens väg utförts på detta område, ligger det nära till hands, att staten genom ett mindre bidrag stimulerar denna verksamhet och i övrigt underlåter att i någon större utsträckning reglerande ingripa i densamma. Därigenom skulle de frivilliga insatserna bibehållas och samhällets kostnader kunna hållas inom relativt snäva gränser. Emellertid skulle en dylik organisation vara förbunden med påtagliga svagheter. Fara för verksamhetens stabilitet och ändamålsenliga utveckling skulle onekligen föreligga. Det kan också ifrågasättas, om de frivilliga krafter, som tagit sig an denna verksamhet, i fortsättningen skola vara villiga att bringa densamma tillräckligt ekonomiskt stöd, varför utvecklingen sannolikt komme att gå därhän, att det allmänna så småningom finge påtaga sig en växande andel av kostnaderna. Det torde därför vara nödvändigt att, såsom befolkningsutredningen föreslagit, redan från början låta det allmänna helt taga hand om denna uppgift. Man har då garantier för verksamhetens stadga och utveckling, och en planmässig organisation kan genomföras. Styrelsen anser sig därför kunna giva sin anslutning till de principer, på vilka befolkningsutredningens förslag bygger.

I det av landstingsförbundet avgivna yttrandet instämma *landstingens förvaltningsutskott i Stockholm, Blekinge, Hallands, Göteborgs och Bohus, Kop-*

parbergs, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län. Även samtliga övriga landstingsmyndigheter som yttrat sig hava tillstyrkt förslaget med undantag av *förvaltningsutskotten i Södermanlands, Östergötlands och Gävleborgs läns landsting*. Bland de tillstyrkande motiveringarna må anföras.

Älvsborgs läns landstings förvaltningsutskott framhåller, att behovet av en vidgad social hemhjälpsverksamhet för i första rummet landsbygdens befolkning torde vara styrkt av den verkställda utredningen, och finner, att snara åtgärder på området böra vidtagas. Utskottet anför vidare.

Det stora intresse, som av enskilda organisationer, kommuner och landsting visats frågan, torde med det alltmer ökade kravet på verksamhetens utbyggnad i längden icke vara tillräckligt för åstadkommande av en fullt effektiv organisation med möjligheter att tillförsäkra även i ekonomiskt hänseende sämre ställda kommuner tillgång till för ändamålet utbildad arbetskraft. Statens övertagande av en väsentlig del av av de med verksamheten förenade kostnaderna torde vara ofrånkomlig och härmed följer givetvis, att viss enhetlighet måste åstadkommas beträffande organisationen, dess utbyggnad m. m. Det torde dock enligt utskottets mening vara av stor betydelse, att stadgandena rörande verksamheten icke göras så snäva, att det enskilda initiativet eller det kommunala intresset förkväves.

Skaraborgs läns landstings förvaltningsutskott, som säger sig med stort intresse avvaktat och tagit del av befolkningsutredningens förslag, finner det — under beaktande såväl av ifrågavarande verksamhets allmänna och sociala betydelse som av den bristande förmågan hos kanske just de kommuner, där behovet av hemvårdarinnor är störst, att själva helt bära kostnaderna för den sociala hjälpverksamheten — påkallat, att staten lämnar icke blott ett ökat understöd åt hemvårdarinneutbildningen utan även effektivt bidrager till gäldandet av kommunernas kostnader för avlöning åt de i kommunens tjänst anställda hemvårdarinnorna. Utskottet anför vidare härom.

Genom sålunda förordade direkta statsbidrag till själva verksamheten kan man otvivelaktigt räkna med en större förståelse från primärkommunernas sida för en önskvärd avsedd utbyggnad av verksamheten samtidigt som erforderlig enhetlighet i verksamhetens organisation och ledning därigenom möjliggöres.

Förvaltningsutskotten i Södermanlands, Östergötlands och Gävleborgs läns landsting avstyrka närmast av organisatoriska skäl och anför i huvudsak följande.

Södermanlands läns landstings förvaltningsutskott kan visserligen ansluta sig till vad utredningen med sitt förslag åsyftat, men anser att delade meningar kunna råda huruvida det kan vara nödvändigt att det allmänna omedelbart träder till ekonomiskt i den utsträckning som föreslagits. Utskottet tillägger.

Fråga kan vara om icke ett utnyttjande av de krafter, som redan nu äro i verksamhet på detta område, bättre kunde ske genom måttligare bidrag från statens sida till de organisationer och företag, som bedriver sådan verksamhet varom nu är fråga. Antalet hemvårdarinnor i länet har dock ökat år från år, huvudsakligen genom initiativ och ekonomiska uppoffringar från kvinnoföreningar och andra, understödda med kommunala bidrag men utan anslag från vare sig stat eller landsting. Härtill kommer att tillgången på

väl kvalificerade hemvårdarinnor är så begränsad, att den kraftiga stimulation till organisatorisk uppbyggnad, som bidrag enligt beredningens förslag måste utgöra — 1,500 kronor per år — med visshet skulle leda till samma svårigheter, som folktandvården för närvarande har att kämpa med på grund av brist på arbetskraft. En sådan start skulle icke vara lycklig.

Östergötlands läns landstings förvaltningsutskott finner det vara ett samhällsintresse, att en hjälpverksamhet av antydd art kommer till stånd och att det allmänna påtager sig ansvaret för de därmed förenade uppgifterna. Dock kan utskottet ej tillstyrka, att utredningens förslag angående statsbidrag till social hemhjälpverksamhet antages i föreliggande skick. Härom anför utskottet sammanfattningsvis följande.

Enligt detsamma tillskapas en mycket stor tjänstemannakår med statsgaranterad lön av jämförelsevis högt belopp, en åtgärd som i och för sig är betänkelig ur ekonomisk synpunkt. Befattningshavarnas verksamhet kommer delvis att falla inom hemsjukvårdens ram utan att garanti lämnas för erforderligt samarbete med dess organ. Man får ett bestämt intryck av att förslaget om hemhjälpverksamhet kunnat givas en avsevärt enklare lösning än vad nu är fallet. Hemvårdarinnornas yrkesuppgift är ej av den vikt, att organisationen behövt givas halvstatlig karaktär med en fristående tjänstemannakår, som förslaget faktiskt innebär, i synnerhet då socialvårdens organisation ligger i stöpsleven och den mycket aktuella frågan om hemsjukvårdens ordnande ej fått sin lösning. Verksamheten är i stället av den art, att primärkommuner och landsting kunna på ett tillfredsställande sätt ordna densamma utan att den insnöres i de stela och byråkratiska former, som utformats i förslaget. Förslaget bör därför omarbetas, därvid representanter för primärkommuner och landsting böra beredas tillfälle deltaga.

Gävleborgs läns landstings förvaltningsutskott har ingenting att invända mot det syfte, som utredningens förslag avser att befrämja, men anser den föreslagna organisationsformen olämplig. Härutinnan anför utskottet:

Förvaltningsutskottet delar befolkningsutredningens mening, att den hemhjälpverksamhet, som under olika former bedrivs av kommuner och enskilda organisationer, fyller ett mycket stort behov och att starka skäl tala för dess effektivisering och stöd genom statliga åtgärder. Sådant stöd synes emellertid kunna uppnås utan den omfattande, arbetskrävande och i sin utveckling säkert ganska kostsamma organisation, som utredningen föreslår. Några olägenheter av den nu i allmänhet tillämpade ordningen med kommuner eller enskilda organisationer med kommunala bidrag såsom huvudmän för hemhjälpverksamheten ha icke förspotts, och det torde ej behöva innebära några risker eller svårigheter att med bibehållande av denna såsom grund lämna verksamheten det ekonomiska stöd från statens sida, som kan vara påkallat. Den vidlyftiga och kostsamma apparat, för verksamhetens handhavande och kontrollen över densamma, som utredningen föreslår genom hemhjälpnämndernas och hemhjälpstyrelsernas inrättande, skulle därmed säkerligen bli obehövlig. Enligt förvaltningsutskottets mening är det av vikt att söka begränsa i stället för utvidga den sociala administrationen, som redan nu tungt belastar socialvårdens ekonomi. Förvaltningsutskottet vill dessutom framhålla, att landstingens ekonomiska medverkan, om sådan överhuvud anses påkallad, bör ges full frivillighet och ej som utredningen föreslår göras till en förutsättning för att för verksamheten intresserade kommuner skola erhålla statsbidrag. Förvaltningsutskottet anser det överhuvud taget vara anledning till tveksamhet, huruvida landstingen böra mer eller mindre tvingande belastas med nya sociala ut-

gifter, samtidigt som man på andra vägar söker åstadkomma en rimligare fördelning av dessa mellan staten och de olika kommunala myndigheterna.

Städerna utanför landstingen ha samtliga tillstyrkt det föreliggande förslaget.

Styrelsen för svenska stadsförbundet anför i sitt yttrande, efter att ha uttalat önskemålet, att befolkningsutredningens olika förslag kunde bli föremål för en samtidig avvägning, att vad föreliggande förslaget beträffar själva tanken vore behjärtansvärd ur humanitär synpunkt. Vidare uttalas.

Även samhällsekonomiskt är en sådan verksamhet säkerligen av största betydelse, då den kan förhindra, att klena och sjuka personers hälsa ytterligare försämras och behov uppstå av vård å sjukhus, understöd av olika slag etc.

Såsom framgår av betänkandet ha för stadssamhällenas del också på senare åren betydande arbete och kostnader nedlagts på att få en hemhjälpsverksamhet igångsatt och utvecklad. I icke mindre än 97 av rikets 121 städer ha åtgärder vidtagits i sådant syfte och verksamheten är icke begränsad till storstäderna. Till och med av de 33 städerna med mindre än 5,000 invånare ha 19 hemvårdarinnor i verksamhet och det konstateras, att i större köpingar och municipalsamhällen hemvårdarinnor förekomma i ungefär samma utsträckning som i ifrågavarande mindre städer. Erfarenheterna från stadsförbundets konsultationsverksamhet ge också vid handen, att just nu i städerna finnes intresse för denna verksamhet.

Önskvärt vore därför, att statsbidrag till ytterligare stimulerande av detta intresse kunde påräknas. Med de begränsningar av möjligheterna till bidrag, som uppställas i betänkandet, skulle städerna emellertid för de närmaste åren bli undanskjutna för landsbygdskommunernas del. — Här upprepas den gamla erfarenheten att föregångskommunerna bli lidande. — På kortare sikt sett blir det föreliggande förslaget därför av föga intresse för städerna och de framtida möjligheterna äro svårbedömbara. Bland annat förutsätter det kommunala bidraget ett landstingsbidrag. Här liksom i fråga om daghem och lekskolor torde ett endast i utsikt ställt »fredsprogram» knappast vara ägnat att öka intresset för verksamheten. Däremot skulle säkerligen ett stöd redan nu åtminstone åt de städer, som icke upptagit verksamheten, vara av stort värde. Gränsskillnaden mellan stad och land kan väl i detta fall tillmätas en viss betydelse, men knappast en avgörande sådan. Förhållandena i en landskommun med gles befolkning kunna vålla stort behov av hemvårdarinnor, men i åtskilliga fall torde förhållandena te sig tämligen likartade i en tätt bebyggd landskommun och stad. Att ställa städer under 4,000 invånare i en oförmåligare ställning, även där de i en framtid skulle bli socialvårdskommuner, synes icke heller motiverat. Man har här knappast funnit en rationell grund, när det gällt att dela begränsade medel på olika samhällsgrupper. Den »ledning» av verksamheten, som utredningen väl avsett med sin organisation, skulle då till en början ej heller komma att tillämpas för städernas vidkommande.

Styrelsen för svenska landskommunernas förbund finner, att den från början i huvudsak på enskilt initiativ tillskapade hemhjälpsverksamheten med hänsyn till förhållandena på arbetsmarknaden visat sig vara av så stor betydelse i den sociala omvårdnaden, att den på olika sätt måste anses vara värd det allmännas stöd. Vidare finner styrelsen, att det, med hänsyn till de betydande uppgifter, som de borgerliga kommunerna hava för sina socialvårdande uppgifter och behovet av verksamhetens införande i ett ytterligare antal kom-

muner, torde vara påkallat, att primärkommunerna icke ensamma eller blott med bidrag av provisorisk karaktär från landsting eller enskilt håll få bära kostnaderna för hemhjälpverksamheten. Styrelsen anför vidare.

Men det allmännas stöd bör enligt styrelsens mening om möjligt icke lämnas i en form, som med ens gör de värdefulla privata insatserna på detta område överflödiga. Visserligen kunna de socialt verksamma föreningar, som hittills bedrivit social hemhjälpverksamhet, söka sig nya viktiga arbetsområden, men skall samhället just under det nuvarande finansiella läget avsäga sig en värdefull frivillig ekonomisk insats? Då verksamheten med tillhjälp av statsbidrag tydligen ändå icke omedelbart kan helt utbyggas, borde enligt styrelsens mening statsbidraget helt utnyttjas dels för utbildning av hemvårdarinnor, dels till understödjande av hemhjälpverksamheten oberoende av om denna bedrivs i kommunal eller enskild regi.

Emellertid anser styrelsen — av skäl som framgå genom i fortsättningen återgivna utdrag ur styrelsens yttranden beträffande utredningens förslag i olika avsnitt — att utredningens förslag i ämnet icke bör läggas till grund för lagstiftning. Om emellertid en helt ny utredning icke anses bära ifrågasättas, anhåller styrelsen, att den blivande lagstiftningen i största möjliga utsträckning tager hänsyn till styrelsens synpunkter i olika avseenden.

Svenska fattigvårds- och barnvårdsförbundet framhåller, att erfarenheterna av den hittills bedrivna hemhjälpverksamheten varit de allra bästa och att förbundet i princip är av den uppfattningen, att staten på lämpligt sätt och i lämplig omfattning bör främja hemhjälporganisationens uppbyggnad. Dock anser förbundet, att man tills vidare bör inskränka sig till åtgärder i fråga om hemhjälpverksamheten, som visserligen främja dess fortsatta utveckling men ej försvåra dess inpassning i ett större och enhetligare socialvårdssystem. I vad avser det kommunala handhavandet av verksamheten bör man enligt förbundets mening tills vidare låta kommunerna få fria händer att administrera verksamheten och undvika att tillskapa nya organ, vilkas nödvändighet i framtiden måste ifrågasättas. Hemhjälpverksamhetens framtida organisation bör emellertid lämpligen komma under övervägande i samband med socialvårdskommitténs verksamhet. Detta torde emellertid icke böra hindra, att staten redan nu börjar understödja verksamheten. Detta synes böra ske främst därigenom att staten — utan landstingens förmedling — lämnar bidrag till kommunerna, som själva eller genom enskilda föreningar anordna social hemhjälpverksamhet. Redan nu bör också utbildningen av hemvårdarinnor främjas i synnerhet som hemhjälpverksamheten, där den helt utbyggt, kommer att kräva ett betydande antal anställda.

Hjälpsyran för barn och hem i Stockholm vitsordar med stöd av sin mångåriga erfarenhet såväl det sociala hemhjälparbetets utomordentliga behövlighet som de välsignelsebringande resultat, som kunna vinnas genom det samma och hälsar därför med stor tillfredsställelse befolkningsutredningens förslag, att hemhjälpverksamheten skall stödjas och utvecklas med hjälp av allmänna medel.

Överstyrelsen för svenska röda korset anför beträffande behovet av hemhjälpverksamhet och erfarenheterna av den hittills bedrivna verksamheten:

Redan i slutet av 1910-talet upptogs hemvårdarinneverksamhet på svenska röda korsets arbetsprogram. Intresset för denna humanitära och socialhygieniska uppgift har under årens lopp stadigt ökat; den stora nytta och välsignelse, som denna verksamhet medfört framför allt i barnrika och fattiga hem, har allmänt insetts och uppskattats. Därför ha allt flera rödakorskretsar ägnat sig häråt och redan nu finnas över 200 hemvårdarinnor anställda i röda korsets tjänst. Denna snabba utveckling ådagalägger verksamhetens betydelse och lämpliga organiserande i röda korsets regi. Framgången är så mycket mera beaktansvärd som det i stort sett ankommit på röda korset ensamt att med vanligtvis endast tillfälliga bidrag från kommuner och andra håll finansiera den omfattande rörelsen, varjämte det lyckats röda korset att bemästra rekryteringsfrågans svårigheter.

Emellertid synes det uppenbart, att röda korset icke vid sidan av sina många andra krävande uppgifter har möjlighet att utan bidrag från det allmänna kunna fortsätta hemvårdarinneverksamheten ens i nuvarande omfattning, i synnerhet om de betydande förmåner, som de kommunalanställda hemvårdarinnorna enligt befolkningsutredningens föreliggande förslag böra åtnjuta, skola tillämpas även beträffande röda korsets hemvårdarinnor. Än svårare blir förhållandet då det såsom utredningen avser gäller att utbygga verksamheten och inrätta ett successivt till 2,800 ökat antal hemvårdarinnebefattningar.

Organisatoriska spörsmål.

Frågan om *hemhjälpsverksamhetens organisation* har berörts i de flesta av de avgivna yttrandena. I främsta rummet har därvid diskuterats frågorna om vem som skall handhava huvudmannaskapet (landstingen eller kommunerna), frågan om landstingens medverkan och landstingsbidraget som villkor för statsbidrag, hemhjälps förhållande till distriktsvården, huruvida jämväl enskilda organisationer böra inkopplas i den föreslagna organisationen och härigenom bliva delaktiga av statsbidrag samt sättet för verksamhetens utbyggande inom landsbygdens småkommuner. Jämväl spörsmålen huruvida särskilda hemhjälpsstyrelser i länen respektive hemhjälpsnämnder i kommunerna skola inrättas ha berörts i många av de avgivna yttrandena. Ytterligare har berörts frågan om arbetsförmedlingens medverkan, den statliga tillsynsmyndigheten samt vissa detaljspörsmål, såsom vem som skall handhava fördelningen av statsbidragen till hemvårdarinnornas avlöning samt den ifrågasatta förstärkningen av socialstyrelsens arbetskrafter. Dessa spörsmål skola i det följande behandlas vart för sig.

Utredningens förslag om huvudmannaskapets överlämnande till kommunerna tillstyrkes av *socialstyrelsen*.

Att kommunerna göras till huvudmän för den statsunderstödda hemhjälpsverksamheten, finner styrelsen i likhet med utredningen riktigt, därvid styrelsen särskilt fäster avseende vid verksamhetens socialvårdskaraktär. Den föreslagna ordningen ligger såtillvida i den framtida utvecklingen på det kommunala området som just socialvårdsuppgifterna särskilt torde komma att åvila primärkommunerna.

Även *styrelsen för svenska landstingsförbundet* finner det lämpligast, att primärkommunerna bli huvudmän för hemhjälpsverksamheten, även om vissa skäl, särskilt önskvärheten av att åstadkomma en rationell distriktsindelning, tala för att huvudmannaskapet anförtros landstingen.

I detta yttrande ha instämmanden gjorts av *förvaltningsutskotten i Stockholms, Blekinge, Hallands, Göteborgs och Bohus, Kopparbergs, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens läns landsting.*

Jämväl Kalmar läns södra och Skaraborgs läns landstings förvaltningsutskott ha förklarat sig intet ha att erinra mot att kommunerna bli huvudmän för verksamheten, det sistnämnda under förutsättning att samarbete kan förväntas komma till stånd mellan närliggande kommuner.

Uppsala läns landstings förvaltningsutskott framhåller, att det icke torde vara praktiskt utförbart att anförtro ledningen av hemhjälpsverksamheten till annan än primärkommunerna, samt tillägger.

De svårigheter, som skulle kunna uppstå att ordna en effektiv hemhjälp i mindre kommuner, torde kunna bemästras genom deltidsanställda hemvårdarinnor eller sammanslutningar av kommuner, och kunna icke tillmätas sådan betydelse, att de skulle motivera att bärkraftigare kommuner såsom landstingen böra anses lämpligare såsom huvudmän för verksamheten.

Östergötlands läns landstings förvaltningsutskott anför:

Landstingets förvaltningsutskott är ense med de sakkunniga att kommunerna böra stå som huvudmän för hemvårdarinnorna. Vidare att hemhjälpsverksamheten inom kommunen bör stå under särskild ledning, kommunen dock obetaget att bestämma åt vem eller vilka ledningen skall uppdragas.

Länsstyrelserna i Stockholms, Gotlands och Västmanlands län, ha intet att erinra emot att kommunerna bli huvudmän för verksamheten.

Svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet finner det vara välbetänkt, att den sociala hemhjälpsverksamheten göres till gren i den kommunala socialvården. Förbundet anför vidare:

Erfarenheterna från den verksamhet, som redan kommit till stånd, synas ha visat, att en sammankoppling med socialvården är lämplig. Den omständigheten, att större kommunala enheter för socialvården eller för den kommunala verksamheten i dess helhet torde komma till stånd inom en icke alltför avlägsen framtid, synes i högre grad än vad nu är fallet göra kommunen lämplig som huvudman för verksamheten.

Länsstyrelsen i Blekinge län däremot framhåller, att skilda meningar kunna göra sig gällande, om landstinget eller kommunerna böra stå som huvudmän. Härom anför länsstyrelsen:

I valet dem emellan har utredningen förordat kommunerna. Starka skäl tala likväl för landstingen som huvudmän, bland andra de av utredningen själv antydda svårigheterna att ordna en effektiv hemhjälp inom smärre kommuner och att vinna erforderlig stadga och enhetlighet i organisationen. Länsstyrelsen känner sig fördenskull icke övertygad om att utredningens förslag i denna del är det lyckligaste.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län förordar, att huvudmannaskapet anförtros landstingen, därest statsmakterna godtaga utredningens ståndpunkt, att den statsunderstödda hemhjälpsverksamheten kan ifrågakomma endast därest samhället självt inträder som huvudman för verksamheten. Härutinnan anför länsstyrelsen:

Utredningen har visserligen framfört vissa synpunkter, som i och för sig peka på primärkommunerna som det lämpligaste organet, men länsstyrelsen

kan icke finna annat än att starkare skäl tala för att uppdraget lämnas landstingen. Länsstyrelsen vill — utöver de av utredningen själv andragna skälen till förmån för landstingen — framhålla vikten av att arbetskraften blir effektivt utnyttjad. Detta kan endast ske, om hemvårdarinnorna knyts till större verksamhetsområden än vad de enskilda kommunerna i allmänhet utgöra. Därest länen indelas i för ändamålet lämpliga distrikt, kan den lokala sakkunskapen ändock komma till sin rätt, om ledningen av verksamheten inom varje distrikt anförtros en särskild nämnd eller styrelse, utsedd av den eller de kommuner, som ingå i distriktet.

Frågan om landstingens medverkan och bestämmelsen om att landstingsbidrag skall utgöra villkor för statsbidrag har berörts i ett fåtal av de avgivna yttrandena; i de allra flesta betonas det naturliga i att landstingen lämna sin medverkan.

Sålunda anför *styrelsen för svenska landstingsförbundet*, i vars yttrande instämmanden gjorts av *förvaltningsutskotten i Stockholms, Blekinge, Hallands, Göteborgs och Bohus, Kopparbergs, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens läns landsting*, att det utan landstingens medverkan knappast går att åstadkomma en fullgod organisation av hemhjälpverksamheten. Styrelsen tillägger.

Med hänsyn härtill samt till det stora intresse, landstingen redan ådagalagt för denna verksamhet, anser sig styrelsen icke böra motsätta sig, att landstingen lämna sin medverkan på förslaget sätt. Styrelsen förutsätter emellertid härvid, att reglerna för landstingens medverkan bliva så utformade, att någon överflyttning av kostnader från staten till landstingen för denna verksamhet ej framdeles kommer till stånd.

Länsstyrelsen i Kronobergs län anser, att tillräckliga skäl under nuvarande förhållanden icke tala för ändring i utredningens förslag om att landstingsbidrag skall utgöra villkor för statsbidrag, detta med hänsyn till de begränsningar, som på grund av det statsfinansiella läget måste göras i hemhjälpverksamhetens omfång.

I vissa yttranden hava kritiska erinringar mot landstingens medverkan eller mot att landstingsbidrag skall utgöra villkor för statsbidrag anförts.

Sålunda anför *arbetsmarknadskommisionen*, att förslaget att bygga hemhjälpansordningen på en samtidig ekonomisk medverkan från stat, landsting och kommuner innebär en mindre smidig lösning av frågans ekonomiska sida. Härutinnan anför kommissionen vidare.

En sammankoppling av denna art, såsom förutsättning för att över huvud taget en social hemhjälpinstitution skall komma till stånd, synes kunna bli ett svårt hinder för verksamheten. Speciellt synes kravet på ett ovillkorligt landstingsbidrag komma att onödigt komplicera det hela.

Genom att frågå kravet på landstingsbidrag som villkor för statsbidrag till hemhjälpverksamheten skulle enligt kommissionens mening möjligheterna vidgas att anordna sådan verksamhet ute i kommunerna. Det framgår av utredningen bland annat, att organisationer av olika slag visat stort intresse för den sociala hemhjälpverksamheten, och det synes i hög grad angeläget, att dylik medverkan i fortsättningen uppmuntras. Statsbidragsbestämmelserna synas därför böra formuleras så, att kommun, som anordnar social hemhjälp-

verksamhet efter vissa angivna grunder, kan erhålla bidrag till hemvårdarin-
nas avlöning, därest av andra medel än statsmedel tillskjutas 60 procent av
kostnaderna. Frågan om inrättande av en social hemhjälpverksamhet i en
kommun bleve då beroende av de lokala initiativ av olika slag, som kunde
komma till stånd, men statsbidraget till verksamheten skulle ej vara för-
knippat med några stela villkor rörande proportionerna mellan de bidrag, som
skulle kunna komma att utgå från exempelvis landsting och kommun.

Socialvårdskommitténs majoritet anser, att det icke kan vara lämpligt att
såsom förutsättning för statsbidrag uppställa kravet, att landstinget lämnat
ekonomiskt bidrag. Härom anför kommittén.

Kommittén bortser från den omgång, som härigenom måste ske i själva
ansökningsförfarandet, men vill uttala sina betänkligheter mot att en kommun
skall vara helt avstängd från möjligheten att erhålla statsbidrag, därest lands-
tinget icke är villigt att ekonomiskt stödja kommunens hemhjälpverksamhet.
Det synes kommittén icke heller vara av ekonomiska skäl nödvändigt, att
landstinget uppträder som bidragsgivare vid statens sida. Redan genom ett
statsbidrag av ungefärligen den omfattning, som befolkningsutredningen före-
slagit, torde i allmänhet erforderliga förutsättningar skapas för kommunerna
att bära upp den sociala hemhjälpverksamheten. Detta blir i ännu högre
grad följden om, såsom kommittén föreslår, statsbidraget utgår med högre
belopp än befolkningsutredningen förordad. Kommittén vill vidare i detta
sammanhang framhålla, att den vid sina överväganden angående lands-
tingens funktioner i ett reformerat socialvårdssystem kommit till den upp-
fattningen, att landstingens verksamhet icke bör splittras i ett stort antal
skilda grenar med mer eller mindre inbördes beröringspunkter utan i stället
koncentreras på ett mindre antal uppgifter av större betydelse. Hemhjälp-
verksamheten är enligt kommitténs mening icke av den natur att den natur-
ligt låter sig infoga inom ramen för vad som det bör åligga landstingen att
understödja. På dessa grunder finner sig kommittén böra avstyrka befolk-
ningsutredningens förslag, att statsbidrag skall utgå till social hemhjälp-
verksamhet allenast såvitt landstinget lämnat ekonomiskt bidrag till den-
samma.

Ledamoten herr *Österström* har i ett särskilt yttrande framhållit, att de
av utredningen föreslagna grunderna med avseende å statens och kommuner-
nas ekonomiska bidrag till verksamheten icke giva anledning till erinran.

Ledamoten fru *Olivia Nordgren* uttalar i särskilt yttrande, att hon, i mot-
sats till kommitténs majoritet, delar befolkningsutredningens uppfattning,
att landstingen böra ekonomiskt stödja den sociala hemhjälpverksamheten.
Härom anföres.

Denna får anses ingå som ett naturligt led i landstingens verksamhet i
öfrigt, och jag kan i likhet med befolkningsutredningen icke finna något skäl,
varför man skulle avstå från landstingens positiva medverkan, vilken redan
nu på åtskilliga håll är en realitet. Den sociala hemhjälpen äger nära sam-
band med landstingens sjukvårdande verksamhet särskilt distriktssjukvården,
och enligt min mening är det naturligt, att ett visst samarbete äger rum mellan
distriktssköterskan och hemvårdarinnan. Därest detta arbete vinner fastare
former — vilket torde förutsätta att landstingen medverka såväl ekonomiskt
som organisatoriskt — kan man hoppas, att en ur åtskilliga synpunkter önsk-
värd avlastning av den slutna sjukvården skall kunna åstadkommas, genom
att en hemvårdarinna givetvis bör, utöver skötseln av själva hemmet, kunna
ge viss vård vid lindriga sjukdomsfall.

Länsstyrelsen i Västmanlands län anser att bestämmelsen om att lands- tingsbidrag skall utgöra villkor för statsbidrag bör utgå, särskilt med hänsyn till önskemålet om anknytning jämväl i fortsättningen till enskilda sammanslutningar.

Svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet kan ej finna det befogat att indraga landstingen i verksamheten. Härutinnan anföres.

Samarbete med distriktsvården lärer kunna komma till stånd, utan att där- för landstingen svara för en del av kostnaderna. I detta sammanhang bör er- inras om, att man alltmera synes vilja övergiva systemet, att landstingen skola svara för en del av kostnaderna för kommunal socialvårdsverksamhet. Lands- tingens medverkan, som enligt befolkningsutredningens förslag vore en för- utsättning för att kommun skulle komma i åtnjutande av understöd, kunde också möjligen lägga en hämsko på utvecklingen, då det ej är alldeles otänk- bart, att en del landsting tyngda som de äro av ett flertal andra uppgifter såsom byggandet av vårdhem för lättskötta sinnessjuka samt utvecklingen av den förebyggande mödra- och barnavården och folktandvården tills vidare skulle skjuta hemhjälpverksamheten på framtiden och därmed också för- hindra kommuner inom landstingsområdet, som hade särskilt starkt behov av hemhjälpverksamhet, att komma i åtnjutande av bidrag.

Styrelsen för svenska landskommunernas förbund anser, utan att vilja ifrågasätta den goda viljan hos landstingen att lämna bidrag, att förslaget om landstingsbidrag såsom villkor för statsbidrag kan komma att förhindra verksamhetens utbyggande. Härom anföres.

Om ett landsting nämligen icke beviljar bidrag till verksamheten, bli kommunerna inom landstingsområdet helt avstängda från möjligheten till bi- drag från det allmännas sida. En sådan konsekvens skulle i högsta grad verka obillig för de kommuner inom landstingsområdet, som redan infört verksamheten; de skulle komma i en undantagsställning, som icke på något sätt vore motiverad. Det kan också förväntas, att de mest skattetyngda lands- tingen skola hesitera inför nya frivilliga åtaganden. De i allmänhet hårt skattetyngda kommunerna inom dessa landstingsområden skulle därmed bliva särskilt missgynnade. Förbundsstyrelsen vill därför föreslå, att vederbörande landsting bör vara skyldigt att lämna fastställt bidrag till kommun inom lands- tingsområdet, som erhållit vederbörligt godkännande av plan för verksam- heten och instruktion för hemvårdarinna, under förutsättning att medel för statsbidrag finnas tillgängliga.

Förbundsstyrelsen är vidare icke övertygad om nödvändigheten med lands- ting som mellanled mellan primärkommunerna och den föreslagna tillsyns- myndigheten. De uppgifter, som enligt förslaget skulle tillkomma en av lands- tingen tillsatt hemhjälpstyrelse, torde kunna anförtros tillsynsmyndigheten, enär denna enligt förslaget skall hava en konsulent för verksamheten och hemhjälpverksamheten successivt skall införas i kommunerna. Visserligen skulle landstingen genom en sådan anordning icke erhålla något direkt in- flytande på hemhjälpverksamhetens organisation och skötsel inom primär- kommunerna fastän de lämnade bidrag till verksamheten, men en sådan an- ordning komme icke att framstå såsom unik. Förbundsstyrelsen kan exempel- vis framhålla, att landstingen hava viss ersättningsskyldighet till primärkom- munerna enligt 40—42 §§ fattigvårdslagen utan att denna förpliktelse alltid medför rätt till kontroll av de anordningar, som föranleda förpliktelsen. Skulle emellertid ett mellanled mellan primärkommunerna och tillsynsmynd- igheten anses vara behöfligt, torde detta kunna utgöras av länsstyrelserna.

Om landstinget icke är nödvändigt som mellanled, kunde mycket väl tänkas, att landstingets rätt eller skyldighet att ekonomiskt understödja verksamheten skall bortfalla, varvid i stället statsbidragets storlek skulle höjas från 40 till 50 procent.

Södermanlands läns landstings förvaltningsutskott ställer sig avvisande till tanken på ekonomiskt bidrag från landstingens sida till avlönande av hemvårdarinnor, detta dels på grund av att sådant bidrag icke torde vara erforderligt sedan staten föreslagits skola bevilja bidrag med 1,000 kronor per år, dels på grund av de stora ekonomiska bördor, som redan åvila landstingen och dels slutligen på grund av de kostnader, som kunna följa av behovet av att landstingen ägna uppmärksamhet åt och vidtaga åtgärder för utbildning av hemvårdarinnor.

På tal om att försiktighet bör iakttagas vid påläggande av nya ekonomiska bördor på landstingen framhåller utskottet.

Dessa äro redan så hårt belastade, att de bland annat av ekonomiska skäl icke ansett sig kunna lösa uppgifter, vilka sedan länge vänta på sin lösning. Utskottet vill i detta avseende endast erinra om landstingens skyldighet att anskaffa specialavdelningar för barnsjukvården, hem för kroniskt sjuka och vårdhem för lättskötta sinnessjuka. Enbart den sistnämnda uppgiften beräknas kräva över 6,000 vårdplatser i riket, medan landstingen hittills endast anskaffat något över 2,000. Den omständigheten, att landstingen föreslås välja ledamöter i hemhjälpstyrelsen, mot vilket utskottet icke har något att erinra, kan heller icke göra det nödvändigt, att landstingen ekonomiskt engageras i hemhjälpverksamheten i annan mån än som kommer att krävas för utbildningen av hemvårdarinnor.

Medicinalstyrelsen framhåller, att hemhjälpverksamhetens nära samband med distriktsvården blir uppenbart om man betraktar hemhjälpfrågan som en delföreteelse i sitt större socialmedicinska sammanhang. Härom anför styrelsen.

Vid distriktsvårdens nyorganisation har man nödgats frångå kommungränserna vid distriktsvårdens utformning. Man har skapat sjuksköterske-distrikt av lämplig storlek i vilka distriktssköterskorna anförtratts en mångfald sociala och socialmedicinska uppgifter, genom vilkas fullgörande sjuksköterskorna bliva i tillfälle att bättre än någon annan inom distriktet överblicka behov av hemhjälp. För sjuksköterskornas arbete har bristen på hjälpkrafter flerstädes varit kännbar. Under sådana omständigheter synes det naturligt att på något sätt anknyta hemvårdsverksamheten till distriktsvården t. ex. därigenom att i den kommunala nämnden för hemhjälp distriktssköterskan är ledamot. Landstingen skulle fastställa plan för verksamheten och enligt denna anställa det behöfliga antalet hemvårdare och övervaka verksamheten. I det fall att landstinget icke vill åtaga sig huvudmannaskap skulle statsbidrag tills vidare likväl utgå till kommun eller enskild organisation, som utövar kvalificerad hemhjälpverksamhet enligt planen.

Östergötlands läns landstings förvaltningsutskott anför.

Landstingens medverkan torde vara ofrånkomlig för en organisation av hemhjälp. Landstingen ansvara för sjukhusvården och även sjukvården utom sjukhus, i den mån distriktssköterskorna medhinna detta. Vidare äro landstingen huvudmän för den förebyggande mödra- och barnvården, dispen-

särverksamheten m. m., alltså stora arbetsfält som hemvårdarinnan får daglig kontakt med i sitt arbete. Därest landstingen skola ekonomiskt medverka till hemhjälpverksamhetens organisation, finner förvaltningsutskottet självklart, att förutsättningar böra skapas för ett nära samarbete mellan distriktsvården och hemhjälpverksamheten.

Ledamoten av socialvårdskommittén herr *Österström* anför.

Man skaffar antagligen de bästa garantierna för en sund utveckling genom att från början tänka sig ett nära samarbete mellan distriktsvården och hemhjälpverksamheten. I mycket hög grad, ja, väsentligen under lång tid framåt, torde hemhjälpen komma att behöva dirigeras till familjer, där husmodern genom egen eller övriga hemmavarande familjemedlemmars sjukdom, barns börd och andra liknande omständigheter blir urständssatt att själv svara för arbetsbördans fyllande. Behovet av hemhjälp och hjälpens riktigaste placering i varje särskilt fall kan ingen bedöma bättre än distriktsköterskorna, vilka givetvis ha de ojämförligt största möjligheterna att vinna snabb och genom personliga besök erfarenhetsmässigt grundad uppfattning om situationen.

Frågan huruvida jämväl enskilda organisationer, som bedriva hemhjälpverksamhet, skola infogas i organisationen och erhålla statsbidrag har berörts i några av de avgivna yttrandena.

Medicinalstyrelsen anför.

Styrelsen finner det mycket angeläget och ur det allmännas synpunkt fördelaktigt, att hittillsvarande verksamhet genom statligt stöd och kontroll inordnas i den blivande organisationen. Detta synes väl kunna ske såsom fallet varit t. ex. med mjölkdropparnas inordning i den förebyggande mödra- och barnvården.

Socialvårdskommittén anser, att dess ståndpunkt, att ledningen av verksamheten bör handhas av något av de nuvarande kommunala organen icke innebär, att detta organ städse skall omhänderhava den direkta ledningen av verksamheten. Hårutinnan anföres.

Tvärtom synes det vara lämpligt, att man i den mån förhållandena så medgiva härför anlitar medverkan från sådana enskilda organisationer, som redan nu deltaga i hemhjälpverksamheten.

Överståthållarämbetet påpekar, att den sociala hemhjälpverksamheten flerstädes, bland annat i Stockholm, handhas av enskilda organisationer, som i regel erhålla avsevärt ekonomiskt understöd från kommunerna och stå under tillsyn av dessa, samt tillägga.

Därest befolkningsutredningens förslag vinner statsmakternas godkännande i förevarande hänseende, skulle det emellertid bliva nödvändigt för erhållande av statsbidrag till den hemhjälpverksamhet, som bedrivs av dessa organisationer, att avveckla deras verksamhet och inordna densamma i den kommunala förvaltningen. Överståthållarämbetet kan för sin del icke finna några skäl, varför man på detta sätt skall framtvinga en avveckling av den halvprivata hemhjälpverksamheten, helst som därigenom kostnaderna för verksamheten sannolikt skulle komma att avsevärt ökas. Enligt ämbetets mening bör statsbidrag kunna utgå även till avlöning till hemvårdarinnor, som icke är anställd i kommunens tjänst, blott övriga förutsättningar för statsbidrag, såsom minimilön, kompetens m. m. äro uppfyllda.

Stockholms stadsfullmäktige, Norrköpings stadsfullmäktige, länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus, Älvsborgs och Västmanlands län samt Värmlands

läns landstings förvaltningsutskott anse, att sådana organisationer, exempelvis röda korset, som hittills bedrivit social hemhjälpverksamhet, böra kunna erhålla statsbidrag, sistnämnda remissinstans under betonande att så bör kunna ske åtminstone under viss övergångstid.

Ur dessa yttranden må följande återgivas.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län.

Där kommun åt enskild institution uppdragit att med kommunalt anslag handhava dylik verksamhet, torde i varje fall organisationsformen vara tillräckligt betryggande för att statsbidragsrätt icke skall behöva vara utesluten.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län.

Då andra berättigade anmärkningar icke kunnat resas mot den privata hemhjälpverksamhet, som hittills bedrivits, än att det ekonomiska underlaget för verksamheten på sina håll varit svagt, bör man ej såsom här skett vraka densamma. Länsstyrelsen vill i stället förorda, att man tillvaratager de möjligheter, som redan finnas, och låter verksamheten med bidrag från samhällets sida alltjämt utvecklas under fria och efter olika förhållanden anpassade former.

Länsstyrelsen i Västmanlands län.

Att hemvårdarinnor anställda i enskild tjänst skulle komma att, såsom i utredningen befaras, intaga någon i prestigehänseende sämre ställning än de kommunalanställda, synes länsstyrelsen föga troligt, och detta så mycket mindre som utbildningen för yrket väl kommer att bliva densamma för dessa båda kategorier.

Förord för statsbidrag jämväl till enskilda organisationer, som bedriva hemhjälpverksamhet, har lämnats jämväl i andra yttranden.

Hjälpbyrån för hem och barn i Stockholm, svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet, överstyrelsen för svenska röda korset samt styrelsen för svenska stadsförbundet uttala sig sålunda i denna riktning.

Hjälpbyrån för hem och barn i Stockholm anför.

I stor utsträckning och med obestriddlig framgång har hemhjälpverksamheten hittills på många platser handhafs av enskilda föreningar med socialvård på sitt program. Säkert har betydelsen härav varit stor, när det gällt att giva hemhjälparbetet dess rätta prägel, och icke minst har den kvinnliga ledningens förståelse för arbetets art varit hemvårdarinnorna till stöd och hjälp. Det vore till stor skada, om i den tilltänkta organisationen plats icke skulle finnas för det värdefulla frivilliga arbetet, som — t. ex. av röda korset — nu nedlägges för hemhjälpverksamheten, och om de erfarenheter som samlats icke skulle tillgodogöras. Detta gäller i alldeles särskild grad sådana redan befintliga enskilda organisationer, vilkas fortsatta medverkan under övergångstiden icke kan undvaras, men hjälpbyrån håller före, att även för framtiden det enskilda intresset och initiativet inom denna verksamhet är en stor tillgång. Främst avses då verksamhetens inre karaktär, vilken är av en så stor betydelse för andan och trevnaden inom de familjer som erhålla hjälpen. Men även ekonomiskt är den frivilliga verksamheten av betydelse. Man bör icke bortse därifrån att det ur ekonomisk synpunkt ofta visat sig fördelaktigare för en kommun att låta en enskild institution med kommunalt anslag sköta social verksamhet än att göra det själv.

Överstyrelsen för svenska röda korset yttrar.

Då hemvårdarinneverksamhet i övervägande antal fall bedrivits och fortfarande bedrivs av röda korset, som också är initiativtagare härtill, samt

densamma ostridigt ordnats på ett tillfredsställande sätt och lett till mycket goda resultat, torde enligt överstyrelsens uppfattning allt tala för att det allmänna drager fördel av röda korsets erfarenhet och organisationsförmåga och att röda korset därför till gagn för vår tids strävanden efter förbättrad folkhälsa, barnavård och hemvård i allmänhet beredes tillfälle att fortsätta sitt välsignelsebringande arbete i nu förevarande avseende. Härtill kommer att även i föreliggande utredning konstaterats en ganska stor tveksamhet i fråga om kommunalisering av hemvårdarinneverksamhet, som tidigare handhafs av enskild förening; det framhålles bland annat att kommuner ofta funne det lämpligt att de krafter, som tagit initiativ till verksamheten och som vore inne i arbetet finge bibehålla ledningen också i de fall, där kommunalt anslag vore så stort, att detta helt eller till största delen täckte kostnaderna.

Överstyrelsen anser sålunda det ur olika synpunkter fördelaktigt, att man bygger vidare på den redan lagda grunden och alltså låter röda korset jämsides med andra lämpliga föreningar och primärkommunerna även i fortsättningen fungera såsom huvudmän för verksamheten. Överstyrelsen anför ytterligare.

Då utredningen emellertid framhåller, att det måste anses nödvändigt, att samhället självt träder in som huvudman för verksamheten, så kan överstyrelsen ej obetingat dela denna åsikt. I många fall åtnjuter röda korset redan bidrag från landsting och primärkommuner, som genom beviljande av anslag önska stödja av röda korset igångsatta viktiga socialhygieniska verksamhetsgrenar. Beträffande såväl röda korset som kommunerna gäller emellertid under alla förhållanden, att det ej kan bli tal om annat än att inrättandet av hemhjälpverksamhet förutsätter ett frivilligt åtagande, vare sig röda korset eller kommun står för denna verksamhet.

Frågan om hur verksamheten skall kunna ordnas inom landsbygdens småkommuner beröres i några av de avgivna yttrandena.

Länsstyrelsen i Gotlands län påpekar, att inom Gotlands län endast 5 kommuner äro av den folkmängdsstorlek, att de med fördel kunna var för sig anställa heltidsanställd hemvårdarinna; av länets 91 landskommuner ha 15 400—500, likaledes 15 300—400 samt 25 kommuner mindre än 300 invånare. Länsstyrelsen anför vidare.

För länet synes enda utvägen sålunda vara att få till stånd för ändamålet lämpade sammanslutningar av kommuner. Befolkningsutredningen har erinrat om, att betydelsen av utvägen med sammanslutningar i kommunalförbund icke får överskattas. Om emellertid såsom villkor för erhållande av statsbidrag sättes en anslutning till kommunalförbund efter av länsstyrelsen godkänd indelning, tror länsstyrelsen det ej vara omöjligt att på denna väg nå en tillfredsställande lösning.

De enheter, vilka genom en sådan indelning bildas, böra emellertid icke få alltför stor omfattning. Enligt länsstyrelsens mening böra sammanslutningarna icke omfatta större folkmängd än omkring 2,000 invånare. Även enligt denna regel blir det, med hänsyn till vad ovan sagts om flertalet kommuners obetydliga folkmängd, ofta nödvändigt, att ett jämförelsevis stort antal kommuner komma att ingå i varje enhet. Givetvis vilja dessa kommuner helst var för sig vara representerade i det organ, som för sammanslutningen skall handhava ledningen av verksamheten. Utredningens förslag till sammansättning av hemhjälpnämnd torde därför möjligen behöva jämkas för här avsedda fall. Därvid bör emellertid nämndens egen omedelbara verksamhet inskränka sig

till mera allmänna uppgifter såsom anställande av personal, uppgörande av instruktionsförslag och avgiftstaxor samt bevakande av bidragsanspråk, var emot den närmaste arbetsledningen bör lämnas åt nämndens särskilda ledamöter, därvid dessa lämpligen kunna turvis tjänstgöra såsom jourhavande, t. ex. en månad åt gången. Om de olika i förbundet deltagande kommunerna på detta sätt omväxlande komma att bli representerade av jourhavande ledamot i nämnden, skulle förutsättningarna för ett gott samarbete mellan kommunerna vid verksamhetens bedrivande komma att ökas.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län anmärker på den svårighet, som uppkommer i länet med dess många små kommuner därigenom, att endast ett fåtal skulle kunna bli huvudmän för hemvårdarinnan, samt anför vidare.

Man finge alltså räkna med att de flesta kommunerna skulle få sammanslutas till kommunalförbund för verksamhetens handhavande. Länsstyrelsen har erfarenhet av vilka betydande svårigheter det erbjuder att få till stånd överenskommelse mellan kommunerna och anser därför, att det skulle vara lämpligare att landstinget stode för hemhjälpverksamheten samt att landstingets hälsovårdsberedning handhade verksamheten, såvitt angår landsbygden.

Länsstyrelsen i Jämtlands län anför — under erinran om att enligt utredningens förslag för kommuner med mindre invånarantal än 2,000 endast beräknats deltidсанställd hemvårdarinnan och att socknar med ett invånarantal av under 2,000 säkerligen i många fall ha behov av heltidsanställd hemvårdarinnan — följande.

Där sådant behov föreligger, bör även statsbidrag, efter prövning av socialstyrelsen på sätt jämväl förutsatts, få utgå, om frågan på ett tillfredsställande sätt praktiskt ordnas.

Liksom på så många andra områden av den kommunala verksamheten möter oss även i fråga om hemhjälpen det s. k. småkommunproblemet. Länsstyrelsen vill därför i detta sammanhang erinra om vikten av att detta problem med det snaraste upptages till allvarlig behandling, med en rationell kommunal indelning som utgångspunkt.

Älvsborgs läns landstings förvaltningsutskott påpekar, att inom Älvsborgs län finnas 188 kommuner med mindre än 2,000 invånare och framhåller i avslutning härtill.

Många av dessa kommuner ha en folkmängd, som uppgår till högst 300—400 personer — en del till högst 100—200. För att dessa småkommuner skola erhålla fullt statsbidrag, måste en sammanslutning av ett flertal kommuner ske. Härigenom blir emellertid hemvårdarinnans verksamhetsområde i många fall allt för stort i förhållande till behovet av hemhjälp. Med den föreslagna beräkningsgrunden för erhållande av statsbidrag missgynnas de kommuner, som ha liten folkmängd och på grund av de ekonomiska förhållandena icke ha råd att utan fullt statsbidrag anställa en hemvårdarinnan, även om behovet av en sådan är mycket stort. Förutsättningen för att småkommunerna skola kunna bli delaktiga av statsbidrag är därför *dels* att kommunerna få rätt att gemensamt anställa hemvårdarinnan, *dels ock* att om gemensam anställning icke visar sig lämplig kommunerna erhålla möjlighet till större statsbidrag, vilket bör kunna uppgå till mera än 75 kronor för varje påbörjat 100-tal av kommuns eller kommunsammanslutnings folkmängd.

Skaraborgs läns landstings förvaltningsutskott påpekar, att med den av utredningen föreslagna huvudregeln, att på varje hemvårdarinna i vart fall till en början icke bör, i vad gäller rikets landsbygd, belöpa sig mindre än cirka 2,000 invånare, av Skaraborgs läns 258 landsbygdskommuner inklusive köpingar och municipalsamhällen endast 12 äro tillräckligt folkrika för att de skola vara berättigade anställa en egen hemvårdarinna. Utskottet anför vidare.

Sträcker man sig åter ned till 1,333 invånare, som utredningen ansett i undantagsfall vara tillräckligt befolkningsunderlag för en hemvårdarinna på landsbygden, ökas det antal landsbygdskommuner i Skaraborgs län, som skulle vara berättigade ensamma anställa hemvårdarinna med 14. Kvar står dock sålunda alltjämt ej mindre än 232 eller cirka 90 procent av länets landsbygdskommuner, vilka icke utan samgående med annan kommun kunna anställa egen hemvårdarinna. Med kännedom om den obenägenhet till frivillig sammanslutning av en eller flera kommuner, som obestriddigen föreligger, vore det enligt utskottets uppfattning sålunda jämväl för en ändamålsenlig lösning av den sociala hemhjälpverksamhetsfrågan av betydelse och värde, därest genom en sammanslagning av vissa landsbygdskommuner något större och bärkraftigare primärkommuner med i genomsnitt ett invånarantal av lägst 2,000 kunde tillskapas.

Frågan huruvida i kommunerna särskild hemhjälpnämnd skall tillsättas eller den verksamhet, som avses tillkomma denna, skall uppdragas åt redan befintligt kommunalt organ har gjorts till föremål för diskussion i åtskilliga av de avgivna yttrandena.

Svenska lanthushållslärarynnornas förening anser, att hemhjälpnämnd bör organisera arbetet inom kommunen. Föreningen tillägger.

Bästa möjliga säkerhet bör skapas för att den husmoderliga sakkunskapen blir väl representerad i denna nämnd samt att den blir så sammansatt att den kan effektivt samarbeta med andra kommunens sociala nämnder.

Länsstyrelsen i Stockholms län och styrelsen för svenska landstingsförbundet anse sig med hänsyn till den valfrihet från kommunernas sida, som utredningen föreslagit, kunna godtaga utredningens förslag, ehuru de ställa sig tveksamma mot tillskapandet av nya kommunala organ.

Länsstyrelsen i Uppsala län säger sig intet ha att erinra mot utredningens förslag, ej heller *länsstyrelsen i Östergötlands*, som emellertid tillägger.

Där särskild nämnd kommer att utses — vilket länsstyrelsen förutsätter åtminstone för landsbygdens vidkommande endast mera undantagsvis komma i fråga — kan det emellertid ifrågasättas, huruvida det icke med hänsyn till verksamhetens sociala karaktär borde stadgas, att av nämndens ledamöter en tillika bör vara ledamot av fattigvårdsstyrelse och en av barnvårdsnämnd. Det föreskrivna samarbetet med sistnämnda kommunala organ skulle därigenom väsentligt underlättas.

Jönköpings läns landstings förvaltningsutskott ifrågasätter, huruvida det icke borde tillkomma landstingen att utse en ledamot i hemhjälpnämnd.

Överståthållarämbetet finner — oaktat kommun medgivits rätt att uppdraga åt annan kommunal myndighet att vara hemhjälpnämnd — föreskriften om inrättande av hemhjälpnämnd mindre välbetänkt med hänsyn till de allmänna

strävandena att åstadkomma en samordning inom socialvården. Ämbetet tillägger.

Föreskriften härom synes ämbetet böra utgå och ersättas med en bestämmelse av innebörd, att kommunerna äga efter gottfinnande avgöra, vilken av de redan nu existerande kommunala nämnderna, som skall handhava hemhjälpverksamheten.

Samma synpunkter framföras av *socialstyrelsen*.

Arbetsmarknadskommisionen uttalar allvarliga betänkligheter mot att på detta område liksom på andra områden av social verksamhet nya organ skapas för nya sociala uppgifter. Kommissionen anför härom vidare.

Den tendens i motsatt riktning, som nyligen fått ett uttryck i socialvårds-kommitténs betänkande, synes kommissionen principiellt riktigare. Enligt kommissionens uppfattning kan det i förevarande fall icke vara behöfligt att, på sätt befolkningsutredningen föreslagit, skapa en särskild organisation.

Socialvårdskommittén anför beträffande förslaget om inrättande av särskild hemhjälpnämnd följande.

Kommittén, som i sitt i december 1942 avgivna betänkande angående socialvårdens organisation m. m. i princip förordat en centralisering av den lokala socialvårdsförvaltningen, måste givetvis känna stark tveksamhet inför förslaget i denna del. Därest den av kommittén föreslagna socialnämnden nu varit en realitet, hade ledningen av hemhjälpverksamheten utan tvivel bort förläggas dit. Genom att nu inrätta särskilda hemhjälpnämnder ökar man splittringen inom den kommunala administrationen, och hemhjälpverksamheten kommer icke att få den administrativa anknytning till den allmänna socialvården som av många skäl är önskvärd. Såvitt kommittén finner, kunna icke några avgörande skäl anföras för inrättande av särskilda hemhjälpnämnder. Kommittén anser därför, att hemhjälpverksamheten bör handhavas av något av de nuvarande kommunala organen.

Ledamoten *fru Nordgren* uttalar i ett särskilt yttrande, att hon visserligen är ense med kommitténs majoritet i dess principiella uppfattning att nya sociala förvaltningsgrenar icke böra inrättas med mindre starka skäl tala härför, men finner att så är förhållandet i ifrågavarande fall. Även om socialnämnder i en framtid inrättas och dessa äro lämpliga organ för verksamhetens handhavande finner hon det dock vara av betydelse för verksamhetens utveckling att i avbidan härför, låt vara som ett provisorium, skapas en organisation, som lämnar utrymme för erforderlig husmoderlig sakkunskap och erfarenhet på de områden, som beröras av den sociala hemhjälpen. Hon ansluter sig därför till utredningens förslag angående inrättandet av hemhjälpnämnder.

Under hänvisning till det olämpliga i att tillskapa nya kommunal organ samt vidare till socialvårdskommitténs förslag om en centralisering av förvaltningen på socialvårdens område uttalar betänkligheter mot inrättandet av särskilda hemhjälpnämnder även i ett flertal andra av de avgivna yttrandena. Så sker sålunda i de yttranden, som avgivits av *länsstyrelserna i Kristianstads, Hallands, Skaraborgs, Västmanlands, Västernorrlands, Jämtlands och Västerbottens län*, av *förvaltningsutskotten i Kristianstads och Jämtlands läns landsting*, av *stadsfullmäktige i Stockholm*, *barnavårdsnämnden i Stockholm*, *drätselkammaren i Malmö*, *Norrköpings stadsfullmäktige*, av *svenska fattigvårds- och barna-*

vårdsförbundet, styrelsen för svenska landskommunernas förbund och överstyrelsen för svenska röda korset. I allmänhet gå dessa yttranden ut på att de för nämnden avsedda arbetsuppgifterna böra kunna överlätas åt redan befintligt kommunalt organ. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* uttalar, att utredningens förslag må accepteras allenast som ett provisorium i avvaktan på behandlingen av socialvårdskommitténs förslag.

Styrelsen för svenska landskommunernas förbund anför:

Utredningen föreslår, att inom varje kommun skall ledningen av kommunens hemhjälpverksamhet utgöras av en hemhjälpnämnd. Kommunen må inrätta särskild sådan nämnd eller också uppdraga åt annan kommunal myndighet att vara hemhjälpnämnd. Inrättande av särskilt organ för hemhjälpverksamheten skall alltså enligt förslaget vara fakultativt. Det är med mycket stor tvekan förbundsstyrelsen vill godkänna detta förslag. Med hänsyn till att en intern decentralisation av de kommunala uppgifterna ej torde stå i samklang med tidens krav på en utveckling i motsatt riktning, ställer sig förbundsstyrelsen mycket tveksam inför lämpligheten att för en så speciell uppgift tillskapa ett nytt kommunalt organ. Något av de ordinarie förvaltningsorganen, t. ex. fattigvårdsstyrelse eller hälsovårdsnämnd, torde utan olägenhet kunna handhava hemhjälpverksamheten. Denna blir ju icke av särskilt omfattande slag. Sedan befattningshavare för hemhjälpverksamheten tillsatts, blir den väsentligaste uppgiften att anordna och sköta en lämplig förmedling av befattningshavarens tjänstgöring i hemmen samt att bestämma den ersättning som eventuellt skall lämnas för vården. För allt detta torde framför allt fattigvårdsstyrelsen vara särskilt skickad med hänsyn till sin organisation och kännedom om kommunens befolkning. Enligt förbundsstyrelsens uppfattning torde det icke ligga något stötande i att hemhjälpverksamheten omhänderväras av fattigvårdsstyrelsen. Fattigvårdsstyrelsen handhar ju redan uppgifter av icke fattigvårds natur, t. ex. den kommunala pensionstillskottsverksamheten.

Överstyrelsen för svenska röda korset säger sig vara tveksam huruvida ordnandet av ifrågavarande jämförelsevis okomplicerade verksamhet nödvändigtvis fordrar tillskapandet av en så omständlig och vittförgrenad organisation, som förslaget innehåller. Överstyrelsen anför vad angår hemhjälpnämnd följande.

Därest emellertid huvudmannaskapet för verksamheten även anförtros åt vederbörande rödakorskretsar, medför en dylik anordning jämväl den fördelen, att kommunala hemhjälpnämnder icke behöva tillsättas i kommun eller komplex av kommuner, som ingå i en rödakorskrets. De uppgifter, som enligt förslaget skulle tillkomma berörda nämnd, utövas redan nu av kretsstyrelsen eller en eller flera medlemmar av densamma i egenskap av s. k. hemvårdsledare.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län påpekar, att förslagets bestämmelser om hemhjälpnämnd till synes endast blivit utformade med tanke på det fall, att vederbörande kommun ensam driver verksamheten. Länsstyrelsen tillägger.

Regler ha däremot icke givits för det av utredningen eljest rekommenderade systemet, att flera kommuner gemensamt anställa hemvårdarinna. Enbart bestämmelserna i lagen om kommunalförbund torde i sådant avseende icke vara tillfyllest.

I fråga om den för varje landstingsområde föreslagna hemhjälpstyrelsen ha delade meningar gjort sig gällande, i det att vissa

remissinstanser tillstyrkt utredningens förslag, medan andra föreslagit annat länsorgan för omhändertagande av de för hemhjälpstyrelserna avsedda uppgifterna.

Till den förra gruppen äro att hänföra *länsstyrelserna i Uppsala och Gotlands län, socialstyrelsen, förvaltningsutskottet i Västmanlands läns landsting, Malmöhus läns hälsovårdsberedning och svenska lanthushållslärarinnornas förening.*

Till stöd för sin ståndpunkt yttrar *Malmöhus läns hälsovårdsberedning:*

Landstingens förvaltningsutskott äro nämligen för närvarande synnerligen arbetstyngda, varför en så speciell arbetsuppgift som ifrågavarande lämpligen bör, som utredningen föreslagit, anförtros särskilt organ eller s. k. hemhjälpstyrelse. Beredningen förutsätter då jämväl, att kostnaderna för den föreslagna styrelsen bestridas av statsmedel.

Fredrika Bremer-förbundet uttalar, att den föreslagna organisationsformen med hemhjälpnämnd, hemhjälpstyrelse samt den rådgivande nämnden inom socialstyrelsen kan förefalla som en alltför tung apparat, men tillägger.

Förbundet lägger emellertid märke till att utredningen särskilt kursiverat dess provisoriska karaktär i väntan på inrättande av ett statligt organ, som får sig anförtrott organisationen av ett flertal hem- och familjevårdande uppgifter, vilket organ även sannolikt skulle komma att få sin motsvarighet i länen. Förbundet finner det därför klokt att hemvårdarinneverksamheten icke nu föreslås inkopplad mera definitivt i något annat sammanhang.

Medicinalstyrelsen anför:

Om man betraktar hemhjälpfrågan som en delföreteelse i sitt större socialmedicinska sammanhang blir verksamhetens nära samband med distriktsvården uppenbar. Vid distriktsvårdens nyorganisation har man nödgats frångå kommungränserna vid distriktens utformning. Man har skapat sjuksköterskedisrikt av lämplig storlek i vilka distriktssköterskorna anförtrotts en mångfald sociala och socialmedicinska uppgifter, genom vilkas fullgörande sjuksköterskorna bliva i tillfälle att bättre än någon annan inom distriktet överblicka behovet av hemhjälp. För sjuksköterskornas arbete har bristen på hjälpkrafter flerstädes varit kännbar. Under sådana omständigheter synes det naturligt att på något sätt anknyta hemvårdsverksamheten till distriktsvården t. ex. därigenom att i den kommunala nämnden för hemhjälp distriktsköterskan är ledamot. Landstingen skulle fastställa plan för verksamheten och enligt denna anställa det behöfliga antalet hemvårdare och övervaka verksamheten. I det fall att landstinget icke vill åtaga sig huvudmanskapet skulle statsbidrag tills vidare likväl kunna utgå till kommun eller enskild organisation, som utövar kvalificerad hemhjälpverksamhet enligt planen.

En annan möjlighet, som synes böra övervägas, därest icke landstingsvägen är framkomlig är att låta *mödranhjälpnämnderna* bli organ för hemhjälpverksamheten. Dennas centrala ledning bleve då utan vidare inordnad i socialstyrelsen och de perifera organen bleve barnavårdsnämnderna.

Jämväl *socialstyrelsen* har varit inne på tanken, att uppdraga de arbetsuppgifter, som anses skola tillkomma hemhjälpstyrelserna, åt mödranhjälpnämnderna, men av vissa skäl ansett sig som ett provisorium i avvaktan på ett genomförande av socialvårdskommitténs förslag om inrättande av länsocialnämnder böra förorda utredningens förslag. Härom anför ämbetsverket.

En sådan mellaninstans inom landstingsområdena som hemhjälpstyrelsen finner styrelsen nödvändig för verksamhetens effektiva ledning och övervakning

i avvaktan på att det av socialvårdskommittén framlagda förslaget om länsocialnämnd i en eller annan form må kunna förverkligas. Då sålunda en mellaninstans är nödvändig, ligger det nära till hands att undersöka, huruvida något redan bestående organ, såsom mödrahjälpnsnämnden, kunde fullgöra de uppgifter, som skulle åvila hemhjälpssstyrelse. Socialstyrelsen har allvarligt övervägt detta. Emellertid äro mödrahjälpnsnämnderna starkt anlitade för sina uppgifter. De sakna tjänstemän. Redan nu är det med hänsyn till mödrahjälpnsverksamhetens omfattning ett önskemål att få till stånd tätare sammanträden. Ledamöterna få då sin tid ytterligare upptagen på ett sätt, som för de flesta betyder en allvarlig uppoffring. Att till de mycket tidskrävande mödrahjälpssuppgifterna foga andra och nya arbetsuppgifter anser styrelsen icke vara försvarligt. Resultatet skulle lätt kunna bli att man tvingas bygga ut mödrahjälpnsnämndernas verksamhet med byråorganisationer, något som bland annat skulle försvåra omorganisationen vid en socialvårdsreform på området.

Länsstyrelsen i Örebro län och *socialvårdskommitténs* majoritet förorda direkt mödrahjälpnsnämnden såsom länsorgan i stället för hemhjälpssstyrelsen under tiden till dess den av socialvårdskommittén i dess principbetänkande föreslagna länsocialnämnden kommit till stånd. Socialvårdskommittén yttrar i detta sammanhang:

Enligt kommitténs mening bör den sociala förvaltningen så långt det är lämpligt centraliseras, och nya förvaltningsorgan böra därför icke inrättas med mindre starka skäl tala härför. Såvitt kommittén kan finna är detta icke förhållandet beträffande den sociala hemhjälpen. Under den övergångstid, som förflyter innan en reform av den lokala och länsvis betingade socialvårdsorganisationen kommer till stånd, böra de ekonomiska anordningarna i samband med den sociala hemhjälpen betraktas som provisoriska. Enligt kommitténs mening, kunna de uppgifter, som föreslås skola tillkomma hemhjälpssstyrelsen, som ett provisorium lämpligen handhas av mödrahjälpnsnämnden, vilken i sin egentliga funktion kommer i kontakt med en stor del av det klientel, som omfattas av hemhjälpnsverksamheten. Kommittén hyser intet tvivel om att mödrahjälpnsnämnderna under sagda tid skola tillfredsställande omhändervä ja jämväl hemhjälpnsverksamheten, vilken för övrigt icke torde kunna bliva fullt utbyggd förrän om åtskilliga år. Därest den av kommittén i dess principbetänkande skisserade länsocialnämnden kommer till stånd, bör dit överflyttas ledningen av hemhjälpnsverksamheten inom länen.

Från kommittén avvikande meningar anföras emellertid dels av herr *Österström*, som anser att verksamheten har anknytningspunkter till distriktsvården samt att ett försök bör göras att tills vidare låta de organ, som leda landstingens socialhygieniska verksamhet, bli ansvariga också för hemhjälpnsarbetets organisation, dels ock av fru *Olivia Nordgren*, som i anslutning till sitt principiella biträdande av utredningens förslag om landstingens ekonomiska medverkan biträder även utredningens förslag angående inrättandet av hemhjälpssstyrelser med starkt inslag av representanter för landstinget.

Jämväl *medicinalstyrelsen* och *länsstyrelsen i Kalmar län* föreslå — dock endast som ett alternativ till en annan av dessa myndigheter föreslagen lösning av frågan — mödrahjälpnsnämnden som länsorgan.

I några remissyttranden föreslås, att hemhjälpssstyrelsens arbetsuppgifter skola övertagas av hälsovårdsberedningen, förvaltningsutskottet, landstinget, länsstyrelsen, länsarbetsnämnden eller den i fritidsutredningens förslag rörande semester för husmödrar föreslagna husmoderssemesternämnden.

Förespråkare för hälsovårdsberedningen såsom länsorgan för hemhjälpen äro länsstyrelserna i Stockholms, Östergötlands, Kalmar, Kristianstads, Älvsborgs och Västerbottens län, styrelsen för svenska landstingsförbundet, i vars yttrande, såsom förut nämnts, landstingens förvaltningsutskott i Stockholms, Blekinge, Hallands, Göteborgs och Bohus, Kopparbergs, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län instämt, ävensom förvaltningsutskotten i Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar norra, Kalmar södra, Kristianstads, Älvsborgs och Värmlands läns landsting. Skaraborgs läns landstings förvaltningsutskott förordar, att hemhjälpstyrelsens uppgifter må, i den mån vederbörande landsting så finner lämpligt, kunna överlätas på landstingets hälsovårdsberedning med eventuell skyldighet för beredningen att vid handläggning av hithörande frågor med sig adjungera särskild representant för den husmoderliga sakkunskapen, därest sådan sakkunskap icke redan är representerad i beredningen. Frågan om behovet av kvinnlig sakkunskap vid behandlingen av hithörande frågor har beaktats jämväl i nyss omförmälda yttranden av länsstyrelsen i Kristianstads län och samma läns landstings förvaltningsutskott.

Samma ståndpunkt som nu angivna remissmyndigheter torde de myndigheter få anses intaga, som i sina remisser föreslagit förvaltningsutskottet såsom länsorgan utan att särskilt angiva om förslaget syftar endast på sådana fall där hälsovårdsberedningen utgöres av förvaltningsutskottet. Nu åsyftade remissmyndigheter äro länsstyrelsen i Kronobergs län, som alternativt även föreslår länsstyrelsen, samt överstyrelsen för svenska röda korset.

Till belysning av de skäl, som åberopats till stöd för att hemhjälpstyrelsens uppgifter skola omhändertagas av hälsovårdsberedningarna, må ur remissyttrandena anföras följande.

Länsstyrelsen i Östergötlands län anför:

De centrala organ, som redan nu leda landstingens socialhygieniska verksamhet, och motsvarande organ inom städer, som icke tillhöra landsting, böra äga de största förutsättningar för att även ordna hemhjälpverksamheten på ett tillfredsställande sätt, utan att särskilt organ för detta ändamål behöver tillskapas. Därigenom skulle större möjlighet yppa sig för den samordning av distriktsvården och hemhjälpverksamheten, som ovan angivits såsom önskvärd, och särskilt landstingens lantushållsskolor, sjukvårdsinrättningar och barnavårdsinstitutioner skulle otvivelaktigt på ett mera rationellt sätt kunna utnyttjas för hemvårdarinnornas utbildning.

Styrelsen för svenska landstingsförbundet yttrar:

Då dessa beredningar handhava den närmaste ledningen av de socialhygieniska arbetarna i bygderna, såsom distriktsbarnmorskor och distrikts-sköterskor, äro de väl skickade att omhänderhava den ortscentrala ledningen även av nu ifrågavarande verksamhet. I allt fall bör i analogi med vad som föreslagits på det primärkommunala området möjlighet lämnas öppen att anförtro landstingens hälsovårdsberedningar de för hemhjälpstyrelsen skisserade arbetsuppgifterna. För det fall att ledningen för hemhjälpverksamheten inom länet uppdrages åt annat organ än landstingens hälsovårdsberedningar, förutsätter styrelsen, att kostnaderna för nämnda organ helt bestridas av statsmedel.

Östergötlands läns landstings förvaltningsutskott gör följande uttalande:

Nyligen har ledningen av landstingets socialhygieniska verksamhet sammanförts till ett centralt organ, landstingets hälsovårdsberedning. För så vitt

hemsjukvården skall intaga en del av hemvårdarinnans verksamhet, finner utskottet riktigt att detta organ bör leda och kontrollera hemhjälpssysselsättningen inom landstingsområdet. Utskottet vill bestämt avråda från ett stadgande att inom varje landstingsområde obligatoriskt skall finnas en särskild fristående hemhjälpssstyrelse med vissa ledamöter tillsatta av Kungl. Maj:t. Nyligen vidtagna förändringar i landstingslagen innebärande att landstingen lämnas frihet att ordna den centrala ledningen av dess verksamhet på lämpligaste sätt bör även kunna tillämpas ifråga om ledningen av hemhjälpssysselsättningen, varför denna ledning bör kunna enligt landstingets bestämmande lämnas till förvaltningsutskottet eller någon av dess beredningar.

Kalmar läns södra landstings förvaltningsutskott anför:

Gentemot utredningens påstående, att landstingets förvaltningsutskott av flera skäl icke kunna anses lämpade att övertaga en så speciell uppgift som att leda och kontrollera den sociala hemhjälpssysselsättningen inom landstingsområdet torde väl kunna invändas, att knappast någon institution kan ha större förutsättningar beträffande förmågan att bemästra en dylik uppgift än just våra dagars landstings förvaltningsutskott. Förslaget att anförtro den centrala ledningen åt en särskild hemhjälpssstyrelse förefaller därför vara ägnat att dels förorsaka onödiga utgifter, dels även utgöra en återgång till det system med en mångfald styrelser och nämnder för olika hälso- och sjukvårdsfrågor, som man velat avskaffa genom att utse landstingets förvaltningsutskott till enhetliga berednings- och förvaltningsorgan för distriktsvård, barnmorskaväsende, förebyggande vård i allmänhet m. m.

Såsom förut nämnts innehåller *medicinalstyrelsens* yttrande två alternativa förslag till länsorgan, därav det ena utgöres av mödrahjälpssstyrelsen. Enligt det andra alternativa förslaget skulle landstinget fastställa plan för verksamheten och enligt denna anställa det behöfliga antalet hemvårdare och övervaka verksamheten. Genom vilket organ landstinget skulle utöva dessa befogenheter nämnes ej i yttrandet.

Statens arbetsmarknadskommission ansluter sig till en av dess sakkunniga i frågor rörande kvinnlig arbetskraft uttalad uppfattning, att inrättandet av särskilda styrelser inom länen för en så relativt enkel uppgift som den att utöva tillsyn över den sociala hemhjälpen knappast är att tillråda, och att uppgiften synes böra kunna omhänderhavas av länsarbetsnämnderna. Föreskrift borde dock lämnas, att dessa vid sin handläggning av frågor om den sociala hemhjälpssysselsättningen skulle med sig adjungera representanter, utsedda av landsting eller organisationer med intressen inom hemmets arbetsfält.

I det föregående har omnämnts, att i samband med frågan om lämpligt länsorgan för hemhjälpssysselsättningen hänvisning även skett till den i fritidsutredningens förslag rörande semester för husmodrar föreslagna husmoderssemesterstyrelsen. Hänvisningen har gjorts av *länsstyrelsen i Hallands län*, som yttrar:

Planläggningen i stort påminner mycket om vad som av fritidsutredningen föreslagits beträffande husmoderssemesterstyrelsen. Fritidsutredningen föreslår för husmoderssemesterstyrelsens organisation inom varje landstingsområde en länsnämnd, förlagsvis benämnd husmoderssemesterstyrelse, vilken sålunda motsvarar den i här förevarande fall föreslagna hemhjälpssstyrelsen. Då hemhjälpss- och hus-

moderssemesterverksamheten ha många beröringspunkter, synes det under sådana förhållanden värt undersöka om icke dessa båda verksamheter kunde inordnas under en och samma nämnd eller styrelse. Det vore givetvis i så fall lägligt då båda hjälpformerna kunde förverkligas samtidigt, i varje fall synes den organisatoriska utformningen av den ena icke böra ske utan hänsynstagande till den andra.

Länsstyrelsen i Jämtlands län anser, att någon redan befintlig myndighet — utan att närmare angiva vilken — bör kunna utses till länsorgan.

Skaraborgs läns landstings förvaltningsutskott yttrar:

Inom utredningen synes man för övrigt mer eller mindre allvarligt hava övervägt, att det skulle uppdragas till en av socialvårdskommittén i dess betänkande angående socialvårdens organisation m. m. för handläggning av vissa socialhjälp- och barnvårdsärenden föreslagen länsocialnämnd — bestående förutom av landshövdingen av tre ledamöter, av vilka två skulle utses av Kungl. Maj:t och en av vederbörande landsting — att handhava jämväl här ifrågavarande hemhjälpverksamhet. Med anledning härav tillåter sig förvaltningsutskottet framhålla, att utskottet, med hänsyn till den sammansättning berörda nämnd enligt socialvårdskommitténs förslag erhållit, finner densamma mindre lämpad att handhava här ifrågavarande uppgifter. Med beaktande av den sociala hemhjälpverksamhetens många beröringspunkter med de under ledning av landstingets hälsovårdsberedning stående socialhygieniska verksamhetsgrenarna och behovet av viss samordning mellan i dessa verksamhetsgrenar anställda sköterskor och barnmorskor, å ena, samt hemhjälpverksamhetens hemvårdarinnor, å andra sidan, vill förvaltningsutskottet i stället för sin del förorda, att de uppgifter, som föreslagits skola påvila den av utredningen föreslagna hemhjälpstyrelsen, må, i den mån vederbörande landsting så finner lämpligt, kunna överlåtas på landstingets hälsovårdsberedning med eventuell skyldighet för beredningen att vid handläggningen av hithörande frågor med sig adjungera särskild representant för den husmoderliga sakkunskapen, därest sådan sakkunskap icke redan är representerad i beredningen. Ur såväl praktisk som ekonomisk synpunkt torde en dylik anordning i allmänhet vara att förorda och undvikes därigenom tillskapandet av ännu ett nytt länsorgan med sitt snart framväxande behov av särskilt sekretariat. Med beaktande av den befogenhet ifråga om och det inflytande på verksamhetens utveckling, som avses bliva i egenskap av tillsyningsmyndighet tilldelad socialstyrelsen förstärkt med en konsulent för social hemhjälp och en rådgivande nämnd, förefaller i anslutning till den ordning, som råder ifråga om bland annat det statsbidragsberättigade distriktssköterskeväsendet, knappast från statens sida kunna resas någon befogad principiell erinran mot en dylik i viss mån förenklad och tillsynes ändamålsenligare organisation.

Beträffande uppgifterna för hemhjälpen länsorgan anser *styrelsen för svenska landstingsförbundet* att socialstyrelsen, vad angår ansökningsförfarandet ifråga om statsbidrag, bör inskränka sig till att fördela statsbidraget med hänsyn till de olika länens behov, medan fördelningen av bidraget till de särskilda kommunerna inom länet anförtros åt länsorganet, som bäst känner det lokala behovet.

Förutom av de landstings förvaltningsutskott, som instämt i detta yttrande, göres liknande uttalande av *förvaltningsutskotten i Östergötlands och Kristianstads läns landsting* samt *länsstyrelsen i Östergötlands län*.

Länsstyrelsen i Värmlands län är av den uppfattningen, att länsstyrelserna på grund av sin personal- och ortskänedom äga större förutsättningar än

socialstyrelsen att bevilja statsbidrag till verksamheten. Länsstyrelsen tilllägger.

Därest verksamheten anförtros åt länsstyrelserna, kommer en fördelaktig, personlig kontakt att uppstå mellan kommunerna och den beslutande myndigheten, varjämte en snabbare handläggning av bidragsärendena är att förvänta.

Frågan om arbetsförmedlingens medverkan i den blivande organisationen beröres i *arbetsmarknadskommissionens* yttrande. Kommissionen anser att det bör undersökas, om icke uppgiften med själva utplaceringen av hemvårdarinnorna kan omhändertagas av den offentliga arbetsförmedlingen. Härutinnan anför kommissionen följande synpunkter.

Såsom redan anförts ha arbetsförmedlingarna på några platser även haft i uppdrag att förmedla social hemhjälp. En sådan sammankoppling synes kommissionen vara ägnad att dels underlätta ett tillgodoseande av det sociala hemhjälpbehovet, dels möjliggöra ett effektivt utnyttjande av hemvårdarinnornas arbetskraft. Beträffande den förstnämnda synpunkten vill det synas ofrånkomligt, att behovet av social hemhjälp i en kommun tidvis kan vara så stort, att detsamma icke kan tillgodoses enbart genom ianspråktagande av hemsystrar eller hemvårdarinnor. I ett sådant läge kan det vara möjligt för arbetsförmedlingen att bland för arbetsmarknadens mera fortlöpande behov tillgängliga och i vissa fall speciellt utbildade personer inom det husliga arbetsområdet uppbringa extra personal för social hemhjälp. Man vinner sålunda större smidighet i åtgärderna för att tillgodose speciella hemsarbetskraftsbehov.

Å andra sidan kan man vinna, att de i en kommun förefintliga hemvårdarinnorna alltid bli helt sysselsatta. Arbetsförmedlingen kan sålunda — vid de tider, hemvårdarinnorna icke äro bundna i den sociala hemhjälpen — taga deras tjänster i anspråk i hem, som kunna vara i behov av deras bistånd men som äro i tillfälle själva helt bekosta hjälpen.

Den utbyggnad och effektivisering, som arbetsförmedlingen undergått icke minst under de senare åren, speciellt i städer och större industri- och stationssamhällen, möjliggör också för denna att redan nu på ett stort antal orter ombesörja själva utplaceringen av hemvårdarinnorna. Den av befolkningsutredningen föreslagna utbyggnaden av hemhjälpverksamheten över större delen av landet kan emellertid knappast tänkas bli genomförd i ett sammanhang utan måste med all säkerhet tillskapas successivt. Arbetsförmedlingsorganisationen kan därför, allt eftersom behovet av social hemhjälp växer, anpassa sin utbyggnad och förstärkning jämväl med beaktande av detta behov.

I likhet med befolkningsutredningen anser kommissionen emellertid särskilt angeläget, att social hemhjälpverksamhet kommer till stånd på den rena landsbygden. Men där är arbetsförmedlingen i en hel del fall icke ännu så utbyggd, att den kan omhändertaga utplaceringen av hemvårdarinnan. Därest i dylikt fall social hemhjälpverksamhet ordnas i kommunen, bör det ankomma på länsarbetsnämnden att utse lämplig person att i nu nämnda avseende vara arbetsförmedlingsombud. Kommissionen vill här särskilt peka på möjligheten att för närvarande uppdraga åt de biträdande kvinnliga överblockledare, som finnas i jordbrukskommunerna, att fullgöra nämnda uppdrag i fråga om hemhjälpverksamheten.

Jämväl *socialstyrelsen* har i sitt yttrande ägnat detta spörsmål uppmärksamhet. Ämbetsverket anför.

Utredningen har ägnat särskild uppmärksamhet åt arbetsförmedlingens roll i hemhjälpsverksamheten. Socialstyrelsen finner det naturligt, att arbetsförmedlingen anlitas för anskaffande av tillfällig hemhjälp, men anser med bestämdhet, att verksamheten i övrigt bör omhänderväras av kommunala socialvårdsorgan. Såsom skäl härför må bland annat nämnas den hittillsvarande erfarenheten — de av utredningen åberopade exemplen äro icke övertygande — verksamhetens nära sammanhang med socialvården, bristen på arbetsförmedlingskontor särskilt i landskommunerna och socialstyrelsens — tillsynsmyndighetens — sedan gammalt bestående samarbete med socialvårdsorganen i kommunerna. Styrelsen har dock intet emot att en möjlighet lämnas öppen för anlitanande av arbetsförmedlingen å orter, där förhållandena äro särskilt gynnsamma därför.

Länsstyrelsen i Uppsala län anför, att uppgiften att placera hemvårdarinnorna mellan olika hem på landsbygden bör fyllas av hemhjälpsnämnden eller någon av dess ledamöter, som därtill utses. Härom anför länsstyrelsen.

På landsbygden torde icke vara möjligt att anlita arbetsförmedlingen för sådant ändamål. Ej heller är det sannolikt att arbetsförmedlingen kan lämna något biträde, då det gäller rekryteringen av hemvårdarinnor. Däremot har det inom vissa städer visat sig, enligt vad länsstyrelsen inhämtat, att arbetsförmedlingen kunnat på ett mycket tillfredsställande sätt tjänstgöra såsom förmedlingsorgan för rekvisitioner av hemvårdarinna. Härför har dock fordrats att på arbetsförmedlingskontoret finnes en för uppgiften särskilt intresserad och i hemhjälpsverksamheten särskilt initierad person.

I fråga om den statliga tillsynen över den sociala hemhjälpsverksamheten erinrar *socialstyrelsen* om utredningens förslag, att det vid en definitiv organisation på det sociala området, som omfattar hem- och familje-frågor, för ändamålet bör nyinrättas ett särskilt statsorgan. Tills vidare borde socialstyrelsen enligt utredningens mening provisoriskt fungera såsom tillsynsmyndighet. Ämbetsverket anför vidare.

Socialstyrelsen, som inledningsvis understrukt utredningens egen mening om att hemhjälpsverksamheten utgör ett nödvändigt komplement till socialvården, vill bestämt varna för tillskapande av ett sådant särskilt statsorgan, varom utredningen talar. Hem- och familje-frågor måste av såväl familjeekonomiska som familjesociala skäl i första hand lösas eller mildras för de talrika fattiga familjer med barn, vilka förekomma inom eller på gränsen till socialvården. Även om verksamheten, såsom i det föregående framhållits, bör utsträckas till att omfatta även andra skikt av befolkningen, kommer verksamheten allt fortfarande att i mycket hög grad vara av socialvårdsnatur. Denna är alltså icke övergående. Inom socialvården strävar man — såsom genom socialvårdskommittens förslag till en centraliserad socialnämnd i varje kommun — efter att göra familjesynpunkten dominerande. I socialstyrelsen kunna de olika socialvårdssynpunkterna sammanhållas och avvägas mot varandra, och socialstyrelsen håller före att ett barna- och familjevårdande organ har sin naturliga plats i socialstyrelsens organisation. Ett särskilt statsorgan för dessa grundläggande socialvårdsfrågor skulle leda till en splittring, som både administrativt och sakligt vore skadlig.

Mot den föreslagna rådgivande nämnden har socialstyrelsen intet att erinra.

Kontrollen och tillsynen av den sociala hemhjälpsverksamheten bör enligt *arbetsmarknadskommissionen* ankomma på kommissionen i stället för på socialstyrelsen. Härom anføres.

Kommissionen har redan tidigare haft sin uppmärksamhet fäst på de sociala problem, varom här är fråga, och står icke främmande för de förmedlings- och utbildningsuppgifter, som sålunda skulle komma att åvila kommissionen och dess organ. Kommissionen vill även understryka, att ifrågavarande verksamhet utgör ett arbetsmarknadsproblem, som icke lämpligen bör isoleras från övriga närliggande arbetsmarknadsfrågor, till vilka kommissionen har att taga ställning. Kommissionen förfogar dessutom redan över befattningshavare, som skulle kunna anförtros de arbetsuppgifter, vilka utredningen föreslagit skulle handläggas av en inom socialstyrelsen nyinrättad konsulent för social hemhjälp.

Länsstyrelsen i Östergötlands län ansluter sig till den av länets landstings förvaltningsutskott uttalade uppfattningen, att en särskild central statlig överledning av hemhjälpverksamheten ej synes erforderlig. Varje landsting och stad utanför landsting torde äga förutsättning att själva ordna verksamheten på ändamålsenligt sätt. Staten kan utöva kontroll dels genom att uppställa vissa fordringar på utbildningen av hemvårdarinnor dels genom den konsulent för hemhjälp de sakkunniga förorda bliva anställd under socialstyrelsen.

Länsstyrelsen i Västmanlands län anser sig böra starkt ifrågasätta, huruvida någon särskild för socialstyrelsens övervakning tillsatt rådgivande nämnd i socialstyrelsen kan vara av behovet påkallad, då nämnda uppgifter väl torde kunna fullgöras på annat sätt.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län anser sig i fråga om den centrala ledningen böra uttala, i anslutning till en i förslagets motivering framförd tanke, att detta förslag aktualiserar frågan om att skapa ett från socialstyrelsen skilt centralt organ för samhällsuppgifter inom hemfrågornas område.

Styrelsen för svenska landstingsförbundet säger sig kunna ansluta sig till förslaget att socialstyrelsen såsom ett provisorium skall fungera som statlig ledning för verksamheten. Styrelsen tillägger.

Därest en rådgivande nämnd på sätt föreslagits ställes till socialstyrelsens förfogande, synes det lämpligt, att även en representant för landstingsförbundet beredes plats i denna.

Centralnämnden för Sveriges hemsysterskolor konstaterar med tillfredsställelse, att den närmaste tillsynen av hemhjälpverksamheten inom socialstyrelsen skulle anförtros en rådgivande nämnd, i vilken även centralnämnden skulle bliva representerad. Därigenom, säger nämnden, kommer centralnämnden att beredas ett högt skattat tillfälle att följa denna viktiga angelägenhet i dess vidare utveckling.

Slutligen omnämner centralnämnden, att den inrättat en befattning såsom konsulent för hemsysterverksamheten. Nämnden anför härom.

Den utveckling, hemsystersaken företer, har gjort en sådan tjänst nödvändig för upplysningsverksamhet, regelbundna besök vid skolorna, rådgivning vid upprättande av nya skolor, besvarande av ett ständigt ökat antal förfrågningar från myndigheter, press, sammanslutningar och enskilda samt sist men ej minst för hemsysterkårens sammanhållning.

Svenska lanthushållslärarynnornas förening finner det lämpligt, att inspektionen under föreslagna förhållanden skall handhavas av skolöverstyrelsen och lantbruksstyrelsen.

Högerns centrala kvinnoråd uttalar beträffande förslaget om en rådgivande nämnd som biträde åt socialstyrelsen.

Utredningen har föreslagit, att socialstyrelsen skall biträdas av en rådgivande nämnd, i vilken skall sitta representanter för svenska röda korset, centralnämnden för Sveriges hemsysterskolor och husmödrarnas samarbetskommitté. Den senare omfattar Sveriges husmodersföreningars riksförbund, kooperativa kvinnogillesförbundet, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund och svenska landsbygdens kvinnoförbund. Om en sådan nämnd kommer till stånd är det fullt riktigt, att husmodersföreningarnas riksförbund blir representerat däri, men att vissa politiska kvinnoorganisationer ha större förutsättningar än andra att lösa hemhjälpfrågor ha vi mycket svårt att förstå.

Frågan om förstärkning av socialstyrelsens arbetskrafter beröres i *socialstyrelsens* yttrande. Härom anför ämbetsverket.

I likhet med utredningen finner socialstyrelsen nödvändigt, att styrelsens arbetskrafter förstärkas med en ny befattningshavare, förslagsvis en hemhjälpkonsulent i lönegraden Eo 21. Socialstyrelsen har nyligen — i utlåtande den 30 mars 1943 över befolkningsutredningens förslag angående statsbidrag till daghem och lekskolor m. m. — ingående utvecklat frågan om betydelsen för socialvårdens effektiva utövande av att tillräcklig och kunnig personal finnes till förfogande hos socialstyrelsen. Därutöver vill styrelsen inför de nya familje- och barnavårdsuppgifter, vilka skulle läggas på styrelsen, upplysa om att styrelsens andra byrå — den s. k. fattigvårdsbyrån — numera helt organiserats på avdelningar, bland vilka en för barnavårds- och familjevårdsfrågor. Alla dylika uppgifter, som äläggas socialstyrelsen, tilldelas nämnda avdelning, som alltså bildar en enhet med gemensam personal. Såväl byråchefen som den barnavårdsinspektris, som anförts trots den närmaste ledningen av arbetet å avdelningen, utöva givetvis inspektion etc. av de olika verksamhetsgrenar av barn- och familjevård, som avdelningen har att följa. I nysannämnda utlåtande hemställde styrelsen om komplettering av avdelningens personal med minst en assistent, lämpligen till att börja med i lönegrad Ex 15 och avsedd att biträda såväl barnavårdsinspektrisen som den föreslagna konsulenten för daghemsfrågor. Styrelsen måste nu ytterligare starkt understryka behovet av nämnda assistent, vilken kräves såsom biträde åt den nu föreslagna hemhjälpkonsulenten. Det synes tveksamt, om denna anordning är tillräcklig för att säkerställa en effektiv tillämpning i vad på styrelsen ankommer av föreskrifterna om hemhjälpverksamheten. Styrelsen har dock för närvarande ansett sig böra begränsa sig härtill. Därjämte erfordras givetvis förstärkning av kontorspersonalen och ökade lokalutrymmen.

Till sist må anföras, att *styrelsen för svenska stadsförbundet*, som yttrat sig om alla här berörda organisationsspörsmål i ett sammanhang, med skärpa reser invändningar mot den föreslagna organisationen. Styrelsen anför.

Även i ett land, där överorganisation av den offentliga förvaltningen icke torde höra till ovanligheterna, måste utredningens förslag i förevarande avseende vara ägnat att väcka en särskild uppmärksamhet. Avgörande för frågan om statsbidragets omfattning blir ytterst ett riksdagsbeslut, som för det kommande året fixerar antalet hemvårdarinnor. Sedermera skola med skilda grenar av verksamheten enligt förslaget — uppifrån räknat — vara sysselsatta: socialstyrelsen, socialstyrelsens rådgivande nämnd, samma styrelsens speciella konsulent för verksamheten, hemhjälpstyrelser i länen, hemhjälpnämnder i kommunerna och sist de socialvårdsbyråer, kommunalkontor eller »jourhavande» ledamöter av hemhjälpnämnden, som få med det dagliga arbetet att göra. Denna apparat skulle tills vidare handha ledningen av 500

hemvårdarinnor. Räkna man med hemhjälpnsämnder på tre till fem personer, hemhjälpstyreelser på fem ledamöter och förtroendenämnd hos socialstyrelsen på tre ledamöter och minst lika många experter samt tjänstemän i socialstyrelsen, torde man svårigen kunna anse det föreligga någon som helst rimlig proportion mellan »ledningen» och dem som arbeta ute på fältet. Något rimligare blir det väl, om antalet hemvårdarinnor stiger till 2,800, men även då är apparaten för vidlyftig.

Tendensen att mellan kommunerna och de centrala statsmyndigheterna inskjuta länsmyndigheter är icke av i dag. Styrelsen har tidigare haft anledning till invändningar mot den. I föreliggande fall är behovet av hemhjälpstyreelse knappast styrkt. En hänvisning enbart till socialvårdskommitténs förslag torde icke utan vidare kunna godtagas. Det rör sig för socialvårdens del om ett stort förvaltningsområde, här om en jämförelsevis bagatellartad förvaltningsdetalj. För övrigt har ställning ännu icke tagits till socialvården.

Den beskrivning, som på sid. 72 lämnas om statsbidragsansökningarnas gång fram och åter, verkar avskräckande. Det aktuella i vår allmänna förvaltning just nu är väl att dämna upp pappersfloden, icke att göra den stridare.

Situationen är i nu förevarande avseende för stadssamhällena denna. De ha redan börjat göra sina icke oväsentliga insatser inom hemhjälpverksamheten och de ha vad organisationen beträffar lagat efter lägligheten. Nu skulle de under avvaktan på ett kommande »fredsprogram» ställas i viss mån utanför nyöppnade statsbidragsmöjligheter och dessas stimulerande verkan. När senare större statsbidragsmöjligheter yppas, skulle de vara tvungna att inlemmas i tunga och intresset slappnande organisationsformer.

Styreelse kan icke finna detta nödvändigt. Statsbidrag borde kunna påräknas även för frivilliga organisationer, som av kommunen anlitas under dess kontroll. Frågor om heltids- och deltidstjänst, avlöning, pension, semester m. m. synes icke böra lösas schematiskt utan kunna bedömas med hänsyn till lokala förhållanden, om en prövning sker av skäligheten i samband med statsbidragfrågans lösning i det enskilda fallet. Det måste för en stad te sig särdeles otillfredsställande att för hemvårdarinnorna tvingas tillämpa tjänste- och lönebestämmelser av helt annan innebörd än för dess övriga tjänstemän gällande. Det synes också önskvärt att undersöka möjligheterna att samordna verksamheten med andra grenar av den av det allmänna bedrivna socialvården, t. ex. den ännu icke fullt utbyggda distriktssköterskeorganisationen, eller med exempelvis av husmodersföreningar bedriven verksamhet.

Styrelsen, som livligt behjärtar vikten av hemhjälpverksamheten, vill föreslå, att förnyad uppmärksamhet ägnas organisationsfrågan i syfte att finna förenklade former. Utan dylika förenklingar och utan att städernas statsbidragsmöjligheter under de första åren ökas, kan det befaras, att det under verksamhetens försöksstadium i städerna visade starka intresset kommer att minska i stället för att ökas.

Hemvårdarinnornas arbetsuppgifter.

I fråga om hemvårdarinnans arbetsuppgifter i de hem, där hon placeras, d. v. s. hennes kunnskap och egenskaper, beröres i några av de avgivna yttrandena frågan om de anspråk man bör ställa på en hemvårdarinna ifråga om utövande av sjukvård.

Överstyrelsen för svenska röda korset understryker vikten av att hemvårdarinna, som ej erhållit sjuksköterskeutbildning, icke betraktas eller själv betraktar sig som sjuksköterska. Överstyrelsen anför vidare.

Därjämte vill överstyrelsen endast framhålla, att en god hemvårdarinna bör utöver för ändamålet anpassade insikter och färdigheter även besitta en del värdefulla personliga egenskaper. Sitt yrke skall hon utföra med kärlek och tålmod, städse iakttaga omtanke om hemmets ekonomi samt strängt hålla på hygienens krav. Även bör hon förstå att iakttaga diskretion beträffande de personliga förhållanden, med vilka hon under arbetet kommer i beröring.

Barnvårdsnämnden i Stockholm finner det tveksamt, om hemvårdarinnan vid sidan av sin naturligaste uppgift — att i särskilda fall vara i mors ställe — bör tilldelas en väsentlig uppgift inom hemsjukvården såsom komplement till den egentliga sköterskevården, då denna uppgift möjligen kan verka förryckande på den huvudsakliga uppgiften. Nämnden menar, att en uppgift för hemvårdarinnorna i hemsjukvården torde vara svår att avgränsa från sjuksköterskans arbete och att fara föreligger att vederbörande ej vill åtaga sig att utföra de grövre sysslorna i ett hem.

Ostergötlands läns landstings förvaltningsutskott säger sig — med hänsyn till att utredningen synes hava accepterat den nuvarande hemsysterverksamheten, som till stor del blivit ett organ för hemsjukvård och på vissa platser arbetar parallellt med distriktsvården — hava väntat sig att utredningen skulle hava tagit upp frågan om hemsjukvårdens organisation till närmare övervägande, i varje fall i den del, som avser omfattningen av hemvårdarinns sjukvårdande verksamhet och hennes inpassande i de samhällsorgan (sjukhus, polikliniker, läkare, sjuksköterskor), som skola ansvara för hemsjukvården.

Härom anför utskottet vidare.

Trots att i den av de sakkunniga verkställda enquéten bland distriktssköterskorna, dessa uttalat som ett önskemål att de skulle medtagas i hemvårdarinne styrelse respektive nämnd, har vid utformningen av de sakkunnigas förslag ingen som helst kontakt skapats mellan distriktsvården (distriktssköterskorna) och hemhjälpsverksamheten (hemvårdarinnorna). Förvaltningsutskottet finner detta anmärkningsvärt, då redan vunnit erfarenhet giver vid handen att dessa bägge befattningshavaregruppers verksamhet i ej obetydlig utsträckning flyter ihop.

Jönköpings läns landstings förvaltningsutskott ansluter sig i stort sett till vad utredningen i nu ifrågavarande hänseende uttalat med särskilt understrykande av bland annat att en risk för hemvårdsarbetets snedvridning förefinnes däri, att hemvårdarinnan främst kan komma att bli enbart ett biträde åt distriktssköterskan i dennas sjukvårdande verksamhet och därigenom avledas från sin egentliga uppgift. Utskottet fortsätter.

Gränsdragningen är här svår att åstadkomma, men det synes utskottet, att det i kungörelsen på något sätt borde utsägas, att en sammanblandning av distriktsvården och hemvården ej icke får ske.

I den mån i övrigt frågan om hemvårdarinns uppgifter berörts i de avgivna yttrandena understrykes *dels* vikten av att hemvårdarinnorna äro lämpliga för sitt kall, *dels* att hemvårdarinna skall vara beredd att deltaga i alla i ett hem förekommande göromål, även de tyngsta, såsom på lands-

bygden även mjölkning och djurskötsel m. m., samt att hon bör ha stora förutsättningar att kunna utöva ett gott inflytande på personlig hygien och levnadsvanor i hemmen och därigenom i sin mån bidra till en bättre allmän hälsovård och barnavård.

Klienteletts avgränsning m. m.

I samband med den sociala hemhjälpsverksamhetens uppgifter har i yttrandena vidare berörts frågan om klienteletts avgränsning samt storleken av den ersättning, som anses böra ifrågakomma i fall då hjälpen lämnas till andra än obemedlade.

Medicinalstyrelsen anser, att med nuvarande svårigheter att erhålla hjälp i hemmen genom hembiträden kan behovet av tillfällig hemhjälp för icke-medellösa eller till och med välsituerade ofta vara lika uttalat som för de medellösa. Förutsättningen för erhållande av social hemhjälp bör därför vara, att hemmet genom moderns bortovaro till följd av sjukdom eller annan orsak råkat i ett verkligt nödläge, och den ekonomiska synpunkten bör komma i andra rummet. Styrelsen anför vidare.

Skall den sociala hemhjälpen jämväl komma till användning för möjliggörande av husmoderssemester framstår prövningen av det sociala understödsbehovet som betydelsefullare. Styrelsen finner med hänsyn härtill för vinnande av något så när tillfredsställande enhetlighet i denna bedömning vara ofrånkomligt att normer för behovsprövningen och storleken av ersättning utarbetas, som utredningen också tänkt sig.

Arbetsmarknadskommisionen framhåller, att en statsunderstödd hemhjälpsverksamhet av naturliga skäl endast kan få en relativt begränsad omfattning, och den måste därför, som befolkningsutredningen anför, i första hand avse dem, som mest äro i behov av hjälp. Härom anför kommissionen vidare.

Även om social hemhjälp skall kunna komma ensamstående person, som drabbas av sjukdom eller arbetsoförmåga, till del, står det sålunda klart, att mindre bemedlade familjer med minderåriga barn i första hand böra få åtnjuta sådan hemhjälp. Arbetsbördan i sådana hem kan stundom vara så tung, att husmodern är i fara att bli överansträngd och kan tvingas att eftersätta viktiga göromål. Det är arbetsmarknadskommisionens uppfattning, att social hemhjälp bör kunna utgå jämväl till sådana arbetstyngda husmödrar, även då hjälpen icke påkallas av sjukdomsfall eller dylikt.

Socialvårdskommittén anser i fråga om det klientel, som skall omfattas av den sociala hemhjälpen, att företråde bör givas åt icke blott medellösa, såsom befolkningsutredningen föreslår i kungörelsens 2 §, utan även åt mindre bemedlade.

Överståthållarämbetet ifrågasätter om icke bestämmelserna om att hemhjälpen i första hand är avsedd för de mindre bemedlade och att endast i mån av tillgång på arbetskraft hemhjälp därjämte skall lämnas åt andra kunna medföra, att i vissa fall hemhjälp kan komma att förvägras dem, som mest äro i behov därav. Ämbetet anför vidare.

Om exempelvis begäran om hemhjälp framställles samtidigt från en obemedlad och en bemedlad familj, vilka båda äro ur stånd att själva anskaffa erforderligt biträde för hemmets skötsel, skulle vid en bokstavlig tillämpning av nämnda föreskrifter den obemedlade familjen alltid hava företräde framför den bemedlade, även om den senare familjen befinner sig i ett avsevärt mycket svårare nödläge än den förra. För att undvika dylika konsekvenser synas föreskrifterna böra omredigeras så, att hjälpbehovet i första hand blir avgörande för frågan om vem hjälp skall lämnas, men att om hjälpbehovet i två konkurrerande fall anses ungefär lika stort, företräde skall lämnas den obemedlade.

Barnavårdsnämnden i Stockholm påpekar, att den vid utredning i barnavårdsärenden icke så sällan påträffat sådana missförhållanden i avseende å hemmets vård, att ett ingripande i form av hemhjälp är av behovet påkallat. Även i dylika fall bör, anser nämnden, hemhjälp kunna ifrågakomma, under förutsättning att vederbörande lämnar sitt samtycke.

Länsstyrelsen i Uppsala län uttalar beträffande hemhjälpsverksamhetens uppgifter, att i kungörelsen bör särskilt upptagas dödsfall såsom anledning till hemhjälpslämnande såsom för närvarande sker i stadgarna för hemsysters verksamhet under Uppsala hemsysterskolas ledning. Vidare anför länsstyrelsen.

Då i 2 § användes uttrycket »andra hemsysslor» förefaller det åtminstone ovisst om under detta uttryck kan innefattas jämväl skötsel av kreatur, mjölkning och dylikt. Såsom framhålles i motiveringen är det emellertid nödvändigt, att hemvårdarinnan biträder jämväl med sådana uppgifter, då det är fråga om biträde åt mindre lantbrukarhem.

I andra stycket av 2 § föreskrives, att företräde skall givas åt medellösa samt att hemhjälp åt andra fall skall lämnas i mån av tillgång på arbetskraft. Sannolikt kommer detta stadgande att i regel utesluta andra hem från biträde av hemvårdarinnan än de medellösa. Enligt vad länsstyrelsen inhämtat har det emellertid visat sig, att även i andra hem mycket starkt behov av biträde från hemsyster kan föreligga utan att detta behov kunnat fyllas med vanlig avlönad arbetskraft. Då syftet med organisationen uppenbarligen icke är att utgöra en ny form av fattigvård utan att lämna hjälp till husmödrarna i ett genom sjukdom eller liknande omständigheter uppkommet nödläge, synes den i Uppsalaskolans stadgar använda formuleringen »i första hand — — — sådana hem där de mest ömmande omständigheterna föreligga» bättre angiva syftet med hemhjälpsverksamheten. Med sistnämnda formulering kan givetvis full hänsyn tagas till hemmets ekonomiska nödläge.

Länsstyrelsen i Malmöhus län förutsätter, att hemhjälpsverksamheten icke för närvarande måtte utnyttjas till att bereda husmödrarna semester. Härom anför länsstyrelsen.

Det kan nämligen antagas, att en sådan tillämpning skulle medföra ett påskyndande av utbyggnaden av hemhjälpsverksamheten, som komme att framkalla mycket stora ekonomiska krav på det allmänna. Länsstyrelsen anser för sin del, att det föreligger skäl att framgå med en viss varsamhet med hänsyn till kostnaderna och att tills vidare begränsa verksamheten till de mest ömmande fallen, där medellöshet och sjukdom eller barnsbörd göra hjälp i särskilt hög grad påkallad.

Länsstyrelsen i Västmanlands län har intet att erinra mot en sådan fördelning av den sociala hemhjälpen, att densamma i första hand reserveras för medellösa men att, i den mån arbetskraften och anslagna medel räcka till, även sådan hjälp mot viss ersättning skulle kunna komma i fråga för icke medellösa, men vill ändock erinra om, att i det nyligen avgivna betänkandet om statsbidrag till daghem och lekskolor framhållits angelägenheten av att som kompensation för dessa, huvudsakligen för städer och större samhällen avsedda institutioner, landsbygdens behov av hemhjälp borde tillgodoses. Länsstyrelsen tillägger.

Enligt länsstyrelsens förmenande torde lättandet av arbetsbördan för landsbygdens husmödrar i allmänhet vara en fråga av särskilt vittutseende art och detta särskilt med tanke på att av flera skäl anskaffandet av hemhjälp torde ställa sig väsentligt svårare på landsbygden än i städerna. Utredningens förslag till differentiering av reglerna för beviljandet av statsbidrag till städer, å ena, och landsbygden, å andra sidan, torde därför vara väl motiverat.

Mot de av utredningen för den sociala hemhjälpsverksamheten skisserade uppgifterna säger sig *Älvsborgs läns landstings förvaltningsutskott* intet hava att erinra. Ej heller har utskottet något att erinra mot förslaget att de ekonomiskt bättre ställda familjerna i viss utsträckning böra bidraga till kostnaderna för hemhjälpen.

Yrkeskvinnors riksförbund, som säger sig betrakta utredningens förslag endast såsom ett litet steg i riktning mot att lösa det stora samhälleliga problemet om ett underlättande av barnfamiljernas arbetsbörda, framhåller följande.

Det synes i själva verket yrkeskvinnors riksförbund vara möjligt att hävda en principiell uppfattning, att samhället bör effektivt stödja alla de familjer, som under barnens minderårighet ha en övernormal arbetsbörda. En moder som i vanliga fall ensam utför det arbete, som en familjs vårdande innebär, borde som en belöning för denna sin tålmodiga, samhällsnyttiga gärning kunna påräkna att staten under hennes barnsängstid och rentav en god tid därefter kostnadsfritt ställde kompetent hemvårdarinna till disposition för hemmet. Vi vilja erinra om att en liknande hjälp föreslås i den nu aktuella Beveridgeplanen. Eftersom vi väl inse, att ett sådant förslag i dessa tider av finansiellt betryck ej kan tänkas bli genomfört i fullt tillräcklig omfattning, vilja vi i samband med det av befolkningsutredningen framförda förslaget endast framföra önskemålet, att det i kungörelsen understrikes *dels* att den sociala hemhjälpen i första hand skall komma barnfamiljer till godo, *dels* att den ekonomiska behovssynpunkten inte måtte bli utslagsgivande, då det gäller att bistå hem i samband med barnafödande. Även hem, som icke kan kallas obemedlade men där husmodern regelmässigt på egen hand ombesörjer hemarbetet, böra kostnadsfritt komma i åtnjutande av hemhjälpen, givetvis dock med företräde för de minst bemedlade, om hemvårdarinnans tid är knapp.

Högerns centrala kvinnoråd framhåller beträffande hemhjälpsverksamhetens uppgifter följande.

Utredningen föreslår, att »vid lämnande av hemhjälp företräde skall givas

åt medellösa och hjälpen i sådant fall skall vara kostnadsfri. Enligt vår åsikt bör denna hjälp dock i icke alltför ringa utsträckning kunna lämnas även till andra familjer. Det är uppenbart, att en familj, som har ekonomiska möjligheter till annan hjälp, dock kan bli i stort behov av en hemvårdarinna, som verkligen kan ersätta husmodern på ett sätt, som exempelvis ett hembiträde i regel icke kan. Naturligtvis bör ersättning för den erhållna hjälpen lämnas i sådana fall.

I fråga om ersättningen i de fall hemhjälpen lämnas till andra än obemedlade framhåller *statskontoret*, att det synes självfallet att dylik avgift, då hemhjälp lämnas person, vilken icke kan anses såsom mindre bemedlad, bör uttagas med belopp, som täcker samtliga kostnader för hemvårdarinnornas avlönande. Denna synpunkt har, säger statskontoret, icke beaktats i berörda förslag.

Lantbruksstyrelsen framhåller, att som grund för bestämmande av ersättning i de fall då hemvårdarinnorna hjälpa till jämväl i icke-medellösa hemtorde böra läggas hjälpemottagarens beskattningsbara belopp till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt i stället för såsom utredningen föreslagit vederbörandes årsinkomst. Härigenom skulle vårdavgiften på ett bättre och enklare sätt komma att graderas med hänsyn till vederbörande hjälpsökandes ekonomiska förmåga.

Länsstyrelsen i Västmanlands län anser, att vid bestämmandet av taxan för anlåtande av hemvårdarinnor denna i första hand bör inrymma gottgörelse i form av fri kost, vilken gottgörelse väl torde vara den, hemmen lättast kunna komma ut med.

Former för hemvårdarinnornas anställning.

Utredningens förslag att statsbidrag skulle utgå till såväl heltids- som deltidsanställda hemvårdarinnor har i regel tillstyrkts.

Sälunda anför *medicinalstyrelsen*, att utredningens ifrågavarande förslag synes lämpligt för verksamhetens anpassning efter de mycket olika förhållandena, som föreligga på detta område.

Älvsborgs läns landstings förvaltningsutskott framhåller, att den föreslagna formen för halvtidsanställda hemvårdarinnor synes bereda möjlighet att på ett smidigt sätt anpassa organisationen efter de lokala förhållandena.

Västmanlands läns landstings förvaltningsutskott vill varmt tillstyrka förslaget om anskaffande av deltidsanställda hemvårdarinnor. Utskottet fortsätter.

Det har nämligen i praktiken visat sig, att efterfrågan på hemvårdarinnor under vissa tider, t. ex. vid epidemier och dylikt, kan vara så stor, att antalet heltidsanställda vårdarinnor icke på långt när förslår.

Styrelsen för svenska landstingsförbundet framhåller följande.

Utredningen räknar med att både heltidsanställda och halvtidsanställda hemvårdarinnor skola anställas. Detta spörsmål sammanhänger intimt med, huru hemvårdarinnans verksamhetsområde utformas. Skall, såsom föreslagits, denna inskränkas till primärkommun, blir det särskilt med hänsyn till de

mindre kommunerna nödvändigt, att även deltidsanställda hemvårdarinnor anställas. Genomför man däremot en distriktsindelning — vilket skulle nödvändiggöra, att landstingen bli huvudmän för verksamheten — torde man i huvudsak endast behöva räkna med heltidsanställda hemvårdarinnor. Då styrelsen anser sig böra förorda, att primärkommunerna bli huvudmän för verksamheten, kan styrelsen godtaga de sakkunnigas förslag i denna del.

Överstyrelsen för svenska röda korset säger sig intet ha att erinra mot de av utredningen föreslagna formerna för hemvårdarinnornas anställande.

Svenska lanthushållslärarynnornas förening finner det värdefullt att utredningen föreslagit två anställningsformer: heltidsanställd och deltidsanställd. Föreningen tillägger.

Den senare formen bör vara lämplig för småkommuner. Av skäl som utredningen angivit synes det oss lämpligt med deltidsanställning av bland annat en del hemmadöttrar vid ofullständiga jordbruk. Dock synes oss heltidsanställd kraft vara att föredraga där möjligheter till sådan finnes.

Sveriges husmodersföreningars riksförbund finner den föreslagna organisationen med såväl heltids- som deltidsanställda hemvårdarinnor lycklig, då den sociala hemhjälpen därigenom vid behov kan utvidgas genom korttidsanställda hemvårdarinnor.

Fredrika Bremer-förbundet uttalar sin fulla anslutning till utredningens förslag beträffande anställningsformen för hemvårdarinnor, och finner det tydligt, att användning finnes för icke blott heltidsanställda utan även deltidsanställda. Härom anföres vidare.

Även om heltidsanställningen är att betrakta som den normala formen, finnes vid sidan därom behov av deltidsanställda hemvårdarinnor. Utnyttjandet av den sociala hemhjälpen kan icke under alla tider av året eller under alla förhållanden vara konstant. Vid ökad sjuklighet behövs exempelvis mera tillfällig hjälp i hemmen än under normala förhållanden och därför bör också tillgången på social hemhjälp kunna i görlig mån anpassas efter föreliggande behov. Förekomsten av även deltidsanställning för hemvårdarinnor skapar den erforderliga elasticiteten och genom denna anordning torde samtidigt mycken god arbetskraft, som icke har tillfälle erbjuda sig till ett heltidsarbete, kunna utnyttjas.

Malmö stads drätselkammare vill att hemhjälpsverksamheten i större utsträckning än utredningen föreslagit skall baseras på deltidsanställd arbetskraft. Härom anföres.

Även av det som minimum för en kommun ansedda antalet hemvårdarinnor bör sålunda viss del kunna utgöras av deltidsanställda. Det kan knappast antagas, att städerna vilja fast anställa ens minimiantalet hemvårdarinnor med hänsyn till den osäkerhet ifråga om erhållande av statsbidrag, som kommer att förefinnas, därest den tänkta anordningen genomföres, att riksdagen för varje år skall bestämma det antal hemvårdarinnor, till vilka statsbidrag skall utgå, och att statsbidraget sedan skall fördelas mellan de bidragssökande kommunerna med företräde för landskommuner framför städerna.

Uppsala läns landstings förvaltningsutskott är i princip av den uppfattningen, att hemvårdarinnorna skola vara heltidsanställda, enär det i annat fall skulle uppstå stora svårigheter såväl att kontrollera att de besitta den kom-

petens, som ansetts erforderlig, som att på ändamålsenligt sätt reglera deras verksamhet. Utskottet finner sig emellertid på skäl, som befolkningsutredningen anfört, dock kunna tillstyrka, att hemhjälpsverksamheten i undantagsfall får tillgodoses med deltidanställd arbetskraft för att därigenom åstadkomma att hemhjälpsorganisationen blir mera elastisk och lättare kan anpassa sig efter det ofta varierande behovet. Utskottet anför vidare.

En förutsättning härför är emellertid, att nödiga garantier skapas för att den deltidanställda arbetskraften får erforderlig kompetens och lämplighet. Den deltidanställda hemvårdarinna, som en gång befunnits kompetent för befattningen, bör sålunda icke blott vara skyldig att tjänstgöra visst antal dagar per år utan verksamheten bör även planläggas så, att hon årligen erhåller arbete minst detta antal dagar, varigenom hennes yrkeskunskap vidmakthålles. Befolkningsutredningens förslag till avlöningsvillkor synes också förutsätta detta.

Östergötlands läns landstings förvaltningsutskott säger sig vara ense med de sakkunniga om att hjälpsverksamheten i princip baseras på heltidsanställd arbetskraft, dock att deltidanställning under vissa förhållanden bör godtagas.

Jönköpings läns landstings förvaltningsutskott uttalar, att ehuru utskottet anser att heltidsanställning bör bliva regel, finnes det dock goda skäl för att systemet med deltidanställda jämsides prövas. Utskottet fortsätter.

Särskilt torde det sistnämnda vara mest lämpligt för de mindre kommunerna, vars folkmängd ej tillåter anslag för heltidsanställda vårdarinnor. Härvidlag torde också personkännedom inom kommunerna kunna bidra till att de personliga förutsättningarna, som understrukits böra besittas av vederbörande, också äro tillfinnandes.

Ett direkt uttalande mot tanken på hemhjälpsverksamhetens ordnande på landsbygden genom deltidanställd arbetskraft göres av *länsstyrelsen i Uppsala län*, som förklarar, att den icke kan dela utredningens uppfattning att ett visst överskott av kvinnlig partiell arbetskraft skulle finnas på landsbygden; tvärtom hyser länsstyrelsen den uppfattningen, att just på landsbygden föreligger en påtaglig brist på kvinnlig arbetskraft. Länsstyrelsen anför vidare.

Någon sannolikhet att i större omfattning en sådan tillgång skall kunna användas för deltidanställda hemvårdarinnor torde således icke föreligga. Att bygga organisationen i småkommuner på deltidanställda hemvårdarinnor synes i regel icke kunna leda till något resultat. Beträffande kommuner, där invånarantalet eller den ekonomiska bärkraften är för ringa för att en heltidsanställd hemvårdarinna lämpligen skall kunna anställas, torde det vara bättre att flera småkommuner förena sig om en heltidsanställd hemvårdarinna. En sådan ordning har inom Uppsala län visat sig fungera tillfredsställande. Visserligen kunna avstånden för hemvårdarinnan bli något dryga, men dessa svårigheter ha dock genom användning av cykel eller i händelse av brådskande behov av bil kunnat övervinnas.

Däremot har det, enligt vad länsstyrelsen från Uppsala hemsysterskola inhämtat, visat sig lämpligt att i städer eller större samhällen, där tillfälliga behov uppstå, som icke kunna omhändertagas av de heltidsanställda hemvårdarinnorna, äga deltidanställda hemvårdarinnor under de förstnämndas ledning.

Förvärvandet av hemvårdarinnekompetens.

Utredningens förslag att hemvårdarinnekompetens må kunna förvärvas dels genom genomgång av hemsysterskola och dels genom praktisk tjänstgöring kompletterad med kortare provkurs har i allmänhet i princip accepterats av remissinstanserna.

Skolöverstyrelsen betraktar dock den sistnämnda utbildningslinjen endast såsom en nödfallsutväg. Härom anför överstyrelsen:

För alla, som syssla med hemarbete och barnavård, är det av synnerlig vikt att äga en gedigen yrkeskunskap. För hemvårdarinnan, som skall övertaga skötseln av andras hem och barn, ofta under svåra förhållanden, är det av minst lika stor vikt att ha förvärvat en allsidig yrkeskunskap, som ger henne de bästa förutsättningar att fullfölja sin uppgift på ett tillfredsställande sätt. En sådan kunskap torde vara svår att förvärva genom enbart praktik. Om, som utredningen förutsätter, efterfrågan på arbetskraft för det sociala hemhjälsarbetet hastigt kommer att växa i och med statens medverkan och det blir svårt att få tillräckligt med skolutbildad arbetskraft, torde den andra utbildningslinjen kunna anlitas. Den bör dock enligt överstyrelsens mening anses som en nödfallsutväg.

Kooperativa kvinnogillesförbundet, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, folkpartiets kvinnoförbund och yrkeskvinnors riksförbund ha uttalat sitt gillande av förslaget.

Yrkeskvinnors riksförbund gör följande uttalande.

Tanken att skapa dubbla möjligheter att förvärva hemvårdarinnekompetens synes vara mycket lycklig. Särskilt är det tacknämligt, att kvinnor, som förvärvat en längre tids praktik i hemarbete, genom bevisande av en provkurs skola få möjlighet att erhålla hemvårdarinnekompetens. Detta kommer att vara till stor hjälp för många kvinnor, som inte längre äro alldeles unga och som efter någon tids arbete i eget hem åter vilja söka sig ut till förvärvsarbete. Dock yrkar förbundet, att hemvårdarinnekompetensen icke formellt meddelas omedelbart efter godkänd genomgången provkurs, utan att därtill bör fogas väl vitsordad tjänstgöring under förslagsvis tre månader såsom vikarie för hemvårdarinna och extra hemvårdarinna.

Mot utredningens förslag i denna punkt framföras invändningar framför allt av *centralnämnden för Sveriges hemsysterskolor*, som anser den föreslagna linjen med praktisk tjänstgöring samt provkurs otillfredsställande. Centralnämnden anför följande.

Med hänsyn till den erfarenhet i frågan om utbildningen, som vunnits vid hemsysterskolorna, måste centralnämnden ställa sig i hög grad tveksam inför den av utredningen föreslagna utbildningsform, enligt vilken hemvårdarinnekompetens skulle kunna förvärvas genom minst 5 års kvalificerad praktik jämte en kompletterings- och provkurs på endast 2 månader. Det måste anses uteslutet, att en elev på denna korta tid skulle kunna tillägna sig erforderliga insikter för att i kompetenshänseende bliva någorlunda likställd med den, som genomgått den fullständiga kursen.

Centralnämnden önskar i stället att utbildningen av hemvårdarinnor helt förläggas till de nuvarande hemsysterskolorna eller andra liknande undervisningsanstalter. För att möjliggöra utbildande av största möjliga antal hemvårdarinnor anser centralnämnden att såsom ett provisorium elever, som genomgått tidigare praktisk tjänstgöring och förvärvat erforderlig yrkeskunskap

skulle kunna befrias från vissa delar av kursen och därigenom utexamineras på kortare tid än den normala.

Centralnämndens uppfattning i detta avseende delas av *länsstyrelsen i Uppsala län*.

Övriga remissinstanser, som uttalat sig i denna fråga, ha i allmänhet hävdad uppfattningar, som gå i motsatt riktning till centralnämndens. De lägga sålunda mindre vikt vid skolutbildning och betona i stället vikten av att hemvårdarinna är praktiskt kunnig.

Sådana synpunkter framföras av bland annat *länsstyrelserna i Jönköpings, Kalmar och Älvsborgs län, förvaltningsutskotten i Kalmar läns södra och Skaraborgs läns landsting, barnavårdsnämnden och fattigvårdsdirektören i Stockholm, samt överstyrelsen för svenska röda korset*.

Sålunda anför *länsstyrelsen i Älvsborgs län*.

Det är icke säkert, att en hemvårdarinna, som fått den av utredningen åsyftade utbildningen, alltid är lämpligast. De erfarenheter, som på sina håll härvidlag vunnits, ge tvärtom vid handen, att ett vanligt hembitråde understundom varit bättre skickad handha uppgiften än den skolutbildade hemsystemen. Man har all anledning befara, att de enligt utredningens förslag utbildade hemvårdarinnorna i många fall komma att vara för »fina», då det gäller att gripa in och lämna hjälp. Praktisk duglighet och ett gott handlag äro här tillfyllest.

Mot vissa detaljer i utredningens förslag rörande skolutbildningen av hemvårdarinnor framföres erinringar i vissa av de avgivna yttrandena.

Sålunda påpekar *skolöverstyrelsen*, att om samma minimiålder stadgades som för inträde i hemsysterskolorna eller 20 år, möjlighet skulle föreligga att fordra två års praktik i husligt arbete såsom villkor för inträde i stället för som utredningen föreslagit ett års praktik i hem med minderåriga barn.

Medicinalstyrelsen anser i stället, att minimiåldern för inträde borde kunna sättas lägre än 20 år för att ej fördröja inträdet på banan och därigenom riskera rekryteringen. Ett läkarintyg om fysisk och psykisk lämplighet för yrket anser styrelsen böra fordras för utbildningens början.

Statskontoret ifrågasätter om för de arbetsuppgifter, om vilka här är fråga, en skolutbildning av den omfattning, som i betänkandet angivits, kan vara påkallad.

Vad beträffar längden av den föreslagna kompletterings- och provkursen anses denna av *svenska lanthushållslärarinnornas förening* lämplig, medan tiden anses vara för kort i de yttranden, som avgivits av *Sveriges husmodersföreningars riksförbund* och *Fredrika Bremer-förbundet*. *Hjälpyrån för barn och hem i Stockholm* finner däremot kursen onödigt omfattande för dem, som ha en lång föredömlig tjänstgöring som fast anställda hemvårdarinnor bakom sig. Byrån vill därför ifrågasätta, att den föreslagna prov- och kompletteringskursen omläggas så, att den kommer att omfatta endast ett fåtal lektioner och demonstrationer i praktiska ämnen, varvid eleverna jämväl bibringas uppfattning om yrkets etiska krav, samt att lämpligheten för yrket hos dem, som icke förut tjänstgjort som hemvårdarinnor, kommer att prövas under verklig provtjänstgöring under två à tre månader hos någon hemhjälpinstitut, med

vilken överenskommelse därom kan träffas. Praktiken bör förläggas dels till någon storstad, dels till något mindre samhälle. — Lämplighet eller olämplighet för hemvårdarinnans yrke prövas långt bättre under sådan praktik än genom några provlektioner.

Länsstyrelsen i Gotlands län vill utbyta ifrågavarande kurs mot en utbildning liknande den som uppgivits förekomma i Jönköpings län. Härom anföres.

Sålunda skulle exempelvis flickor, som genomgått härvarande folkhögskola och som äro intresserade och lämpliga för hemvårdstjänst, lämpligen kunna beredas möjlighet att på härvarande sjukvårdsanstalter få genomgå t. ex. fyra månaders kurs med tjänstgöring på vanlig sjukavdelning, barnbördsavdelning och i sjukhuskök. Tyngdpunkten torde ej härigenom kunna anses för mycket lagd på sjukvårdens område, enär folkhögskolans elever i regel komma från hem, där de bibragts praktisk övning i hushållsarbete, vilken blivit i folkhögskolan i erforderlig grad kompletterad med teoretiska kunskaper i dessa ting.

I motsatt riktning yttra sig *länsstyrelsen i Kalmar län* samt *Kalmar läns södra landstings förvaltningsutskott*. Den förra remissinstansen anför.

Då hemvårdarinnans viktigaste uppgift är att i husmoderns ställe sköta de vanliga hemsysslorna och hennes befattning med sjukvård skall inskränkas till den enklare vård, som varje god husmor måste kunna ombesörja, bör utbildningen icke tyngas alltför mycket med sjukvårdsundervisning. De teoretiska kunskapskraven torde ej heller böra göras så stora, att man därigenom avskräcker annars lämpliga kvinnor från att giva sig in på hemvårdarinnebanan. Med hänsyn till de olikartade kunskaper, som erfordras vid skötande av ett lantbrukarhem, där även husdjursskötsel måste ingå i hemvårdarinnans arbetsuppgifter, och vid arbetet i andra hem, torde frågan om differentierad utbildning böra övervägas.

Betydelsen av att kunnighet förvärfvas i de enklaste hushållssysslor samt på landsbygden även i ladugårdsarbete framhålles även av *länsstyrelserna i Gävleborgs och Jämtlands län* samt av *Jönköpings läns landstings förvaltningsutskott*. Av de bägge förstnämnda remissinstanserna påpekas, att i glest befolkade trakter på landsbygden det ofta kan vara lämpligt att anställa som hemvårdarinna en kvinna, som är förtrogen med ortens arbetsliv och förhållanden, även om hon icke har den formella kompetensen. Möjlighet till befrielse från genomgång av provkurs förordas därför.

Liknande synpunkter framföras även av *styrelsen för svenska landskommunernas förbund*.

I ett särskilt yttrande har ledamoten av socialvårdskommittén *herr Österström* understrukit vikten av att hemhjälpen verkligen blir *arbetshjälp* åt husmödrarna och icke bara en rådgivande verksamhet. Han anför vidare.

I förevarande fall borde man som ideal uppställa kravet att hemhjälpskårens medlemmar skola motsvara de fordringar man rimligen kan uppställa för ett verkligt bra hembiträde. Detta bör räcka.

Svenska fattigvårds- och barnvårdsförbundet anser, att kravet på att den personal, som användes i hemhjälpsverksamheten är kompetent och lämplig för sin uppgift, i möjligaste mån bör upprätthållas, men anser det vanskligt att på förhand i detta avseende fastställa vissa bestämda fordringar, varför det

statsbidragsbeviljande organet — lämpligen socialstyrelsen — självt bör få pröva saken med hänsyn till förhållandena i varje särskild kommun.

I samband med frågan om utbildning av hemvårdarinnor fäster *Södermanlands läns landstings förvaltningsutskott* uppmärksamheten på att om utbildningen huvudsakligen skall ske vid lanthushållsskolor, vilket synes utskottet lämpligt, de kvinnor, som för närvarande utgå från dessa skolor, redan absorberas för andra samhällsuppgifter. Något nämnvärt överskott, som kunde beräknas uppträda som sökande till hemvårdarinnetjänster, finnes icke. Utskottet anför vidare.

Redan nu torde antalet lanthushållsskolor i landet för övrigt vara för litet. Flera skolor äro därför behövlige och bliva det än mer, om behovet av väl utbildade hemvårdarinnor skall kunna tillgodoses. Det synes därför vara av utomordentlig vikt för genomförandet av hemhjälsorganisationen, att antalet lanthushållsskolor i landet ökas. Då det icke torde kunna förväntas, att hushållningssällskapen skola kunna åstadkomma den utbyggnad av lanthushållsundervisningen, som blir behöflig, och staten ej heller torde få förväntas bidraga härtill på annat sätt än som redan sker genom rikliga bidrag till skolornas anskaffning och underhåll, återstår det att förlita sig på att landstingen skola mer än hittills gå in för denna uppgift. Men eftersträvar man detta, torde det vara mindre lämpligt att belasta landstingen med kostnader även för hemvårdarinnornas avlöning.

Svenska lanthushållslärarynnornas förening önskar skärpa utredningens förslag till att utbildning *alltid* bör ske vid internatskolor samt tillägger.

Lanthushållsskolorna torde vara synnerligen lämpliga härför då de alltid äro internatskolor samt deras kursplan upptager just de ämnen som äro aktuella för en hemvårdarinna på landsbygden. Lanthushållsskolornas kursplaner synas oss mycket nära överensstämma med de nu förefintliga kursplanerna för hemvårdarinneutbildning.

Uppsala läns landstings förvaltningsutskott ifrågasätter, om icke särskilda repetitionskurser för såväl heltidsanställda som deltidanställda hemvårdarinnor borde bliva obligatoriska. Vid dessa kurser borde meddelas teoretisk undervisning framförallt i socialvård samt i övrigt i sådana ämnen, där nya erfarenheter och rön vunnits sedan hemvårdarinnan genomgått sin grundläggande utbildning.

I fråga om elevstipendier hyser visserligen *skolöverstyrelsen* intet tvivel om nyttan av att elevstipendier utgå jämväl under praktikanttiden, men framhåller, att detta skulle innebära ett klart avsteg från de principer, som ligga till grund för elevstipendier av statsmedel vid skolor för yrkesundervisning, i det att stipendier kunna utgå endast under förutsättning bland annat att stipendietiden faller inom ramen för statsunderstödd undervisningstid. Överstyrelsen säger sig intet ha att erinra mot att stipendier av statsmedel utgå under praktikanttiden, om medel därtill kunna göras tillgängliga från annan huvudtitel än den åttonde. Beträffande storleken av stipendiekostnaderna anför överstyrelsen.

I de fall då eleverna erhålla ersättning för sitt arbete på arbetsplatsen, bör enligt förslaget stipendier ej utgå. I sin beräkning av sammanlagda beloppet för stipendierna under denna tid har utredningen ej tagit hänsyn till nämnda

förhållande eller det förhållandet, att endast en del av eleverna kunna beräknas erhålla högsta stipendiebelopp. Slutsumman torde därför komma att stanna vid ett avsevärt lägre belopp, än det av utredningen nämnda, nämligen 50,625 kronor.

Överstyrelsen, som finner förslaget om statsstipendier till deltagare i prov- och kompletteringskurser behjärtansvärt, påpekar, att en författningsändring måste komma till stånd för att så skall kunna ske eller ock måste dessa stipendier utgå av särskilda medel, vilka i så fall handhavas av socialstyrelsen eller den myndighet, som får sig anförtrott anordnandet av kurserna; enligt nuvarande bestämmelser får stipendium beviljas endast för deltagare i kurs av minst 5 månaders längd. Vid stipendietilldelning av 45 kronor per elev och månad skulle beloppet för 100 elever bli 9,000 kronor.

Länsstyrelsen i Uppsala län tillstyrker utredningens förslag om stipendier under erinran, att en förbättring i detta avseende torde vara i hög grad önskvärd för att lämpliga men mindre bemedlade unga kvinnor skola kunna ägna sig åt hemvårdarinnans uppgift.

Frågan om statens bidrag till utbildning av hemvårdarinnor såväl i vad avser själva statsbidraget till skolor och provkurser som elevstipendier har berörts i några av de avgivna yttrandena.

I fråga om statsbidraget till hemsysterskolor framhåller *skolöverstyrelsen*.

Utredningen framhåller, att statsbidrag automatiskt skulle komma att utgå till utbildningen för hemvårdarinnor enligt de grunder, som gälla för yrkesundervisning i allmänhet. Så är också förhållandet, vad kommunalt drivna skolor beträffar, men för de enskilda skolorna ligger saken annorlunda till. De två nu existerande hemsysterskolorna erhålla statsunderstöd ur anslaget för enskilda skolor för yrkesundervisning. Som detta anslag är ganska knappt tilltaget, ha de enskilda skolorna hittills erhållit proportionsvis mindre understöd än de kommunala. För möjliggörande av höjning av understödet till de nämnda hemsysterskolorna i nivå med kommunala skolor för yrkesundervisning i husligt arbete skulle erfordras 14,000 kronor, med vilket belopp anslaget till understöd åt enskilda anstalter för yrkesundervisning skulle behöva höjas. För att bereda nya skolor möjlighet att erhålla understöd ur anslaget ifråga måste detta höjas ytterligare, såvida ej medel skall tagas från befintliga redan förut svagt understödda skolor. För de två nu planerade enskilda hemsysterskolorna i Göteborg och Härnösand, beträffande vilka ansökningar om statsunderstöd för budgetåret 1943/44 redan inkommit till överstyrelsen, synes ett understödsbelopp å tillhoppa omkring 11,800 kronor vara erforderligt, om understödet till dem skall beräknas efter samma grunder, som gälla för de kommunala skolorna. I allt skulle alltså ifrågasvarande anslag behöva höjas med 25,800 kronor.

Utredningen föreslår, att skolor, som utbilda hemvårdarinnor (hemsystrar), skola erhålla ett extra statsbidrag om 100 kronor per elev till kostnader, som föranledas av speciella organisationsfrågor, ordnande av praktikantverksamheten och anlitande av speciallärare under denna etc. Överstyrelsen finner det skäligt, att nämnda bidrag skall utgå, helst som annat statsbidrag ej utgår för praktikanttiden. Överstyrelsen vill i detta sammanhang erinra om att till centrala verkstadsskolor utgår statsbidrag till administrationskostnader m. m. med belopp beräknat efter 100 kronor för elev och år. I nämnda fall är dock föreskrivet, att statsbidraget sammanlagt ej må uppgå till högre belopp än som svarar mot huvudmannens verkliga kostnad för ändamålet

under den tid bidraget avser. Givetvis torde liknande bestämmelser böra utfärdas också i föreliggande fall.

Den av utredningen beräknade kostnaden för ovanberörda 2-månaders kompletterings- och provkurser för hemvårdarinnor synes väl avvägd. Hur många dylika kurser, som böra beräknas, undandraget sig överstyrelsens bedömande. Enligt utredningen skola dessa kurser helt bekostas av staten. Genom en sådan anordning kommer den centrala myndigheten att lättare kunna ordna av behovet påkallad hastigare utökning av hemvårdarinnekåren, än om ordnandet av dylika kurser anförtros åt t. ex. kommunala skolor för yrkesundervisning.

Statskontoret kan ej finna övertygande skäl anförda för att statsstipendier eller statsbidraget till här ifrågavarande kurser liksom till kompletterings- och provkurserna skall utgå efter förmånligare grunder än som i allmänhet tillämpas beträffande lärlingskurser i husligt arbete.

Svenska lanthushållslärarynnornas förening finner stipendiebeloppet 45 kronor per månad lågt beräknat och anser att det bör höjas samtidigt som andra liknande elevunderstöd enligt redan föreliggande förslag höjas

Hemvårdarinnornas avlöningsvillkor.

De sakkunnigas förslag att lönen till heltidsanställd hemvårdarinna skulle utgå med 1,800 kronor utan dyrtidstillägg har varit föremål för diskussion i flertalet avgivna yttranden.

I direkt tillstyrkande riktning ha yttrat sig: *Uppsala läns landstings förvaltningsutskott, överstyrelsen för svenska röda korset, svenska lanthushållslärarynnornas förening och kooperativa kvinnogillesförbundet.*

Även *länsstyrelsen i Uppsala län* har intet att erinra mot utredningens förslag mer än vad beträffar bostaden. Härom anför länsstyrelsen.

Såvitt landsbygden angår torde det på många håll vara nödvändigt att liksom hittills hemvårdarinnan får sig tillförsäkrad en möblerad bostad jämte värme och lyse, eftersom hyresmarknaden på landsbygden ofta är synnerligen begränsad och hemvårdarinnan, om hon skulle vara hänvisad att själv sörja för sin bostad, kan få nöja sig med en otillfredsställande lägenhet. I detta sammanhang torde också böra påpekas, att i åtskilliga hem, där hemvårdarinnan har att lämna hjälp, t. ex. fattiga lantarbetarhem eller skogsarbetarhem, hemvårdarinnan kan vara nödsakad att själv medföra matsäck. I vanliga jordbrukarfamiljer och därmed jämförliga torde det däremot vara självfallet, att hon delar familjens kost. I förstnämnda fall uppstår en särskild utgift för hemvårdarinnan. Denna utgift torde emellertid kunna täckas genom de för hemvårdarinnan beräknade avlöningsförmånerna.

I avseende å hemvårdarinnans anställning synes förslaget innebära, att hemvårdarinnan omedelbart kan uppsägas från sin anställning. En hemsyster från en av de hittillsvarande skolorna har alltid haft sin skola att falla tillbaka på. Enligt förslaget bortfaller detta stöd. Det torde därför vara nödvändigt att tillförsäkra hemvårdarinnan viss tids uppsägning.

I ett betydande antal fall ha lönevillkoren i och för sig accepterats men remissinstansen föreslagit, att lönen måtte uppdelas i grundlön och dyrtidstillägg. Sålunda anför *styrelsen för svenska landstingsförbundet.*

Att i dessa tider författningsmässigt fastslå en minimilön, som omfattar dyrtidstillägg, synes emellertid knappast riktigt. Om index sjunker, skulle möj-

lighet icke föreligga att smidigt anpassa lönen efter de ändrade förhållandena. Lämpligare synes därför vara, att utgå från ett lägre grundbelopp, förslagsvis högst 1,500 kronor, vartill skulle komma dyrtidstillägg, t. ex. enligt de för landstingens befattningshavare gällande grunderna, d. v. s. för närvarande 19.6 procent.

Kristianstads läns förvaltningsutskott anser, att grundavlöningsens fixerande till belopp, som jämväl inkluderar dyrtidstillägg, innebär ett avsteg från den i allmänhet tillämpade regeln för befattningshavare i offentlig tjänst, nämligen att minimiavlönningen fastställs med hänsyn till levnadskostnaderna under normala förhållanden och att procentuellt tillägg utgår vid kostnadernas stegring utöver visst index. Utskottet tillägger.

Enligt utskottets förmenande bör liknande bestämmelser stipuleras för här ifrågakarande personalgrupp, varigenom undvikes ett allt för snart aktualiserande av lönefrågan vid större variationer av levnadskostnadsindex.

I åtskilliga ytanden hava betänkligheter framförts mot att bestämma så pass höga avlöningar som de föreslagna.

Sälunda anför *statskontoret*.

Såvitt ämbetsverket kan finna, har utredningen vid bestämmandet av lönebeloppet utgått från den i Uppsala hemsysterskolas kontrakt fastställda lönen, 900 kronor för år, och till denna lagt dels värdet av fri kost, beräknat till 600 kronor, dels ock ett belopp av 300 kronor, motsvarande i allmänhet utgående dyrtidstillägg. Att i minimilönen på detta sätt inräkna dyrtidstillägg bör själfallet av lönetekniska skäl icke förekomma. Och vad angår kostersättningen torde det ligga i sakens natur, att hemvårdarinnorna, åtminstone i stor utsträckning, erhålla sina måltider utan kostnad på arbetsstället. Statskontoret anser för den skull att från angivna utgångspunkt den kontanta begynnelselönen icke kan sättas högre än 1,200 kronor. Därvid har såsom kostnadsersättning inräknats ett belopp av 300 kronor eller halva det belopp, vartill utredningen synes hava uppskattat förmånen av fri kost för helt år. Tillsammans med naturaförmånerna och dyrtidstillägg enligt de grunder, som tillämpas beträffande distriktssköterskorna, torde den sålunda beräknade lönen kunna betraktas såsom skäligen ersättning, i varje fall å billigaste ort. Även om statsbidrag till hemvårdarinnornas avlöning i enlighet med den uppfattning, åt vilken statskontoret ovan gifvit uttryck, icke skulle komma att utgå, läser det bliva erforderligt att fastställa minimilön såsom villkor för dessa befattningshavares delaktighet i statens pensionsanstalt. Tjänstepensionsunderlaget bör givetvis bestämmas i förhållande till minimilönen efter de regler, som i allmänhet tillämpas i liknande fall, således med beaktande av att å pension från pensionsanstalten utgår reglerat dyrtidstillägg och kristillägg.

Medicinalstyrelsen yttrar.

Ifråga om de föreslagna hemvårdarinnornas avlöning villkor har utredningen utgått ifrån att villkoren å ena sidan ej böra alltför mycket avvika från den nuvarande lönenivån inom hemvårdarinneyrket och å andra sidan på lämpligt sätt ansluta sig till gällande villkor för befattningshavare inom annan statsunderstödd verksamhet av liknande karaktär, varvid man som jämförelseobjekt valt distriktssköterskornas avlöning. Det må då erinras om den stora skillnad ifråga om utbildningstid, som föreligger mellan dessa och hemvårdarinnorna — för de förstnämnda i regel omkring 4 år och för de senare som regel 15 månader eller också efter »grundlig och allsidig praktik i hemarbete och skötsel av barn under en tid av minst 5 år» endast en »kompletterings- och

provkurs på 2 månader». Den skillnad ifråga om avlöningvillkoren för distriktssköterskor och hemvårdarinnor, som utredningen kommit till har uppkommit därigenom att de senares lön beräknats utgå utan dyrtidstillägg — ett förslag, som motiveras med »lönetekniska skäl». En jämförelse med distriktsbarnmorskorna, med en utbildningstid, som också mycket överskrider hemvårdarinnornas, utvisar klart att hemvårdarinnorna äro förhållandevis högt placerade. Enahanda är förhållandet med det föreslagna pensionsunderlaget, som är 1,400 kronor för hemvårdarinnor och endast 1,000 kronor för barnmorskorna.

Medicinalstyrelsen, som för sin del icke kan finna, att några lönetekniska svårigheter just för detta fall skulle föreligga för att uppdelas avlöningen på lön och dyrtidstillägg, får med utgångspunkt från avlöningen för distriktsbarnmorskorna, som måste anses hava en mera kvalificerad och ansvarsfull tjänst, föreslå, att grundlönen för hemvårdare sättes till minst 1,200 kronor. Då härtill skulle enligt ramavtalet komma cirka 20 procent rörligt tillägg och beräknade 600 kronor i bostadsersättning, bleve begynnelsebruttolönen 2,040 kronor, vartill komma åldertillägg. Även pensionen synes böra ställas i relation till distriktsbarnmorskornas. Om pensionsåldern sättes i enlighet med förslaget, torde dock ett pensionsunderlag av 1,400 kronor få anses skäligt.

Östergötlands läns landstings förvaltningsutskott anför.

Avlöningsbeloppen ha låsts fast vid de belopp, som utgå under nuvarande krisförhållanden. Visserligen hava de sakkunniga antytt möjligheten, att det kan framdeles bliva nödvändigt att justera beloppen även nedåt i den mån levnads-kostnadsindex motiverar detta, men en dylik åtgärd lär nog icke kunna genomföras. De sakkunniga hava värderat bostadsförmånen till 600 kronor per år (möblerad bostad om ett rum och kök jämte värme och lyse). Denna beräkning är uppenbart för låg även på billigare orter. De sakkunniga ha vid lönesättningen framhållit att hemvårdarinnans avlöningvillkor på ett lämpligt sätt bör avvägas i jämförelse med distriktssköterskornas avlöning. För dessa senare utgår en möbelsättning med minst 100 kronor per år. Man har alla skäl att antaga, att denna ersättning kommer att bliva densamma för hemvårdarinnorna. Att för återstående 500 kronor kunna förhyra en bostad om ett rum och kök inklusive värme och lyse är otänkbart. Av författningsförslaget 5 § framgår vidare att hyresersättning skall utgå efter ortens pris, ävensom att ersättningen skall gå före bostad in natura. Förvaltningsutskottet måste bestämt avråda från att för hemvårdarinnornas del ingå på bruttolönesystemet. De flesta hemvårdarinnorna komma att bliva anställda på landsbygden. Då kommunerna få förutsättas bliva deras huvudmän, hava kommunerna möjlighet att på ett billigare sätt ordna vederbörandes bostadsfråga än om hon själv anskaffar bostad.

Jönköpings läns landstings förvaltningsutskott ger uttryck åt den meningen, att en löneställning för hemvårdarinnorna, som skiljer sig alltför väsentligt mot vad hemanställd i privat tjänst kan erhålla, kan medföra icke önskvärda verkningar ifråga om hemvårdarinnornas uppfattning om anställningens innebörd. Härom anför utskottet.

Att från början skapa ett löneläge för hemvårdarinnorna, vilket är högre än exempelvis det som barnmorskorna vid omorganisationen 1937 tillerkändes, synes utskottet mindre välbetänkt, och kommer dessutom att medföra konsekvenser med anspråk på höjning av lönen för de sistnämndas del och även av löneförhållandena på de privatanställda hembiträdenas område. Utskottet finner för sin del, att en kontant begynnelselön av 1,500 kronor bör vara fullt tillräcklig för närvarande.

Malmöhus läns landstings hälsovårdsberedning finner det av flera orsaker felaktigt att i fråga om avlöning åt hemvårdarinnor närmast likställa dem med distriktssköterska. Beredningen anför härom.

Även om beredningen erkänner riktigheten av vad utredningen framhållit därom, att hemvårdarinnornas avlöning på grund av yrkets krävande natur och de relativt höga kompetenskraven måste ligga högre än den allmänna lönenivån för exempelvis hembiträden och hushållerskor i privat tjänst, så torde dock utredningens avlöningsförslag, om det genomföres, komma att föranleda just det, som utredningen påpekat böra undvikas, nämligen att åstadkomma en omotiverad stegring av nuvarande lönenivå inom hithörande arbetsområden. Det synes beredningen därför välbetänkt, att något reducera de föreslagna löneförmånerna.

Hallands läns landstings förvaltningsutskott framhåller vådan av att fastställa de heltidsanställda hemvårdarinnornas minimilön till 1,800 kronor med angivna ålderstillägg om 100 kronor. Utskottet tillägger.

Denna minimilön är även fastställd för distriktssköterskor och lägre minimilöner gälla för barnmorskor. För såväl distriktssköterskor som barnmorskor och även givetvis för sjuksköterskor i allmänhet erfordras emellertid en betydligt högre kompetens än den, som kan vara erforderlig för hemvårdarinna.

Förvaltningsutskottet kan för den skull icke tro annat än att om hemvårdarinnornas minimilön bestämmes på nyss angivet sätt, måste detta utlösa ett anspråk från i första hand sjuksköterske- och barnmorskekåreerna på väsentligt stegrade löner och för övrigt, då hemvårdarinnorna i princip skola ersätta annars tillgänglig hemhjälp, draga löneläget för all husligt verksam arbetskraft i höjden. Det synes knappast lämpligt att genom dylika statliga åtgärder bringa lönestabiliteten ur jämvikt och detta allra minst under nuvarande förhållanden.

Älvsborgs läns landstings förvaltningsutskott anser den kontanta minimilönen för heltidsanställd hemvårdarinna för högt tilltagen.

Konkurrensen mellan kommunerna om det fåtal hemvårdarinnor, som under de första åren komma att stå till förfogande, kan dock tänkas medföra, att de verkliga lönerna komma att fastläsas på en för framtiden, med bättre tillgång till utbildad arbetskraft, alltför hög nivå.

Malmö stads drätselkammare anser den föreslagna begynnelseavlöningen till heltidsanställda hemvårdarinnor väl hög, samt tillägger.

Någon svårighet att i Malmö anskaffa hemvårdarinnor med här utgående begynnelseavlöning — för närvarande uppgående till 2,635 kronor 20 öre, inklusive rörligt tillägg, jämte kristillägg — har icke förelegat.

Styrelsen för svenska landskommunernas förbund anför — efter att ha refererat utredningens förslag i lönefrågan — följande.

Det förutsättes alltså, att hemvårdarinnan själv skall bekosta sin mat-hållning även under tid, då hon i hemmen lämnar vård. Enligt styrelsens uppfattning torde hemvårdarinnorna vid sådana tillfällen i stor utsträckning ej behöva erlagga betalning för sin kost, vilket givetvis skulle medföra, att hennes avlöningsförmåner skulle bliva avsevärt större än de ovannämnda. Med hänsyn härtill och även i betraktande av det löneläge, vari t. ex. föreståndarinnor för åtminstone landsbygdens ålderdomshem befinna sig, vill styrelsen ifrågasätta, om icke de föreslagna löneförmånerna för heltidsanställd hemvårdarinna äro väl höga. Detta torde framstå även vid en jämförelse med distriktssjuksköterskornas avlöningsförhållanden, om man tager

hänsyn till dessa befattningshavares kompetensfordringar. En distriktssköterskas faktiska begynnelseavlönning, inklusive dyrtidstillägg, uppgår till 2,727 kronor, men hennes utbildningstid omfattar i regel fyra år. Styrelsen vill även framhålla, att distriktsbarnmorskornas kontanta begynnelselön är 1,500 kronor, vartill komma tre ålderstillägg, vartdera å 100 kronor efter tre, sex och nio års tjänstgöring. Hennes naturaförmåner äro desamma, som enligt förslaget skola tillkomma hemvårdarinna. Därjämte åtnjuta distriktsbarnmorska dyrtidstillägg.

Styrelsen, som ovan redan uttalat sin principiella erinran mot en standardiserad lönesättning för hemvårdarinnekåren, vill därjämte erinra om sambandet mellan lönerna för olika slag av hemhjälparsarbete. Givetvis kommer lönesättningen ifråga om det genom samhällets försorg organiserade hemhjälparsarbetet att direkt påverka lönesättningen för motsvarande arbete i öppna marknaden.

Centralstyrelsen för svensk sjuksköterskeförening anser, att de av utredningen uppdragna riktlinjerna för avlöning av hemvårdarinna strider emot hittillsvarande principer för lönesättning, varvid hänsyn tages till erforderliga kvalifikationer och arbetets art. Härutinnan anför centralstyrelsen vidare.

Att föreslå i stort sett samma minimilöner och förmåner, på vissa punkter till och med avsevärt bättre, t. ex. lön under sjukdom, för en grupp, vars kvalifikationer och arbetsuppgifter ej äro jämförbara med den föreslagna gruppens, förefaller oss orimligt. Skall man verkligen uppnå, att en ej omotiverad stegring av den nuvarande lönenivån sker, bör här jämförelse göras mellan befattningshavare i liknande arbetsuppgift. Möjligen kan man av förslaget utläsa, att utredningen anser distriktssköterskornas löneförmåner för lågt satta. Detta borde dock i sådant fall ha klart uttalats.

Socialvårdskommittén ställer sig synnerligen tveksam inför förslaget, att i författningsväg skall fastställas en minimilön för hemvårdarinna av 1,800 kronor jämte ålderstillägg och hyresersättning. Härom anför kommittén.

En sådan anordning kan icke fränkännas en viss stelhet. Förhållandena inom landets olika kommuner äro enligt kommitténs mening alltför skiftande för att en enhetlig minimilön bör fastställas. Kommittén föreslår därför, att socialstyrelsen skall tillerkännas befogenhet att i varje särskilt fall fastställa den minimilön, som skall utgå för att statsbidrag skall erhållas. Motsvarande bör enligt kommitténs mening gälla för deltidsanställd hemvårdarinna.

Mot att en enhetlig minimilön fastställes reses invändningar även av *länsstyrelserna i Kristianstads, Älvsborgs och Jämtlands län, hjälpbyrån för barn och hem i Stockholm, styrelsen för svenska landskommunernas förbund och fattigvårds- och barnavårdsförbundet*.

Vissa *detaljspörsmål* hava upptagits till behandling i några av de avgivna yttrandena.

Statskontoret anser, att bestämmelserna om rätt till *ålderstillägg* böra utbyggas i närmare överensstämmelse med vad som i detta avseende gäller beträffande distriktssköterskor.

I fråga om de föreslagna reglerna för lön under sjukdom anser *medicinalstyrelsen* olämpligt att anknyta till civila avlöningsreglementets — mycket omdiskuterade — bestämmelser. Härutinnan anföres vidare.

Enligt styrelsens mening bör i stället hemvårdare vara genom huvud-

mannen försäkrad i erkänd sjukförsäkring, varigenom såväl läkarvårdsersättning som sjukpenning ordnas på tillfredsställande sätt under förutsättning att huvudmannen åtager sig de extra förpliktelser, som krävas för att pensionsrätt enligt reglementet för statens pensionsanstalt 18 § skall fortbestå. Självfallet skall jämväl bostadsförmånen eller mostvarande ersättning kvarstå under sjukdomen.

Statskontoret anser, att föreskriften om avlöningsförmånerna vid tjänstledighet till följd av sjukdom bör utgå samt anför härom:

Någon motsvarande bestämmelse finnes icke för exempelvis distrikts-sköterskorna och torde ej heller vara behöflig, då hemvårdarinnorna såsom kommunalanställda härutinnan böra följa de regler, vilka gälla enligt förekommande kommunala avlöningsreglementen.

Styrelsen för svenska landstingsförbundet anför att de föreslagna reglerna för lön under sjukdom väsentligen avvika från de inom landstingen tillämpade grunderna, enligt vilka exempelvis distriktssköterskorna äga rätt att under en månad uppbära full lön, under följande två månader $\frac{2}{3}$ lön, under därpå följande fyra månader $\frac{1}{2}$ lön. För sjuktid därutöver bestämmer landstingets förvaltningsutskott, huruvida och i vilken utsträckning lön skall utgå. Styrelsen anför vidare.

De föreslagna grunderna för hemvårdarinnornas sjuklön innebära, när det är fråga om längre sjukdomsfall, väsentligt fördelaktigare villkor än för landstingens befattningshavare i allmänhet. Då distriktssköterskor och hemvårdarinnor komma att arbeta sida vid sida ute i bygderna, är det önskvärt, att likartade grunder i nu berörda hänseende införas.

Älvsborgs läns landstings förvaltningsutskott förordar ifråga om bestämmelserna rörande avlöning under sjukdom sådan ändring, att de sammanfalla med motsvarande bestämmelser för de landstingsanställda distrikts-sköterskorna.

Skaraborgs läns landstings förvaltningsutskott, som finner de föreslagna löneförmånerna i vad gäller riket i allmänhet relativt tillfredsställande, uttalar dock tveksamhet beträffande förslaget att hemvårdarinna skall erhålla lön under sjukdom i likhet med vad gäller för ordinarie statliga befattningshavare i motsvarande ställning. Utskottet anför härom.

Vid sådant förhållande skulle hemvårdarinna, särskilt när fråga är om längre sjukdomsfall, erhålla sjuklön efter förmånligare grunder, än vad i allmänhet gäller för i landstingets tjänst anställda befattningshavare. Då distriktssköterskor och hemvårdarinnor måste komma att arbeta sida vid sida ute i bygderna, synes det önskvärt, att likartade grunder för sjukavlöning införas för berörda båda kategorier befattningshavare.

Socialstyrelsen finner det påkallat, att föreskrifter komma till stånd rörande den kostersättning, vilken hemvårdarinna skall vara skyldig att utgiva för mat till det hem, där hon tjänstgör. Härom anför ämbetsverket.

I hennes uppgift ingår nämligen som regel att även laga mat, och det är då naturligt, att hon äter sina måltider i det hem, där hon tjänstgör. Därtill kommer det praktiska skälet, att hemvårdarinnor på landsbygden ofta icke ha möjlighet att intaga måltider på andra ställen än där de arbeta. Men då

ett hem på så sätt kommer att få hålla hemvårdarinnan med mat, blir hemhjälpens icke kostnadsfri. Somliga mera finkänsliga hemvårdarinnor betala måhända för sina måltider, men andra tillgodogöra sig kosten utan att betala någon ersättning.

Mot § 5 i utkastet till kungörelse, som stadgar att hemvårdarinnans lön skall helt utgå i kontanter, har invändning rests av *barnvårdsnämnden i Tidaholm*. Nämnden anför.

För en distriktssköterska är detta bra, men ej för en hemvårdarinna, som skall ägna hela dagarna åt det hjälpbehövande hemmets vård och även sköta matlagningen där. Det torde vara mindre lämpligt, att hon lagar mat i hemmet, men ej äter den själv utan skaffar sig egen mat eller betalar för den. I praktiken blir det väl så, att en hel del hem lämna kost gratis, andra ej och det kan vara frestande för tjänstens innehavare — hon är ju människa och måste i många fall röra sig med en viss frihet — att ej, som meningen är, arbeta i de sämst lottade hemmen, där hon ej kan få påräkna fri kost.

Bäst vore om den kontanta lönen sänktes med kostvärdet och det överlämnades åt lokalkommittén (hemhjälpnsnämnden) att ordna med kostfrågan som det bäst lämpade sig på varje plats eller såsom Uppsala hemsysterskola nu har det ordnat.

Utän att direkt vilja motsätta sig förslaget i vad det avser att giva de inom hemhjälpens verksamheten engagerade befattningshavarna en av statsmakterna reglerad pensionsberättigad anställning i det allmänna tjänst har *Skaraborgs läns landstings förvaltningsutskott* ansett sig böra påpeka, att en sådan anordning kan giva anledning till vissa betänkligheter. Härom anføres:

Sin största samhällliga insats torde de blivande hemvårdarinnorna med beaktande av arbetsuppgifternas karaktär och art hava möjlighet att göra medan de ännu besitta ungdomens spänstighet och vitalitet. Då man torde hava rätt att utgå ifrån och jämväl anse det önskvärt, att dessa för skötseln av ett eget hem särskilt väl utbildade kvinnor i ganska stor utsträckning komma att efter kortare eller längre tids tjänstgöring såsom hemvårdarinnor ingå äktenskap, kan det enligt utskottets uppfattning anses tveksamt, huruvida det ur samhällets synpunkt är lämpligt att de jämväl efter eventuellt äktenskaps ingående skola tillåtas till uppnådd pensionsålder av 55 år stå kvar i sina befattningar såsom heltidsanställda hemvårdarinnor.

Det för hemvårdarinnorna föreslagna pensionsunderlaget, 1,400 kronor, finner *styrelsen för svenska landstingsförbundet* för högt i jämförelse med sjuksköterskornas och särskilt i förhållande till pensionsunderlaget för distriktsbarnmorskorna, vilket nu endast är 1,000 kronor. Det heter vidare.

Förutsättningen för att styrelsen skall kunna godtaga ett högre pensionsunderlag för hemvårdarinnorna är därför, att barnmorskornas pensionsförhållanden omedelbart förbättras i enlighet med det förslag, som 1941 års barnmorskeutredning framlade.

Slutligen må i detta sammanhang nämnas, att *länsstyrelsen i Gotlands län* ansett sig böra ifrågasätta, huruvida icke beträffande hemvårdarinnornas anställningsvillkor i författningsförslaget bör intagas närmare bestämmelser om befattningshavarnas tillsättande och entledigande, t. ex. om tillkännagivande av ledig tjänst och uppsägningstider m. m.

Statsbidragets storlek m. m.

Frågan om statsbidragets storlek har i allmänhet icke föranlett några erinringar i de avgivna yttrandena. I några av dessa beröres dock frågan såväl i princip som beträffande vissa detaljer.

Styrelsen för svenska landstingsförbundet finner, att utredningen beaktat det förhållandet, att statens bidrag till hemhjälpverksamheten ej blir för snävt tillmätt, varför styrelsen för sin del intet har att erinra mot det föreslagna statsbidragets storlek.

I detta yttrande har, såsom nämnts, ett flertal landstings förvaltningsutskott instämt.

Såsom tidigare nämnts motsätter sig *statskontoret*, i enlighet med sin principiella inställning att hemhjälp är en kommunal angelägenhet, att statsbidrag skall utgå till hemvårdarinnornas avlöande, varemot ämbetsverket intet har att erinra mot statsbidrag och statsstipendier till utbildningsverksamheten jämte kostnader för statsverket vid en eventuell pensionering av hemvårdarinnorna i statens pensionsanstalt.

Socialvårdskommittén, som ansett landstingsbidrag överflödigt, föreslår — i konsekvens med sitt yrkande att socialstyrelsen skall tillerkännas befogenhet att i varje särskilt fall fastställa den minimilön, som skall utgå för att statsbidrag skall erhållas — att statsbidraget skall utgå med två tredjedelar av det av socialstyrelsen för heltidsanställd hemvårdarinna fastställda avlöningsbeloppet, dock med högst tolvhundra kronor.

Ledamoten fru *Olivia Nordgren*, som i princip är ense med kommitténs majoritet om att socialstyrelsen skall tillerkännas befogenhet att i varje särskilt fall fastställa den minimilön, som skall utgå till hemvårdarinna, för att statsbidrag skall erhållas, har heller ingen erinran att framställa mot att statsbidraget i princip skall utgå med två tredjedelar av det av socialstyrelsen för heltidsanställd hemvårdarinna fastställda avlöningsbeloppet, men med hänsyn till att hon — till skillnad mot kommitténs majoritet — ansett att jämväl landstingsbidrag bör utgå, anser hon att statsbidragets maximibelopp bör fastställas till ettusen i stället för av kommitténs majoritet föreslagna ettusentvåhundra kronor samt att landstingsbidraget bör utgå med minst hälften av statsbidraget.

Länsstyrelsen i Östergötlands län ställer sig synnerligen betänksam vad angår frågan om statens ekonomiska medverkan till förslaget genomförande och anför härutinnan.

Med hänsyn till den mångfald sociala uppgifter, som under rådande förhållanden ankomma på staten, bör man enligt länsstyrelsens mening endast med största försiktighet engagera staten i sådana angelägenheter, som äro så kommunalt betonade som de här ifrågavarande. Även med beaktande av syftet att genom statens medverkan stimulera kommunernas intresse för saken, vill det synas länsstyrelsen som om statsbidraget för nu ifrågavarande ändamål borde kunna avsevärt beskåras.

Östergötlands läns landstings förvaltningsutskott anser vad beträffar statsbidragets och därmed landstingsbidragets storlek att en större del av utgifterna bör falla på kommunen än vad de sakkunniga föreslagit.

Styrelsen för svenska landskommunernas förbund ifrågasätter bortfallande av landstingens rätt och skyldighet att ekonomiskt understödja hemhjälpverksamheten, varvid i stället statsbidraget skulle höjas från 40 till 50 procent.

Stockholms stadsfullmäktige anse en dyrortsgradering av statsbidraget vara påkallad på sätt föreslagits i fråga om den halvöppna barnvården.

Länsstyrelsen i Västmanlands län säger sig icke hava något väsentligt att erinra mot det föreslagna statsbidragets storlek, men ifrågasätter om icke bidraget skulle kunna sättas något lägre, förslagsvis 900 kronor, och detta särskilt med hänsyn till den omständigheten, att i de flesta fall hemmen torde bidra till hemvårdarinnornas avlönande genom lämnande av fri kost.

Länsstyrelsen anser sig vidare vilja ifrågasätta, huruvida, på sätt i utredningen föreslagits, extra statsbidrag bör utgå till yrkesskolor för hemvårdarinneutbildningen, enär denna liksom all annan yrkesundervisning torde bliva i erforderlig grad tillgodosedd med de vanliga statsbidragen och statsstipendierna.

Länsstyrelsen i Gotlands län ifrågasätter — såsom i annat sammanhang återgiven motivering givit vid handen — om icke för statsbidrags erhållande borde för småkommuner sättas det villkoret, att de ansluta sig till kommunalförbund efter en av länsstyrelsen godkänd indelning.

Svenska fattigvårds- och barnvårdsförbundet anser att statsbidragets storlek bör bestämmas under hänsynstagande bland annat dels till det antal arbetsdagar, som inom kommunen använts för hemhjälp, och dels till antalet invånare i kommunen. Förbundet tillägger.

Då det statsfinansiella läget torde lägga hinder i vägen för understödjande av hemhjälpverksamheten i alla kommuner, som vilja anordna sådan, böra skattetyngda kommuner främst komma ifråga för bidrag. Någon möjlighet att uppställa en objektiv norm för bedömning av behovet torde annars icke förefinnas.

Norrköpings stadsfullmäktige anse att statsbidraget bör utgå oavkortat och alltså ej minskas med delar av de belopp, som influtit i avgifter för lämnad hemhjälp.

Frågan huruvida landsbygden skall ges företrädesrätt framför städerna vid beviljande av statsbidrag till hemvårdarinnans avlönande ävensom övriga föreslagna begränsningar i rätten till statsbidrag har berörts i åtskilliga av de angivna yttrandena. Olika uppfattningar göra sig härvid gällande.

Vad länsstyrelserna beträffar uttalas i yttranden från *länsstyrelserna i Kronobergs, Kalmar och Älvsborgs län* anslutning till utredningens förslag om företräde för landsbygden.

Sälunda anför *länsstyrelsen i Kronobergs län*.

Möjligheterna att erhålla kvinnlig arbetskraft har å landsbygden kraftigt minskats. Fördenskull bör i första hand de åtgärder vidtagas, som kunna lindra husmödrarnas å landet svåra läge beträffande hushållsarbetet. I detta sammanhang torde även böra erinras om att befolkningsutredningens förslag om statsbidrag till daghem och lekskolor kommer att gynna tätorterna och särskilt större industristäder.

Länsstyrelsen i Jämtlands län anför.

Det är helt naturligt att sociala hjälpformer av olika slag äro lättare att genomföra i städer och andra orter med tät bebyggelse än å den rena landsbygden och då i synnerhet i skogs- och ödemarksbygder.

Det är fara värt, att hjälpformer som sommarkoloniverksamheten, halvöppen barnavård och husmoderssemesterverksamheten på grund av rent praktiska svårigheter i alltför ringa utsträckning komma landsbygden till godo. Det kan framhållas, att i ett nyligen framlagt betänkande beräknats, att cirka 60 procent av ifrågasatt sammanlagt statsbidrag till halvöppen fattigvård skulle komma städerna Stockholm, Göteborg, Malmö och Norrköping till godo. Under sådana förhållanden är det av största betydelse, att förevarande hjälpform utarbetas på ett för landsbygden och i synnerhet skogs- och ödebygden tillfredsställande sätt. Behovet därav å sist omnämnda trakter är säkerligen större än å tätorterna, ehuru det mindre låter tala om sig, men å andra sidan för närvarande svårare att tillgodose, beroende ej endast på mindre ekonomiska resurser utan även på brist på lämplig kvinnlig arbetskraft.

Länsstyrelsen finner det föreliggande förslaget mindre tillfredsställande för detta läns landsbygd samt för småkommuner i länet.

Styrelsen för svenska landstingsförbundet — i vars yttrande såsom tidigare nämnts flera landstings förvaltningsutskott instämt — finner, att statsfinansiella skäl och den bristande tillgången på utbildad personal nödvändig-göra, att hemhjälpverksamheten utbygges successivt och att det är angeläget, att landsbygdens behov av hemvårdarinnor tillgodoses, då tillgången till annan arbetskraft där torde vara minst. Utredningens förslag till begränsning av verksamheten finner styrelsen motiverade.

Jönköpings läns landstings förvaltningsutskott anför.

De första uppslagen till denna hemhjälp inom Jönköpings län härledde sig främst från tanken på landsbygdens — jordbrukets — husmödrar och behovet för dessa att få någon avspänning i sitt ofta strävsamma och tunga arbete genom några dagars hjälp under året i hemmets skötsel för välbehörlig vila och semester. Utskottet, som alltjämt finner denna kategori av husmödrar mest i behov av hemvårdshjälp, vill alltså understryka sin tillfredsställelse över att kommitterade ansett, att vid utbyggandet av hemvårdshjälpens landsbygdskommunerna främst böra komma ifråga vid anslagstilldelningen, så länge denna hålles inom relativt snäva gränser.

Kronobergs läns landstings förvaltningsutskott uttalar tillfredsställelse över förslaget om företrädesrätt för landsbygdskommunerna framför städerna. Utskottet anför.

Åtgärder för hjälp till i synnerhet landsbygdens ekonomiskt svagt ställda hem äro i nuvarande läge så starkt av behovet påkallade, att förvaltningsutskottet anser sig böra tillstyrka, att även under nuvarande krisläge ett mindre anslag av stat respektive landsting bör för ändamålet anvisas.

Skaraborgs läns landstings förvaltningsutskott, som förklarar sig finna de föreslagna löneförmånerna, vad gäller riket i allmänhet, relativt tillfredsställande, gör följande uttalande.

Enär den föreslagna löneställningen emellertid icke torde visa sig tillräcklig i de större städerna och dessa städer med sina större ekonomiska resurser, till skillnad från flertalet landsbygdskommuner, kunna förutsättas komma att visa sig villiga att väsentligt öka de sålunda föreslagna minimibeloppen, kan man med en förmodad relativt begränsad tillgång i vart fall

till en början på kompetenta hemvårdarinnor befara, att vid fri konkurrens mellan städerna och landsbygden om de tillgängliga krafterna dessa helt komma att uppslukas av städerna, under det att landsbygden, där behovet av denna sociala hjälpverksamhet för närvarande är allra störst, bliver helt utan hemvårdarinnor. Med hänsyn härtill synes det, intill erforderligt antal hemvårdarinnor utbildats, nödvändigt, att landsbygdens behov av hemvårdarinnor fyllas, innan den statsbidragsberättigade hemhjälpverksamheten i de större städerna får utbyggas. För en sådan begränsning talar jämväl det av utredningen åberopade förhållandet, att under rådande statsfinansiella läge statsbidrag ändock icke torde kunna komma att beviljas till alla de kommuner, beträffande vilka de föreslagna villkoren för statsbidragsberättigad hemhjälp kan förmodas komma att bli uppfyllda.

Västmanlands läns landstings förvaltningsutskott påyrkar för städernas vidkommande ännu snävare regler än de av utredningen föreslagna i det att antalet hemvårdarinnor i städerna enligt utskottets mening bör kunna minskas till en per 5,000 invånare. Härom anför utskottet.

Det torde nämligen vara lättare att anskaffa extra hemhjälp i städerna med deras små avstånd till grannar än på landsbygden.

Svenska lanthushållslärarynnornas förening anser, att den av utredningen föreslagna fördelningen av kostnaderna emellan stat, landsting och kommun bör underlätta och möjliggöra anordnandet av social hemhjälpverksamhet i landskommuner och att vid fördelningen av statsbidrag landskommun skall äga företräde.

Å andra sidan har, såsom nämnts, invändningar från en del remissinstansers sida rests mot landsbygdens företrädesrätt.

Länsstyrelsen i Östergötlands län betecknar det såsom en principiellt mindre önskvärd lösning, att för erhållande av statsbidrag i första hand skulle ifrågakomma ekonomiskt mindre bärkraftiga kommuner, medan andra, särskilt städer, förutsättas själva komma att ordna sådan verksamhet. Länsstyrelsen anför härom vidare.

Visserligen skulle måhända uppgiften för dessa större kommuner icke kännas så betungande som för de mindre, men å andra sidan torde hjälpbehovet där vara åtminstone lika stort som på landsbygden.

Länsstyrelsen i Kristianstads län anför.

I fråga om storleken av det föreslagna statsbidraget till avlönande av heltdansställda hemvårdarinnor och i följd därav i avseende å stipulerat bidrag av vederbörande landsting hava olika bestämmelser upptagits för stad och för annan kommun. Särskilt vid jämförelse mellan köpingar och mindre städer med sins emellan lika folkmängd, kan det med fog ifrågasättas, huruvida tillräckligt starka skäl kunna andragas för att de skola i förevarande avseende vara olika ställda och att sålunda en mindre stad endast skall komma i åtnjutande av statsbidrag med hälften så stort belopp som en köping med samma invånarantal.

Stockholms stadsfullmäktige, som därvid stöda sig på de i ärendet avgivna yttrandena av barnavårdsnämnden, sjukhusdirektionen och kammarkontoret i Stockholm, framhålla, att hemhjälpfrågan måste anses vara minst lika trängande för städernas vidkommande som för landsbygden och att skäligheten av de beträffande städerna restriktiva bestämmelserna med avseende å statsbidrag kan ifrågasättas.

Enahanda mening utvecklas av *hjälpbyrån för barn och hem i Stockholm*, som anför.

Även i städerna torde intresset för hemhjälpverksamheten behöva det stöd och den stimulans, som statsbidraget innebär, och det förefaller icke lyckligt att göra sådan åtskillnad i en socialvårdsfråga, där städernas och landsbygdens behov verkligen sammanfalla.

Stadsfullmäktige i Göteborg förklara sig tillstyrka, att det föreliggande förslaget lägges till grund för lagstiftning i ämnet, dock under den förutsättningen, att städerna i praktiken tillerkännas samma rätt till statsbidrag som landsbygden.

Norrköpings stadsfullmäktige understryka med skärpa de av stadens fattigvårdsnämnd, barnavårdsnämnd och drätselkammare gjorda gensagorna mot befolkningsutredningens uttalande beträffande de städer, som icke tillhöra landsting, att desamma, »som vanligtvis befinna sig i ett gott ekonomiskt läge, knappast för närvarande kunna påräkna statsbidrag för detta ändamål, enär detta är avsett i första hand för landskommunerna och utgår efter behovsprövning mellan kommunerna».

Hallands läns landstings förvaltningsutskott, som i övrigt ansluter sig till det av svenska landstingsförbundet avgivna yttrandet, kan icke dela förbundets uppfattning, att landsbygdens behov av hemvårdarinnor i första hand bör tillgodoses. Utskottet anför vidare.

Utskottet förmenar nämligen, att påståendet att tillgången till annan kvinnlig arbetskraft torde vara minst på landsbygden icke är odiskutabelt och att därför enligt utskottets mening hemvårdarinnor i första hand bör tilldelas de kommuner, där behovet av sådan arbetskraft är störst, oavsett om kommunen är belägen på landsbygden eller tillhör städerna. Förvaltningsutskottets beslut om detta uttalande har dock träffats efter votering med 4 röster mot 4 och där alltså ordförandens utslagsröst varit avgörande.

Centralstyrelsen för svensk sjuksköterskeförening kan icke dela den uppfattningen, att behovet av hemvårdarinnor skulle vara mera framträdande på landsbygden i förhållande till städerna men kan dock acceptera tanken på viss företrädesrätt för landsbygden, därest detta motiveras med städernas större möjligheter att själva ordna frågan samt med önskemålet att åt landsbygden bevara värdefull arbetskraft. Centralstyrelsen anför härutinnan.

Det är fullt riktigt, att bemedlade och välsituerade som regel ha större möjlighet att erhålla hemhjälp i städer än på landsbygden, men de samhällsklasser det här närmast gäller: de obemedlade och mindre bemedlade, ha enligt vårt förmenande snarare mindre möjligheter i städer än på landsbygd att erhålla hemhjälp. Till belysning av denna fråga få vi hänvisa till utredningens uttalande å sid. 58 om att på landet utan tvivel förefinnes ett visst överskott av kvinnlig partiell arbetskraft, som dock numera sällan ger sig direkt tillkänna och som i varje fall har svårt att finna lämplig sysselsättning. Utredningen har funnit frågan av så stor betydelse, att en undersökning företagits i 2 län för att finna belägg för ovan nämnd uppfattning. Man har därvid funnit, att i Stockholms län 35 och i Malmöhus län 198 kvinnor befunnits villiga och lämpliga att åtaga sig deltidstjänst som hemvårdarinnor på av utredningen föreslagna villkor. Denna faktor, att latent kvinnlig arbetskraft finnes på landsbygden, är dock för denna befolkning en mer real tillgång än t. ex. motsvarande arbetskraft i en stad. Alltjämt finnes å lands-

bygden något kvar av den gammaldags hjälpsamhet i nödens stund familjer emellan, medan denna praktiskt taget försvunnit i städerna, helt enkelt på grund av att familjer — även boende i samma hus — ha så föga reda på varandras förhållanden.

Om som det förefaller, utredningen grundar förslaget om företräde för landsbygden att erhålla statsbidrag framför städerna på det förhållandet, att städernas befolkning skulle ha större möjlighet att skaffa hemhjälp, få vi med stöd av ovanstående meddela avvikande mening. Om däremot förslaget grundas på, att städerna ha större ekonomisk möjlighet att själva ordna denna fråga, vilket även i utredningen framskyttat, samt på önskemålet att för landsbygdens räkning bibehålla värdefull arbetskraft, ha vi intet att erinra häremot.

Jämväl övriga bestämmelser, som syfta till att begränsa rätten till statsbidrag, ha såsom nämnts berörts i några av de avgivna yttrandena.

Sålunda anför *överståthållarämbetet* — under erinran om att utredningen av statsfinansiella skäl föreslagit att statsbidrag till hemhjälpverksamheten tills vidare skall utgå med mindre än 20 procent av vad som anses erforderligt vid full utbyggnad av organisationen — följande.

Med hänsyn till de betydande fördelar, som hemhjälporganisationen skulle medföra såväl ur humanitär som socialekonomisk synpunkt, finner *överståthållarämbetet* beklagligt, om organisationens genomförande i full utsträckning skulle behöva anstå under längre tid. Särskilt om man beaktar de besparingar, som en effektiv hemhjälporganisation kan leda till med avseende å det allmännas utgifter för sjukvård och barnavård, vill det synas, som om kostnaderna för den fullt genomförda organisationen icke skulle behöva väcka allvarligare betänkligheter av ekonomisk art.

Liknande synpunkter utvecklas av *länsstyrelsen i Blekinge län*, som anför.

Enligt 16 § i utkastet till statsbidragskungörelse i ämnet stadgas, att socialstyrelsen skall besluta, till vilket antal hemvårdarinnor statsbidrag skall utgå i varje kommun, som finnes böra erhålla sådant. Härav liksom av motiven till kungörelseförslaget framgår, att statsbidrag icke skulle utgå till kommuner i samtliga fall, då de för statsbidrags erhållande föreskrivna villkoren äro uppfyllda. Med allt beaktande av de hänsyn, som böra tagas till det rådande statsfinansiella läget, kan länsstyrelsen dock icke finna annat, än att en sådan begränsning, som skulle helt utesluta åtskilliga kommuner, verkar mindre tilltalande och, såvitt möjligt, bör undvikas.

Östergötlands läns landstings förvaltningsutskott finner det vara en svaghet i förslaget, att ej alla kommuner med säkerhet kunna påräkna statsbidraget och därmed landstingsbidrag till hemvårdarinnans avlöning. Härom anför utskottet vidare.

Enligt förslaget skall riksdagen för varje år bestämma det antal hemvårdarinnor, till vilka den vill bevilja statsbidrag för följande år. Socialstyrelsen skall sedan ha till uppgift att fördela statsbidraget mellan de bidragssökande kommunerna, som *visat sig ha störst behov av hemhjälp*, varvid de kommuner, som prövas skola erhålla statsbidrag, alltid skola få sådant med i förslaget angivet belopp. Vid denna fördelning skola landsbygdskommunerna äga företräde framför städerna. Detta förhållande innebär ett osäkerhetsmoment för kommunerna, som kommer att verka restriktivt på deras villighet att anordna hemhjälpverksamhet, särskilt när man ser frågan ur synpunkten om kommuns (huvudmannens) skyldighet gentemot av densamma anställda befattnings-

havare. Med föreliggande förslag kan det alltså hända att kommun, som anställt hemvårdarinna, senare kan mista stats- och landstingsbidraget till hennes avlöning. Kommunen får enligt författningsförslaget statsbidrag endast för tid under vilken befattningen uppehålls av ordinarie befattningshavare eller kompetent vikarie. Om sålunda hemvårdarinnan blir sjuk längre tid, blir kommunen ansvarig för sjuklönen (= för statstjänstemän). Kommer därtill att kommunen förlorar statsbidraget och därmed landstingsbidraget blir den ekonomiska risken för de smärre kommunerna att anställa hemvårdarinna anmärkningsvärt stor.

Mot förslaget att riksdagen varje år skall bestämma det antal hemvårdarinnor, till vilket den vill bevilja statsbidrag för efterföljande kalenderår, samt att det sedan skulle tillkomma socialstyrelsen att fördela statsbidraget mellan de bidragssökande kommunerna resas av *Skaraborgs läns landstings förvaltningsutskott* dessa erinringar.

Enligt förvaltningsutskottets uppfattning synes det — med beaktande av den kännedom om landstingsområdet och dess olika förhållanden, som kan förmodas bliva representerad i hemhjälpstyrelsen, icke minst om denna utgöres av landstingets hälsovårdsberedning med dess ledning av den hela länet omfattande socialhygieniska verksamheten — lämpligare och mera praktiskt, att det tillkommer socialstyrelsen att i anslutning till föreliggande ansökningar fördela antalet statsbidragsberättigade hemvårdarinnor mellan de olika landstingsområdena samt vederbörande hemhjälpstyrelse att fördela bidraget mellan de inom respektive landstingsområden anslagssökande primärkommunerna. Man synes för övrigt böra undvika att ett av kommunala förtroendemän sammansatt länsorgan i anslutning till en mindre lycklig tendens, som under senare år börjat göra sig gällande, förutsättes i huvudsak bliva endast ett verkställande organ för den statliga tillsyningsmyndigheten.

Såsom av redogörelsen för remissyttrandena angående hemhjälpstyrelsernas arbetsuppgifter framgått ha liknande synpunkter framförts av *styrelsen för svenska landstingsförbundet* och *förvaltningsutskotten i Östergötlands och Kristianstads län* samt *länsstyrelsen i Östergötlands län*, varjämte *länsstyrelsen i Värmlands län* påyrkat, att denna uppgift skall ankomma på länsstyrelserna.

Departementschefen.

För ett samhälles sunda växt är familjens trygghet, sammanhållning och ekonomiska stabilitet av utslagsgivande betydelse. Genom bostads- och mödrhjälp i olika former, genom skattedifferentieringar samt nu under kristiden genom familjebidrag till de inkallade och livsmedelsrabatter ger staten ett stöd, som syftar till att familjernas svårigheter skola kunna bemästras. En för familjehushållet och dess sammanhållning central faktor är den arbetskraft, som husmodern nedlägger inom hemmet. Blir husmodern av sjukdom eller andra orsaker urståndsatt att sköta sina uppgifter, förlamas vissa av familjelivets viktigaste funktioner. Särskilt i sådana fall, där man har minderåriga barn, kan detta äventyra familjens trygghet och leda till dess upplösning.

Behovet av hjälp från utomstående åt familjer, där husmodern blivit urståndsatt att arbeta, har man på åtskilliga håll sökt tillgodose genom att

organisera och finansiera social hemhjälp. Kommuner och landsting ha redan i viss utsträckning lämnat bidrag härtill.

Den översikt, som lämnats av befolkningsutredningen, över vad som hittills åtgjorts på ifrågavarande område, visar emellertid, att den sociala hemhjälpens verksamhet, som hittills bedrivits, varit av ringa omfattning i jämförelse med det behov, som förefinnes. I regel har det varit allenast inom ekonomiskt mera bärkraftiga kommuner, som dylik verksamhet kunnat komma till stånd.

Jag delar befolkningsutredningens och flertalet remissinstansers uppfattning, att staten bör lämna sin medverkan till den sociala hemhjälpsens utbyggnad. Skapandet av en effektiv social hemhjälp torde vara en av de viktigaste åtgärder, som kan vidtagas för att stödja familjen. Hemmen ha för närvarande stora svårigheter att anskaffa lejd arbetskraft. Uttryck för missmod inför de hopade arbetsuppgifterna och inför det allmännas bristande förmåga att komma hemmen till hjälp ha från åtskilliga håll gjort sig hörda. På grund av de allt större svårigheter som i detta hänseende möta husmödrarna, måste en snar lösning av nu berörda fråga eftersträvas.

Därigenom att staten utan dröjsmål ingriper stödjande och reglerande på den sociala hemhjälpsens område kunna garantier erhållas för att hemhjälpens verksamheten i fortsättningen först utbygges i de delar av landet, där behovet ter sig mest trängande. I konkurrensen om den i förhållande till behovet fåtaliga arbetskraften kommer i annat fall landsbygden att sättas i efterhand. Utbyggnaden skulle nämligen såsom hittills ske snabbare i städerna och tätorterna än på den egentliga landsbygden. Bristen på arbetskraft vållar säkerligen större svårigheter för landsbygdens än för städernas husmödrar. Enligt min mening bör därför statsbidraget till den sociala hemhjälpen tills vidare i första hand komma landsbygden till godo. Först sedan efterfrågan där något så när tillfredsställande tillgodosetts, bör statsbidrag till städerna komma ifråga. Det förslag, som jag i det följande förordar, omfattar visserligen statsbidrag såväl till landsbygds- som till stadskommuner, men det torde uttryckligen böra föreskrivas företrädesrätt för landsbygden vid prövning av ansökningar om statsbidrag. Särskilt under första tiden torde försiktighet böra iakttagas vid beviljandet av statsbidrag till hemhjälp i städerna. Man kan nämligen förutsätta, att en viss tid kommer att förflyta, innan landsbygden skapat organisationsformer för att tillgodose hemhjälpens behovet.

Väl tvingar det nuvarande statsfinansiella läget till stor varsamhet, när det gäller att engagera staten för nya utgiftsändamål. Ett genomförande av utredningens förslag innebär emellertid icke allenast en kostnadsökning för det allmänna. Betydande vinster på andra områden kunna förväntas bli följden av en väl arbetande hemhjälporganisation. Ett ingripande med hemhjälp i tid i ett hem, där husmodern är klen, kan inhibera en långvarig sjukhusvård av för det allmänna kostsamt slag. För närvarande lämnar staten genom mödrahjälpens verksamheten ungefär en miljon kronor årligen till bekostande av hemhjälp i samband med barnsörd. Med nu rådande brist på arbetskraft för ifrågavarande arbetsuppgifter kan denna hjälp icke alltid utnyttjas på mest ändamålsenliga och rationella sätt. Med en rätt utbyggd hem-

hjälp bör man i detta avseende kunna räkna med en bättre användning av medlen. Allt som allt torde man kunna våga det omdömet, att ett införande av statsbidrag till social hemhjälpsverksamhet låter sig väl försvara icke blott ur sociala utan jämväl ur samhällsekonomiska synpunkter.

Mot de av utredningen skisserade arbetsuppgifterna för hemhjälpen har jag intet att erinra. I hem, där på grund av sjukdom, barnsbörd eller andra därmed jämförbara omständigheter behov av biträde med hemmets skötsel tillfälligt uppstår, skall enligt utredningens mening hemhjälpen träda till. Förslaget grundtanke är, att hemhjälpen skall lämnas då ett hushåll blivit tillfälligtvis strandsatt på arbetskraft genom tvingande omständigheter, som innebära en desorganisation av familjelivet. Intet hinder torde enligt dessa definitioner i och för sig föreligga att lämna hemhjälp vid husmoders dödsfall. Jag finner det jämväl berättigat, att hemhjälp skall kunna lämnas icke blott obemedlade utan även andra, därest omständigheterna i övrigt göra sådan hjälp påkallad. I mån av tillgång på arbetskraft skall hemhjälp mot ersättning lämnas även åt sådana, som icke kunna anses vara mindre bemedlade. Vid bedömande av ekonomiska förutsättningar samt behovet av hjälp torde de lokala organen böra tillerkännas en tämligen vid provningsrätt.

Ett realiserande av förslaget innebär alltså icke en lösning av hemmens alltmer trängande arbetskraftsproblem i den meningen, att deras normala behov av arbetskraft kommer att tillgodoses. Samhällets medverkan vid lösandet av denna fråga synes böra ske genom insatser från den offentliga arbetsförmedlingen. Det förefaller emellertid icke uteslutet, att goda resultat skulle kunna uppnås genom en samverkan mellan den sociala hemhjälpen och arbetsförmedlingens organ. På befolkningsutredningens initiativ kommer, enligt vad jag inhämtat, arbetsmarknadskommissionen att innevarande höst påbörja viss försöksverksamhet i detta hänseende. Resultatet av dessa experiment torde bli vägledande för den framtida organisationen av såväl den sociala hemhjälpen som förmedlingen av huslig arbetskraft.

Organisatoriskt innebär befolkningsutredningens förslag i korthet följande. Statsbidrag skall kunna utgå till i kommuns tjänst anställda hemvårdarinnor. Anställningen skall antingen avse heltid eller deltid. En heltidsanställd hemvårdarinna skall åtnjuta en begynnelselön å lägst 1,800 kronor jämte fri bostad. Utredningen har förutsatt, att dyrtidstillägg icke skulle utgå härå. Deltidsanställd skall åtnjuta en minimiinkomst av 5 kronor per arbetsdag, dock minst 400 kronor per år. Statsbidraget har föreslagits till 1,000 kronor per heltidsanställd och 2 kronor per arbetsdag för deltidanställd hemvårdarinna. Landstingens medverkan är obligatorisk och landstingsbidraget skall utgå med minst hälften av statsbidraget. I varje landstingsområde skall finnas en hemhjälpsstyrelse.

Sammanfattning av organisationsförslaget.

I likhet med utredningen finner jag de övervägande skälen tala för att den statsunderstödda sociala hemhjälpsverksamheten baseras på kommunerna

Kommunerna huvudmän för verksamheten

som huvudmän. Svagheten i en så uppbyggd organisation ligger i svårigheterna att ordna hemhjälp inom sådana kommuner, som äro av så ringa storleksordning, att förutsättningar för och ekonomiska möjligheter till anställande av antingen heltidsanställd eller deltidsanställd hemvårdarinna saknas. Med kännedom om småkommunernas ådagalagda mindre beredvillighet till sammanslutningar i kommunalförbund torde inga större förhoppningar kunna byggas på en frivilligt uppbyggd samordning av två eller flera mindre kommuner. I längden måste det dock te sig som ett samhälleligt intresse, att en utveckling fram emot större kommunala enheter eller samverkan mellan vissa kommuner för lösande av uppgifter, som endast på sådan väg kunna lösas till rimliga kostnader, befrämjas. Den tanken ligger nära till hands, att såsom villkor för erhållande av statsbidrag för smärre kommuner sättes kommunalt samarbete efter en indelning, som uppgjorts av länsorganet för den sociala hemhjälp. Länsorganet bör äga goda förutsättningar att upprätta en sådan indelning i distrikt med nödigt hänsynstagande till folkmängd och avstånd etc. Från regeln att kommunerna böra stå som huvudmän för verksamheten torde, som jag senare kommer att framhålla, undantag kunna ske, om vederbörande landsting finner, att för visst område en enskild sammanlutning lämpligen bör anförtros ledningen av verksamheten.

*Landstingens
medverkan.*

Men även om de övervägande skälen tala för att huvudmannaskapet för den sociala hemhjälpverksamheten anförtros primärkommunerna, finner jag i likhet med utredningen det önskvärt och befogat, att jämväl landstingen lämna medverkan såväl i form av bidrag till hemvårdarinnans avlöning som för hjälpens utformning inom respektive landstingsområde. För denna landstingens medverkan talar dels dessas hittills ådagalagda intresse för verksamheten, dels landstingens direkta nytta av en väl utbyggd social hemhjälp, enär — såsom redan betonats — kostnader för sjukhusvård å slutna anstalter, vilka till väsentlig del falla på landstingen, i vissa fall kunna undvikas, om den sociala hemhjälpverksamheten fungerar på åsyftat sätt.

Ett samband med frågan om landstingens medverkan och frågan om hemhjälpens länsorgan har den av vissa remissinstanser berörda frågan om hemhjälpens förhållande till distriktsvården. I detta sammanhang torde jag böra anmäla, att besparingsberedningen den 11 februari 1943 inlämnat en av särskilt tillkallade sakkunniga utarbetad promemoria rörande vissa grenar av hälso- och sjukvården, i vilken jämväl frågan om hemvårdens samband med distriktsvården beröres. I nämnda promemoria betonas, att hemvårdarinnor kunna i viss utsträckning tjänstgöra som kompletterande arbetskrafter inom hemsjukvården, under förutsättning dock, att hemvårdarinnorna icke finge arbeta på egen hand i fråga om sjukvården utan att de därvid skulle stå under vederbörande distriktssköterskors och tjänsteläkares förmanskap. Mot vad besparingsberedningens sakkunniga anfört finns från min sida intet att invända. Det förefaller naturligt, att en hemvårdarinna, som utövar sitt kall i ett hem, där husmodern insjuknat men vårdas i hemmet under distriktssköterskas tillsyn, måste — i vad hennes tjänster

avse biträde med sjukvård — komma att vara underordnad hem- eller distriktsköterskan. Här förefinnes sålunda en direkt anknytning till distriktsvården. Något ytterligare inordnande av den sociala hemhjälpen under distriktsvården är enligt min mening icke påkallat. Försök att i detta hänseende gå längre skulle kunna förrycka de skisserade uppgifterna för hemhjälpen. Erforderlig samverkan mellan hemhjälp och distriktsvård torde tryggas, om landstingen medverka vid uppbyggandet av den sociala hemhjälpens organisation.

Åtskilliga remissinstanser ha förordat, att statsbidrag skall kunna utgå jämväl till enskild organisation, som anordnar social hemhjälp enligt de i författningsutkastet uppställda villkoren. Även enligt min mening torde möjlighet böra beredas enskilda och sammanslutningar, som hittills helt eller delvis finansierat hemhjälpsverksamhet att komma i åtnjutande av det allmännas stöd. Så torde framför allt böra bli fallet då kommun lämnat bidrag men överlåtit verksamheten åt beprövat frivilligt organ inom socialvården, såsom skett exempelvis i Stockholm och Göteborg. Lämpligast torde vara, att statsbidraget som sådant utgår till kommun och att denna får fritt pröva och avgöra, huruvida hemhjälpsverksamheten skall kunna överlåtas på enskild sammanslutning. Förutsättningen härför skall dock vara, att samtliga övriga föreskrivna bestämmelser rörande rätten till statsbidrag — såsom minimilön, kompetens m. m. — äro uppfyllda.

*De enskilda
hemhjälps-
organisa-
tionerna.*

Det kan vidare tänkas fall, då ett landsting skulle anse det vara ändamålsenligt, om huvudmannaskapet anförtroddes åt en enskild sammanslutning för vissa områden, där kommunerna av ekonomiska eller andra skäl icke förmå uppbygga en hemhjälpsorganisation. I sådana fall torde möjlighet böra förefinnas för den anslagsbeviljande myndigheten att under förutsättning av landstingets medverkan lämna stöd även om kommunerna icke stå som huvudmän.

Enligt utredningens förslag skall i varje landstingsområde finnas en hemhjälpsstyrelse och i envar kommun, som ordnar hemhjälpsverksamhet enligt de för statsunderstödsrätt uppställda villkoren, en hemhjälpsnämnd, dock att i senare fallet möjligheten lämnas öppen att uppdraga de nämnden tillämnade uppgifterna åt någon redan befintlig kommunal nämnd eller styrelse. Den sistnämnda bestämmelsen tillförsäkrar kommunerna full valfrihet. Kommunerna lämnas härigenom rätten att uppdraga de arbetsuppgifter, som hemhjälpsnämnd förutsatts skola handhava, antingen åt exempelvis fattigvårdsstyrelse eller barnavårdsnämnd eller annat kommunalt organ eller ock åt tillsatt särskild hemhjälpsnämnd, därest sammansättningen av redan befintliga kommunala organ eller dessas arbetsbördor skulle tala emot att uppdraget lämnas redan befintlig kommunal instans. Vad hemhjälpsstyrelserna angår finner jag, i likhet med ett flertal länsstyrelser och landstingsförvaltningsutskott, överflödigt föreskriva tillsättandet av särskild hemhjälpsstyrelse i varje landstingsområde. Samma valfrihet, som föreslagits beträffande det rent lokala organet, bör också här tillåtas. Landstingen böra alltså äga att

Lokala organ.

antingen utse en särskild hemhjälpstyrelse, vars samtliga ledamöter i så fall utses av landstingen, eller också överlåta arbetsuppgifterna på något av landstingens nuvarande organ. I första hand torde hälsovårdsberedningarna komma i fråga. Härigenom skulle för övrigt det önskvärda samarbetet med distriktsvården kunna tryggas.

Från åtskilliga håll har ifrågasatts sådan ändring i utredningens förslag, att statsbidraget till avlönande av hemvårdarinnor ställes till landstingens förfogande, varefter det skulle ankomma på länsorganet för hemhjälpverksamheten att fördela bidraget mellan ansökande kommuner. Ehuru onekligen vissa skäl tala för en sådan ordning, anser jag mig likväl böra förorda, att ett centralt organ får handhava fördelningen av statsbidraget för att undvika, att en kommun inom ett län skulle kunna erhålla statsbidrag, medan en kommun i ett annat län med större behov av hemhjälp skulle kunna bli utan.

*Den statliga
tillsynen m. m.*

Som ett provisorium har utredningen föreslagit, att den statliga tillsynen över den statsunderstödda sociala hemhjälpverksamheten uppdrages åt socialstyrelsen, som till sitt förfogande skulle få dels en hemhjälpkonsulent och dels ett rådgivande organ, sammansatt på sätt utredningen närmare angivit. Till denna mening kan jag giva min anslutning.

*Hem-
vårdarinnans
anställnings-
form och
kompetens
m. m.*

Utredningens förslag om formerna för hemvårdarinnornas anställning synes mig välgrundat. Genom att möjligheterna till såväl heltids- som deltidsanställda hemvårdarinnor förefinnas torde hemhjälpens kunna anpassas efter olika skiftande behov. Endast erfarenheterna torde härutinnan i längden kunna fälla utslaget om vad som på olika orter kan vara mest ändamålsenligt.

Ej heller i fråga om utredningens grundlinjer för förvärvande av hemvårdarinnekompetens finner jag mig föranlåten att framföra några väsentliga erinringar.

Det synes klart ådagalagt att det å ena sidan förefinnes ett behov av en yrkesskola, som ger möjlighet för unga flickor att från början utbilda sig till hemvårdarinnans yrke, men att å andra sidan praktiskt dugliga kvinnor med personlig lämplighet för uppgiften och erfarenhet från det husliga området, böra kunna användas inom den sociala hemhjälpverksamheten även om de icke genomgått yrkesskola.

Vad beträffar utredningens förslag om skolutbildning finner jag det lämpligt att, som utredningen föreslagit, de nuvarande hemsysterskolorna få fortsätta och utvidga sin verksamhet, men att samtidigt hemvårdarinneutbildning kan upptagas av andra skolor såsom lanthushållsskolor och husmodersskolor. Det önskemål, som framförts om anordnandet av en hemvårdarinneskola i Norrland, anser jag i första hand böra förverkligas genom att lanthushållsskolorna därstädes taga emot hemvårdarinneelever.

Beträffande inträdesfordringarna vid hemvårdarinneskolorna anser jag i likhet med medicinalstyrelsen den av befolkningsutredningen föreslagna minimiåldern (20 år) vara för hög. Det torde vara lämpligast att icke stipulera någon viss minimiålder utan låta skolorna tillse att eleverna ha den mognad, att de kunna tillägna sig utbildningen.

Jag förordar i likhet med befolkningsutredningen, att hemvårdarinnekompetens skall kunna förvärfvas genom en 2-månaders kompletterings- och provkurs. Dessa kurser böra anordnas på ett sådant sätt, att de lämpa sig för personer med övervägande praktisk skolning. Jag förutsätter, att man försäkrar sig om att hemvårdarinnor för landsbygden besitta tillräcklig kunnskap i mjölkning. För personer med långvarig, väl vitsordad praktisk tjänstgöring torde dispens böra kunna givas även från genomgång av ifrågavarande 2-månaderskurs.

Mot de av utredningen föreslagna lönevillkoren för heltidsanställda hemvårdarinnor ha under remissbehandlingen erinringar framställts. Såväl statskontoret som medicinalstyrelsen ha förordat ett grundlönebelopp av 1,200 kronor jämte dyrtidstillägg enligt för distriktssköterska gällande grunder. Av förvaltningsutskotten i vissa landsting har framhållits, att de av befolkningsutredningen föreslagna lönebeloppen i allt för hög grad överstiga vad som på åtskilliga orter i vårt land anses såsom skälig ersättning för den husliga arbetskraften. Med hänsyn till att i regel fri kost torde komma att ingå i avlöningsförmånerna de dagar, då hemvårdarinna tjänstgör torde grundlönebeloppet kunna nedsättas under av utredningen föreslagna 1,800 kronor. Likaledes torde lönen böra konstrueras så, att ett dyrtidstillägg efter samma grunder som för distriktssköterskorna utgår på lönen. Med stöd av vad jag nu anfört, anser jag mig, om ock med tvekan, kunna förorda att grundlönebeloppet sättes till 1,200 kronor för år jämte fri bostad eller ersättning för densamma. Härjämte böra tre ålderstillägg å vardera 100 kronor utgå på sätt befolkningsutredningen föreslagit. Skäligt synes vara, att hemvårdarinna tillhandahållas fri telefon samt beredes ersättning för resekostnader i tjänsten enligt taxa, som det torde ankomma på det kommunala organet att i samråd med det för ledning av hemhjälsarbetet tillsatta länsorganet fastställa. De föreslagna semesterförmånerna synas mig också, med hänsyn särskilt till hemvårdarinnearbetets krävande natur, skäligt avvägda. Däremot torde rätten till avlöning under sjukdom böra regleras i anslutning till bestämmelserna härutinnan för distriktssköterskor. Frågan om hemvårdarinnornas pensionering torde komma att i annat sammanhang anmälas av statsrådet och chefen för finansdepartementet.

De för deltidsanställda hemvårdarinnor föreslagna lönevillkoren synas skäliga.

Mot den av utredningen föreslagna fördelningen av kostnaderna mellan stat, landsting och kommuner — innebärande att staten bidrager med ungefär 40 procent av kostnaderna till hemvårdarinnans avlöning, landstingen med cirka 20 procent och kommunerna med cirka 40 procent — har jag intet att erinra. Likaledes finner jag förslaget om att landstingets bidrag skall utgöra obligatoriskt villkor för att kommunerna skola erhålla statsbidrag väl motiverat.

Utredningen har föreslagit att statsbidraget i förekommande fall skall utgå med 1,000 kronor om året för varje heltidsanställd hemvårdarinna, varjämte

*Stats-
bidragets
storlek m. m.*

fastställda ålderstillägg helt skulle bestridas av statsmedel i överensstämmelse med gällande regler för statsbidrag till distriktssköterskors avlöning. För deltidsanställd hemvårdarinna skall statsbidraget i motsvarande fall utgå med 2 kronor per fullgjord arbetsdag, om hon uppbär avlöning för minst 80 arbetsdagar per år.

I anslutning till vad jag förordat beträffande lönerna, torde statsbidraget böra reduceras till 800 kronor per år för varje hemvårdarinna. Skulle dyrtidstillägget sjunka till hälften av nu utgående belopp, torde statsbidraget böra sänkas med 50 kronor. Skulle dyrtidstillägget helt försvinna, bör statsbidraget utgå med 700 kronor per år. Jag förordar vidare, att den föreslagna huvudregeln skall till följd av denna ändring modifieras tills vidare såiunda, att statsbidrag ej må utgå med högre sammanlagt belopp än, vad angår stad, 20 kronor för varje påbörjat 100-tal av folkmängden, och, vad angår annan kommun, 40 kronor för varje påbörjat 100-tal av kommunens folkmängd. I praktiken innebära dessa bidragsgrunder, att statsbidrag kan utgå till en heltidsanställd hemvårdarinna eller däremot svarande deltidsanställd arbetskraft på 4,000 invånare i städerna och 2,000 invånare på landsbygden. Om särskilda skäl såsom svag ekonomi hos kommun föreligga, bör socialstyrelsen kunna medgiva, att statsbidrag per 100-tal invånare utgår med högst 40 kronor för stad och högst 75 kronor för annan kommun. Denna möjlighet att höja bidragsbeloppen bör även kunna användas för att stimulera småkommuner till samarbete vid ordnandet av den sociala hemhjälsfrågan. I särskilt fattiga landsbygdsområden, där behoven kunna te sig särskilt angelägna, torde socialstyrelsen böra kunna medgiva bidrag upp till 75 kronor per 100 invånare även då enskilda sammanslutningar, enligt var jag tidigare anfört, stå som huvudmän för verksamheten.

För undanröjande av viss osäkerhet torde böra stadgas, att kommun, som en gång tillerkänts statsbidrag till hemvårdarinnas avlöning, icke behöver riskera att få detta indraget enbart på den grund, att senare av annan kommun gjord ansökan befinnes vara angelägnare ur behovssynpunkt.

Kostnadsberäkning.

Utredningen har räknat med att organisationen fullt utbyggd kommer att leda till att 2,800 heltidsanställda hemvårdarinnor bli anställda. De totala kostnaderna härför skulle med bibehållande av de av utredningen föreslagna lönerna bli cirka 6.7 miljoner exklusive ålderstillägg, som helt skola bekostas av statsmedel. Med den av mig förordade reduktionen skulle det sammanlagda lönebeloppet utgå med cirka 5.6 miljoner kronor, härav faller på staten något över 2.2, på landstingen icke fullt 1.2 och på kommunerna något över 2.2 miljoner kronor. Med de 500 hemvårdarinnor, utredningen ansett verksamheten kunna komma att maximalt omfatta första verksamhetsåret komma statens kostnader att belöpa sig till 400,000 kronor, landstingens till 200,000 kronor och kommunernas till 400,000 kronor. Därvid har bortsetts från den inkomst, som kan komma att tillföras verksamheten genom avgifter för lämnad hemhjälp, vilken — med hänsyn till företrädesrätten för de obemedlade och de anställda hemvårdarinnornas fåtal i förhållande till föreliggande hjälpbehov

— åtminstone till en början blott torde bliva ringa. Enär statsbidraget skall utgå först för verksamheten under kalenderåret 1944 och då utbetalningen under första året måste ske i efterskott, kommer icke något statsbidrag till hemvårdarinnelön att utanordnas under budgetåret 1943/44. Däremot måste redan 1943 års riksdag till ledning för socialstyrelsens prövning av ansökningarna i slutet av år 1943 angiva det antal hemvårdarinnebefattningar, till vilket statsbidrag må utbetalas för verksamheten under kalenderåret 1944. I likhet med utredningen förordar jag detta antal till 500 eller ett däremot svarande antal deltidsanställda.

Organisationskostnaderna för landstingens befattning med den sociala hemhjälpen torde helt få bestridas av landstingen.

Utredningen har förordat, att hemsysterskolor och andra läroanstalter, som engagera sig för utbildning av hemvårdarinnor, skola erhålla ett extra bidrag utöver vad som eljest tillkommer dem, i form av ett statsunderstöd av 100 kronor för varje elev. Då man beräknat, att skolorna skulle komma att utbilda 225 elever för år, skulle kostnaderna för detta extra bidrag komma att uppgå till 22,500 kronor för år. Bidraget skulle avse kostnader, som föranledas av speciella organisationsfrågor, ordnande av praktikantverksamheten, anlitage av specielllärare etc. Skolöverstyrelsen har tillstyrkt förslaget, dock med den begränsningen, att statsbidraget ej skulle få sammanlagt uppgå till högre belopp än som svarade mot huvudmannens verkliga kostnad för ändamålet. Statskontoret har däremot icke funnit övertygande skäl förebragta för att statsbidraget skulle utgå efter förmånligare grunder än som i allmänhet tillämpades beträffande lärlingskurser i husligt arbete. För egen del finner jag icke anledning att, innan närmare erfarenhet vunnits beträffande behovet av extra statsunderstöd till ifrågakommande utbildningsverksamhet, för närvarande ifrågasätta sådant statsunderstöd. I likhet med utredningen förutsätter jag emellertid, att de skolor, som ägna sig åt utbildning av hemvårdarinnor, skola kunna erhålla statsunderstöd enligt de grunder, som gälla för yrkesutbildning i allmänhet. — Skolöverstyrelsen har i detta sammanhang erinrat, att två hemsysterskolor (i Uppsala och Lund) för närvarande åtnjuta statsunderstöd ur det under åttonde huvudtiteln uppförda anslaget till understöd åt enskilda anstalter för yrkesundervisning. Som detta anslag vore ganska knappt tilltaget, hade de enskilda skolorna hittills erhållit proportionsvis mindre understöd än de kommunala. För att möjliggöra höjning av statsunderstödet till dessa två hemsysterskolor till samma nivå som för kommunala skolor för yrkesundervisning i husligt arbete skulle, framhåller överstyrelsen vidare, erfordras 14.000 kronor, med vilket belopp nämnda anslag alltså skulle behöva höjas. Skolöverstyrelsen har vidare upplyst, att ansökningar inkommit till överstyrelsen om statsunderstöd för budgetåret 1943/44 till två nya hemsysterskolor i Göteborg respektive Härnösand; om understöd till dem skulle beräknas efter samma grunder som gälla för kommunala skolor, syntes ett belopp av ytterligare 11,800 kronor vara erforderligt. Då det är angeläget, att utbildning av hemvårdarinnor äger rum i tillräcklig omfattning, får jag efter samråd med chefen för ecklesiastikdepartementet förorda, att Kungl. Maj:t beredes möj-

lighet att tilldela ökat statsunderstöd i enlighet med skolöverstyrelsens förslag åt de nuvarande hemsysterskolorna i Uppsala och Lund ävensom att tilldela statsunderstöd åt de planerade hemsysterskolorna i Göteborg och Härnösand. Kungl. Maj:t torde alltså böra utverka medgivande av riksdagen, att Kungl. Maj:t må under budgetåret 1943/44 bevilja understöd åt enskilda anstalter för yrkesundervisning med — utöver förut medgivet belopp, 425,000 kronor — (14,000 + 11,800) 25,800 kronor. Då anslaget i fråga är betecknat såsom förslagsanslag, torde detsamma likväl icke för innevarande budgetår behöva höjas.

Såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen, avses utbildningen av hemvårdarinnor skola bestå av — förutom en kurs i husligt arbete — en 5 månaders praktikanttjänstgöring. Enligt gällande stipendiegrunder kunna stipendier ej utgå under praktiktiden. Utredningen har förordat, att stipendier skulle kunna utgå även under detta moment av utbildningen i de fall, då eleverna ej erhålla ersättning för sitt arbete på arbetsplatsen. Skolöverstyrelsen, som med visst förbehåll icke haft något att erinra mot förslaget, har dock framhållit, att ett genomförande av detta skulle innebära ett klart avsteg från de principer, som ligga till grund för elevstipendier vid skolor för yrkesundervisning. Statskontoret säger sig icke ha funnit övertygande skäl anförda för att stipendier i ifrågavarande fall böra utgå efter förmånligare grunder än som i allmänhet tillämpas beträffande lärlingskurser i husligt arbete. För egen del har jag efter samråd med chefen för ecklesiastikdepartementet ansett mig icke böra för närvarande förorda, att stipendiegrunderna jämkas på sätt utredningen ifrågasatt. Jag förutsätter emellertid härvid i stället, att eleverna under praktiktiden som regel skola erhålla skäligen ersättning för sitt arbete, exempelvis i form av fri bostad och fri kost.

Kostnaderna för de planerade prov- och kompletteringskurserna torde böra bestridas från ett särskilt reservationsanslag under femte huvudtiteln, att ställas till socialstyrelsens förfogande. Räknar man med att vid tillgängliga skolor ungefär 225—250 hemvårdarinnor kunna utbildas, torde man — för att uppnå det för första verksamhetsåret beräknade antalet av 500 hemvårdarinnor — böra räkna med en utbildning vid prov- och kompletteringskurserna av cirka 250 hemvårdarinnor. Kostnaderna för kurserna torde i enlighet med utredningens kalkyler böra beräknas till 200 kronor per elev d. v. s. till 50,000 kronor, vartill komma kostnader för stipendier åt eleverna, vilka torde böra uppskattas till $(250 \times 2 \times 45)$ 22,500 kronor. Ifrågavarande reservationsanslag torde alltså böra uppföras med $(50,000 + 22,500)$ 72,500 kronor.

Hemställen.

Under hänvisning till det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att av statsmedel må beviljas bidrag till social hemhjälpsverksamhet i huvudsaklig överensstämmelse med av mig i det föregående förordade grunder;

dels föreskriva, att under kalenderåret 1944 statsbidrag må utgå för högst 500 heltidsanställda eller däremot svarande antal deltidanställda hemvårdarinnor;

dels medgiva, att utbildningen av hemvårdarinnor understödjes med statsbidrag på det sätt som jag i det föregående förordat;

dels medgiva, att Kungl. Maj:t må under budgetåret 1943/44 från det under åttonde huvudtiteln upptagna förslagsanslaget till *Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt enskilda anstalter för yrkesundervisning* bevilja understöd med ytterligare högst 25,800 kronor utöver tidigare medgivet belopp, 425,000 kronor;

dels ock å tilläggstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 under femte huvudtiteln till *Prov- och kompletteringskurser för hemvårdarinnor* anvisa ett reservationsanslag av... kronor 72,500.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Sten-Eric Heinrici.

INNEHÅLLFÖRTECKNING.

	Sid.
<i>Inledning</i>	1
<i>Befolkningsutredningens förslag rörande den sociala hemhjälpsverksamheten</i>	4
Behovet av en statsunderstödd hemhjälpsverksamhet	4
Hemhjälpsverksamhetens uppgifter	6
Former för hemvårdarinnornas anställning	8
Förvärvandet av hemvårdarinnekompetens	9
Hemvårdarinnornas avlöningsvillkor	12
Hemhjälpsverksamhetens organisation	14
Statsbidragets storlek	19
Sammanfattning av förslagen	21
<i>Yttranden</i>	22
Allmänna principer	23
Organisatoriska spørsmål	33
Hemvårdarinnornas arbetsuppgifter	55
Klienteletts avgränsning m. m.	57
Former för hemvårdarinnornas anställning	60
Förvärvandet av hemvårdarinnekompetens	63
Hemvårdarinnornas avlöningsvillkor	68
Statsbidragets storlek m. m.	75
<i>Departementschefen</i>	81
<i>Hemställen</i>	90